ಪ್ರಚಾರ ಪುಸ್ತಕ ಮಾಲೆ

17

ಕರ್ನಾಟಕ ಕಾದಂಬರಿ

ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ

ಪ್ರಚಾರ ಪುಸ್ತಕಮಾಲೆ—೧೭

ಕರ್ನಾಟಕ ಕಾದಂಬರಿ

ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ, ಎಂ.ಎ.

೧೯೬೩

ಮೊದಲನೆಯ ಮುದ್ರಣ: ೧೯೫೨
ಎರಡನೆಯ ಮುದ್ರಣ; ೧೯೬೪
ಮೂರನೆಯ ಮುದ್ರಣ: ೧೯೭೩
ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮುದ್ರಣ; ೧೯೮೩
(೧೦,೦೦೦ ಪ್ರತಿಗಳು)

ಬೆಲೆ: ೨೫ ಪೈಸೆ

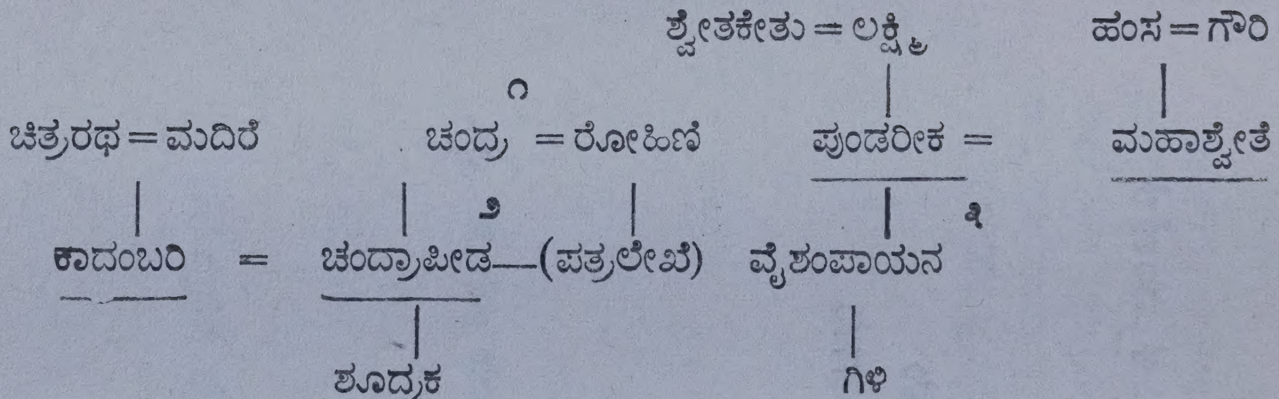
ಪ್ರಕಾಶಕರು
ನಿರ್ದೇಶಕರು, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು—೬

ಮುದ್ರಕರು
ನಿರ್ದೇಶಕರು, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಮುದ್ರಣಾಲಯ, ಮೈಸೂರು—೬

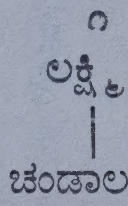
ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ

ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿನ ಜನ; ಅವರ ಜನ್ಮಾಂತರ ಸಂಬಂಧ

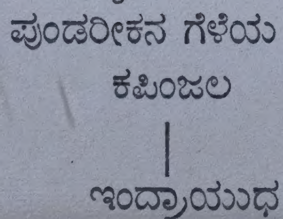
I

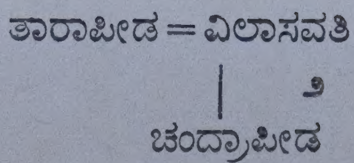

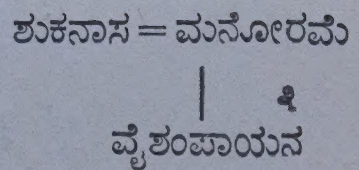
II

III

ಕಥೆ, ಕವಿ, ಕೃತಿ

ಉಜ್ಜಯಿನಿಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ತಾರಾಪೀಡ. ಆತನ ರಾಣಿ ವಿಲಾಸವತಿ ದೇವಿ. ಮಂತ್ರಿ ಶುಕನಾಸ. ರಾಜನೂ ಮಂತ್ರಿಯೂ ಆಪ್ತರಾದ ಗೆಳೆಯರು. ಬೇರೆ ಎಷ್ಟೇ ಸೌಭಾಗ್ಯವಿದ್ದರೂ ಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದ್ದು ಒಂದೇ ರಾಜನ ಬಹುಕಾಲದ ಕೊರತೆ. ಕಡೆಗೆ ಒಬ್ಬ ಮಗ ಹುಟ್ಟುವನು. ಅದೇ ದಿನ ಮಂತ್ರಿಗೂ ಗಂಡು ಮಗು ಆಗುವುದು. ರಾಜಕುಮಾರನಿಗೆ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನೆಂದೂ ಮಂತ್ರಿಯ ಮಗನಿಗೆ ವೈಶಂಪಾಯನನೆಂದೂ ಹೆಸರಿಡುವರು. ಒಡನಾಡಿ, ಒಡನೋದಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿಶ್ವಾಸಕ್ಕೆ ನೆಲೆಯಾಗಿ ಹುಡುಗರು ಬೆಳೆಯುವರು. ಸೂರ್ಯನೂ ಹಗಲೂ ಎಡೆಬಿಡದೆ ಇರುವಂತೆ ಅಗಲದೆ ಇರುವರು. ಮಗನ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಪಾರಸೀಕಾಧೀಶನು ತನಗೆ ಒಲ್ಯೈಸಿದ್ದ ಇಂದ್ರಾಯುಧ ವೆಂಬ ದಿವ್ಯಾಶ್ವವನ್ನು ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಅವನನ್ನು ದೊರೆ ಊರಿಗೆ ಕರಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಮಗನ ರೂಪ, ಗುಣ, ಶಕ್ತಿ ಏಳಿಗೆಗೊಂಡು ದನ್ನು ನೋಡಿ ತಾಯಿ ತಂದೆಯರಿಗೆ ಸಂತೋಷ. ಕುಮಾರರು ಮಹಾರಾಣಿಯನ್ನು ನೋಡಲು ಹೋದಾಗ ಆಕೆ ಸಮಸ್ತ ಸತ್ಕಳಾವನಿತೆಯರೊಳ್ ಮಹೋತ್ಸವದಿ ಕೂಡಿದಿರ್, ಇಂತಿರೆ ಬೇಗದಿಂ ವಧೂಜನದ ಒಡಗೂಡಿಂ' ಎಂದು–ಈ ಹುಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅದು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ–ಹರಸುವಳು. ಬಳಿಕ ಅವರು ತಮ್ಮ ಬಿಡಾರಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವರು. ಅಕ್ಕರೆಯಿಂದ ತಾನು ಆವರೆಗೂ ಸಾಕಿದ್ದ ಕುಳೂತೇಶ್ವರನ ಮಗಳಾದ ಪತ್ರ ಲೇಖೆಯನ್ನು ರಾಣಿ ಮಗನ ಸೇವೆಗೆ ಕಳಿಸುವಳು. ಬೆಳೆದ ಮಗನಿಗೆ ಯುವರಾಜ ಪಟ್ಟಕಟ್ಟಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ರಾಜನು ಆ ಉತ್ಸವವನ್ನು ಬೇಗ ನೆರವೇರಿಸುವನು.

ಮುಂದೆ ಯುವರಾಜನು ದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕಾಗಿ ಸೈನ್ಯದೊಡ ಹೊರಡುವನು. ಪತ್ರಲೇಖೆ ವೈಶಂಪಾಯನರೂ ಜೊತೆಗಿ ವರು. ಇಳೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಗೆದ್ದು ಉತ್ತರ ಮೇರೆಯ ಕೈಲಾಸಪರ್ವತ ಬಳಿಯ ಸುವರ್ಣಪುರದಲ್ಲಿ ಬೀಡುಬಿಡುವರು. ಸೈನ್ಯ ವಿಶ್ರಮಿಸ ತ್ತಿರಲು ಯುವರಾಜನು ಬೇಟೆಯ ವಿನೋದದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಾಡ ತ್ತಿರುವಾಗ ದೂರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜೋಡಿ ಕಿನ್ನರ ಕಾಣುತ್ತವ ಹಿಡಿಯುವ ಆಸೆ ಬಹಳವಾಗಲು ಅವನ್ನು ಅಟ್ಟಿ ಬಹುದೂ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಇಂದ್ರಾಯುಧದ ವೇಗಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಬಿದ್ದ ಉಳಿ ಪರಿವಾರ ಕಾಣುವುದು.

ಇತ್ತ ಮನುಷ್ಯರ ಪರಿಚಯವಿಲ್ಲದ ಕಿನ್ನರಗಳು ಹೆದರಿ ಜೀ ಭಯದಿಂದ ಮುಂದೆ ಮುಂದೆ, ಬಹುದೂರ ಓಡಿ ಕಡೆಗೆ ಕೈಲಾ ಶಿಖರವೇರಿ ಮರೆಯಾಗಲು ರಾಜಕುಮಾರನಿಗೆ ವ್ಯಾಕುಲವಾಗ ವುದು. ಇಂಥ ಅವಿವೇಕಕ್ಕೆ ಏಕೆ ತೊಡಗಿದೆನೆಂದು ಯೋಚಿಸುತ ಬೇಗ ಪಾಳಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕು ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿ ನೀರ ಕುಡಿದು ಸ್ವಲ್ಪ ದಣಿವಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗೋಣವೆಂದ ಅಚ್ಛೋದ ಸರೋವರದ ತಡಿಗೆ ಬರುವನು. ಅಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಾಂ ಪಡೆಯುತ್ತಿರಲು

ಮುರಿದ ಕೊರಲ್, ಬಳಲ್ದು ಎಳಪಲಾಟಿಪ ಮೇಯ್, ಕಡೆ
ವಾಯ ಲೋಳೆಯೊ
ಪೊರೆದು ಉಗುತರ್ಪ ಪಚ್ಚಪಸಿಯ ಅಚ್ಚಗರುಂಕೆ, ಮರಲ್ದದಿಟ್ಟ, ಕ
ತ್ತರಿವೊನೆಗೊಂಡು ಎಳಲ್ವ ಕಿವಿ ಸೂಚಿಸಿದಪ್ಪುದು
ಸೋಲ್ತಭಾವಮಂ
ತುರಗಂ ಇದೇನನ್—ಆಲಿಸುತುಂ—ಇರ್ದಪುದು ಎಂದು...

ಭಾವಿಸಿ ನೋಡುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೀಣೆಯ ಇಂಚರ ವೀಣ ವಿದ್ಯಾಧರನಾದ ಆತನಿಗೂ ಕೇಳಿಸುವುದು. ಇಂದ್ರಾಯು

ವನ್ನೇರಿ ಆ ಎಡೆಗೆ ಹೋಗಿ ನೋಡುತ್ತಾನೆ: ಹದಿನೆಂಟು ವರ್ಷದ ಚೆಲುವೆ ತಾಪಸಿಯೊಬ್ಬಳು ಸ್ಫಟಿಕದ ಶಿವಲಿಂಗವನ್ನು ಆರಾಧಿಸುತ್ತ ಭಕ್ತಿಯೇ ಭವಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ರೂಪಗೊಂಡಂತೆ ಇರುವುದು ಕಂಡಿತು. ತಾನೆಲ್ಲಿ? ಕಿನ್ನರ ಬೇಟೆಯೆಲ್ಲಿ? ಸರೋವರ ಆಶ್ರಮಗಳೆಲ್ಲಿ? ದಿವ್ಯಾಂಗನೆ ಎಲ್ಲಿ? ಎಳವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠುರ ತಪಸ್ಸಿದೇನು? ಎಲ್ಲ ಚೋದ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕಿನ್ನರಗಳಂತೆ ಈಕೆಯೂ ತನ್ನನ್ನು ಕಂಡು ಮಾಯವಾಗದೆ ಇದ್ದರೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿಯ ಬೇಕು ಎಂಬ ಕುತೂಹಲ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಗಂಭೀರೆಯೂ ಊರ್ಜಿತಮತಿಯೂ ನಿರ್ಮಳೆಯೂ ಅಮಳಧೈರ್ಯ ಗುಣಾನ್ವಿತೆಯೂ ದೃಢ ಪಾಶುಪತ ವ್ರತೆಯೂ ಆಗಿ ಶಿವಪೂಜೆ ಮಾಡು ತ್ತಿದ್ದ ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಗೌರವ ಹುಟ್ಟಿ ಗೀತಾರಾಧನೆ ಮುಗಿಯು ವವರೆಗೂ ದೇವಾಲಯದ ಒಂದು ಕಂಬಕ್ಕೆ ಒರಗಿನಿಂತು ಕಾದಿರು ವನು.

ಆರಾಧನೆ ಮುಗಿದ ಕೂಡಲೆ ಸ್ವಾಗತಿಸಿ ಆತನು ತನ್ನ ಅಭ್ಯಾಗತನಾಗಬೇಕೆಂದು ಆಕೆ ಹೇಳುವಳು. ಅವಳೊಡನೆ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಹಣ್ಣು ತಿಂದು, ನೀರು ಕುಡಿದು ಬಳಲಿಕೆ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಕುಮಾರನು ತನ್ನ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಮೊದಲು ತಿಳಿಸಿ ಆಮೇಲೆ ಮರ್ಯಾದೆಯಿಂದ 'ಮನುಜನಿಗೆ ಕೌತುಕಾವಹ ಇಷ್ಟೊಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯ. ಈ ಮನಸ್ಸು ಬೆಸ ಗೊಳ್ಳಲು ಅನುಗೆಯ್ಯುತ್ತಿದೆ. ದೇವಿ, ಹೇಳಬೇಕು: ಹೊಸ ಜವ್ವನದ ಏಳ್ಗೆಯಲ್ಲಿ ತಪಶ್ಚರಣೆ ಇದೇನು?...ಕಾನನದಲ್ಲಿ ಬಿಡದೆ ಒಬ್ಬಳೆ ಇರುವುದೇನು?' ಎಂದು ಕೇಳುವನು. ಯಾವುದೋ ಸತ್ಯವನ್ನು ನೆನಪು ಎಚ್ಚರಿಸಿದಂತಾಗಿರಬೇಕು. ಆಕೆಯ ಸಂಯಮದ ಮುದ್ರೆ ಒಡೆಯಿತು. ಶಾಂತಿ ಕರಗಿತು. ಈ ಶೋಕ

ವನ್ನು ಮಳ್ಗಿಸಲು ಇನ್ನಾರಾರ್ಪರು? ನಾನೇಕೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಆಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಿದೆ? ಎಂದು ಕುಮಾರನಿಗೆ ವ್ಯಥೆ ಉಂಟಾಗುವಷ್ಟು ಆಕೆ ಅಳವಿಲ್ಲದೆ ಅಳುವಳು. ಇಂತಹವರೂ ಅಳುವಂದ ಅದ್ಭುತ, ಎಂದು ಆತನು ಭಾವಿಸುತ್ತಿರಲು ಆಕೆ ಸಮಾಧಾನಗೊಂಡು 'ಗತಭಾಗ್ಯಳಾಗಿ ಪತಿದುಃಖ ಭಾಜನೆ ಯಾದವಳ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನೇನು ಕೇಳುವೆ? ಕೇಳಬೇಕೆನ್ನಿಸಿದರೆ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ'—ಎಂದು ತನ್ನ ಕಥೆ ಹೇಳುವಳು.

ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ಹೇಳಿದ್ದು : ಗಂಧರ್ವರಾಜ ಹಂಸನಿಗೆ ಗೌರಿ ಯೆಂಬ ಅಪ್ಸರೆ ರಾಣಿ. ಅವರಿಗೆ ಅಪರೂಪದ ಮಗಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ನನಗೆ ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಮುದ್ದಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಾದೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ವಸಂತ ಬರುವಂತೆ, ಗಿಡಕ್ಕೆ ಚಿಗುರು ಕಾಂತಿ ತರುವಂತೆ, ಚಿಗುರಿಗೆ ಹೂ ಪುಳಕ ಕೊಡುವಂತೆ ನನಗೆ ಯೌವನೋದಯವಾಯಿತು. ಒಂದು ದಿನ ಅಚ್ಛೋದ ಸರಸ್ಸಿಗೆ ತಾಯೊಡನೆ ಮಿಾಯಲು ಹೋದೆ. ತಾಯಿ ನೀರಿಗಿಳಿದಿದ್ದಾಗ ಸುತ್ತಲ ವಸಂತವನ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ತಿರುಗಾಡಿದೆ. ದೂರದಿಂದ ಬಂದ ಒಂದು ಸುಗಂಧವೂ ಅದನ್ನು ಮುತ್ತಿದ ತುಂಬಿಗಳ ಝೇಂಕಾರವೂ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅತ್ತ ಸೆಳೆದವು. ಒಂದೆರಡು ಹೆಜ್ಜೆ ಹೋಗಿ ನೋಡುವಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಋಷಿಕುಮಾರರು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಕುಮಾರನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಜಪಸರ, ಕಮಂಡಲು; ಮೊಗಮಿಾಸೆ ಬಾರದಿದ್ದೂ ಸೊಗಸುವ ಮುಖ ತುಂಬಿಗಳೆರಗದ ಹೊನ್ದಾವರೆಯಂತೆ ಇತ್ತು. ಆ ರೂಪು ಕಂಡೊಡನೆಯೇ ಮೋಹವುಂಟಾಯಿತು. ನನ್ನ ನಡತೆ ತಕ್ಕುದಲ್ಲವೆಂದೂ ತೋರಿತು. ಆದುದರಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ನಾನೇ ಸಂತೈಸಿಕೊಂಡು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹಗುರ ಬಿಡಬಾರದು,

ಬುದ್ಧಿ ಪರವಶವಾಗುವ ಮೊದಲೆ, ಋಷಿಕುಮಾರನು ಈ ಕಾಮ ವಿಕಾರವನ್ನು ಕಂಡು ಶಾಪಕೊಡುವ ಮುಂಚೆಯೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋಗಬೇಕು ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದೆ.

ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಪೂಜ್ಯರನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸಬಾರದು. ಆತನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ಹೋಗಬೇಕು ಎನ್ನಿಸಿತು. ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಕ್ಕರೆಯಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದೆ. ನನ್ನ ತಲೆಕೂದಲಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಹೂಗಳು ; ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಕೋಮಲ ಪಲ್ಲವ ಕರ್ಣಪೂರ ; ಹೆಗಲಲ್ಲಿ ಆಡುತ್ತಿರುವ ಮಣಿಕುಂಡಲ ; ಮನಸ್ಸು ಆತನನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಿದೆ ; ಎವೆಯಿಡದ ಕಣ್ಣು ಆತನ ಮುಖದತ್ತವೇ ಇವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಸುತ್ತಲ ಚೆಲುವೆಲ್ಲ ಸಂಚುಮಾಡಿತು. ವಸಂತ, ತಂಗಾಳಿ, ವನ ಶೋಭೆ, ಮನ್ಮಥ–ಸಂಚುಗಾರರಾದರು. ನನಗೂ ದುಃಖ ಬರಬೇಕಿತ್ತು ; 'ಗಾಳಿಗೊಡ್ಡಿದ ದೀಪಾಂಕುರದಂತೆ ತನ್ಮನಿ ಯುಮಂ ಕಾಮಂ ಚಲಂ ಮಾಡಿದಂ'.

ಆ ಸೋಲು ಕಂಡಿತು. ಜೊತೆಯ ಕುಮಾರನನ್ನು ಕುರಿತವಳೆ 'ಈತನಾರು? ಹೆಸರೇನು? ಈತನು ತೊಟ್ಟಿರುವ ಕರ್ಣಾ ವತಂಸ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹೊಸದು. ಯಾವ ಮರದ ಹೂಗೊಂಚ ಲಿಂದಾದ್ದು?' ಎಂದು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಕೇಳಿದೆ. ನಾನೊಲಿದಾತ ಶ್ವೇತಕೇತು ಮುನಿಯ ಮಗ ಪುಂಡರೀಕನಂತೆ ; ತಾನು ಆತನ ಗೆಳೆಯ ಕಪಿಂಜಲನಂತೆ ; ಪುಂಡರೀಕನ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿದ್ದುದು ಪಾರಿಜಾತ ವಂತೆ. ಶಿವದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಇವರು ಬರುತ್ತಿರಲು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ವನದೇವತೆ ಒಬ್ಬಳು ಬಂದು ಪುಂಡರೀಕನು ಎಷ್ಟು ಒಲ್ಲೆನೆಂದರೂ ಕೇಳದೆ ಆತನಿಗೆ ಮುಡಿಸಿಹೋಗಿದ್ದಳಂತೆ. ಕಪಿಂಜಲನು ಇದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಿರಲು ಪುಂಡರೀಕನು ನನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು—

ಎಳಸುತ್ತಿರ್ದಪೆ ಪುಷ್ಪಮಂಜರಿಗೆ, ಕೊಳ್ ; ಈಸುತ್ತಿರ್ದೇಕೆ ಎಂದು ಸಂ
ಚಳಿಸುತ್ತಂ ನಿಜಕರ್ಣದಿಂ ತೆಗೆದು ' ಸೋಲ್ತೆಂ ಕೂಡು ನೀನೆ ನ್ಕೊಳ್ ' ಎಂದು
ಅಳಿಮಾಲಾರವದಿಂದೆ ಪೇಳ್ವ ತೆರದಿಂ ಮತ್ಕರ್ಣದೊಳ್ ತಾರಕೋ
ಜ್ಜ್ವಲಮಂ ರಂಜಿಪ ಪುಷ್ಪಮಂಜರಿಯನ್ ಅತ್ಯೌತ್ಸುಕ್ಯದಿಂದ ಇಕ್ಕಿದಂ

ಇನ್ನು ಹೇಳುವುದೇನು? ನನ್ನ ಕೆನ್ನೆಯು ನಸುಸೋಂಕಿನ ಒಂದು ಸುಖದಿಂದ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಕಂಪಿಸುತ್ತಿರುವ ಕೈಯಿಂದ ಅಕ್ಷಮಾಲೆ ನಾಣೆಬರಸಿ ಬಿದ್ದುಹೋಯಿತು ಏನಾಯಿತೆಂಬುದರ ಅರಿವು ಆತನಿಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸರ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬೀಳುವ ಮುಂಚೆ ಹಿಡಿದು ನಾನು ಅದನ್ನು ಕೊರಳಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಸುಖಪಟ್ಟೆ. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಕೊಡೆವೂಳಿಗದಾಕೆ ಬಂದು ದೇವಿಯುವರ ಸ್ನಾನವಾಯಿತು, ಮನೆಗೆ ಹೋಗಲಿದ್ದಾರೆ, ಮಜ್ಜನಕ್ಕೆ ಈಗಲೆ ನಡೆ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಇಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಕೊಂಡುಹೋದಳು.

ಪುಂಡರೀಕನ ನಡತೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಕಪಿಂಜಲನು ಬಹುವಾಗಿ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದನಂತೆ. ನಿನಗೀಗ ಇಂದ್ರಿಯದ ಡಾವರ ಎತ್ತಲಿಂದ ಬಂತು? ಇದು ಅನುರೂಪವಲ್ಲ, ಕೀಳರ ಮಾರ್ಗ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರಿಸದೆ ಸೈರಣೆಕೆಟ್ಟು, ಅರಿವು ಎತ್ತಹೋಯ್ತೊ ಎಂಬಂತೆ ಎದೆಗೆಟ್ಟು, ಮೆಯ್ ಅರಿಯದೆ ನೀನು ಇರಬಹುದೆ? ಇನ್ನಾದರೂ ಮನಸ್ಸನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿಕೊ ಎಂದನಂತೆ. ಪುಂಡರೀಕ ನಿಗೆ ನಾಚಿಕೆಯಾಗಿ ನನ್ನ ಬಳಿ ಬಂದು ಹುಸಿಕೋಪದಿಂದ–

ಕುಡು ಚಪಳೆ, ಜಪದ ಮಣಿಯಂ,
ಕುಡದೆ ಇನ್ನೊಂದಡಿಯನಪ್ಪೊಡಂ ಪೋಗದಿರ್ ಎಂ
ದೊಡೆ ಕೇಳ್ದು ಜಪದ ಮಣಿ ಗೆತ್ತು
ಒಡನೆಯೆ ಹಾರಮನೆ ತೆಗೆದೆನ್–ಎನ್ನಯ ಕೊರಲಿಂ

ಆತನ ದೃಷ್ಟಿ ನನ್ನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತವಾಗಿತ್ತು. ಮೈಯ್ಯರಿಯದೆ ತನ್ನ ಜಪಸರವೇ ಅದು ಎಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಆತನು ಮಂತ್ರಿನ ಹಾರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದನು.

ನಾನು ಮನೆಗೆ ಬಂದೆ. ಆದರೆ ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಪೂರ್ತಿ ಪರಾಧೀನಳಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದೆ. ಮೈ, ಮನಸ್ಸು, ಆಸೆ ಎಲ್ಲವೂ ಆತನವಾಗಿದ್ದುವು. ಅಚ್ಛೋದದ ಕಡೆಯೇ ನೋಟ, ಅಲ್ಲಿಯೇ ಜೀವ, ಆತನದೇ ಧ್ಯಾನ—ಹೀಗಿರಲು ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಮಕರಿಕೆ ಬಂದು ಪುಂಡರೀಕನು ಬರೆದು ಕಳಿಸಿದ್ದ ಸಂದೇಶವೊಂದನ್ನು ಕೈಗೆ ಕೊಟ್ಟಳು. ಆತನ ಮನಸ್ಸು ಹೇಗೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಆ ಮೂಲಕ ತಿಳಿದ ನನಗೆ ಪರಮಾನಂದವಾಯಿತು. ಸಂಜೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಪಿಂಜಲನು ನನ್ನಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ತನ್ನ ಗೆಳೆಯನ ಸ್ಥಿತಿ, ಗತಿ, ರೀತಿಗಳನ್ನೂ ಕಂಗಾಲು ತನವನ್ನೂ ದೀನವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದನು. ನನ್ನ ದಯೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಅವನು ಬದುಕ ಬಹುದು, ಈ ಸನ್ನಿವೇಶಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತಹುದನ್ನು ನೀನು ಮಾಡ ಬೇಕು ಎಂದು ಬೇಡಿ ಹೋದನು. ಮಗಳು ಅಸ್ವಸ್ಥಳಾಗಿರುವು ದನ್ನು ಕೇಳಿ ಈ ನಡುವೆ ನನ್ನ ತಾಯಿ ಬಂದು ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ಇದ್ದು ಹೋಗಿದ್ದಳು. ಆ ಅರಿವೇ ನನಗಿಲ್ಲವಾಗಿತ್ತು. ಮದನಾ ತುರೆಯಾದ ನನಗೆ ಇನ್ನು ತಾಯಿ, ತಂದೆ, ಬಂಧು, ಬಳಗ, ಕುಲ, ಕೀರ್ತಿ, ಲೋಕ, ವಿಚಾರ ಯಾವುದೂ ಬೇಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸಂಜೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕೆಳದಿ ತರಳಿಕೆಯೊಡನೆ ಪುಂಡರೀಕನಿರುವೆಡೆಗೆ ಹೊರಟೆ. ಚಂದ್ರೋದಯವಾಗಿ ಅಂತಃಕರಣ ಸೊಕ್ಕಿತು. ಎಡ ಗಣ್ಣು ಅದುರಿತು. ಅಪಶಕುನಕ್ಕೆ ಹೆದರಿ ಮುಂದೆ ನಡೆಯುತ್ತಿರಲು ಗಂಡುಕೊರಲ ಅಳು ಕೇಳಿಸಿತು. ಏನುಗತಿ ಬಂತೋ ಎಂದು ಹೋಗಿ ನೋಡುವಲ್ಲಿ ಪುಂಡರೀಕನು ಮೃತನಾಗಿ ಬಿದ್ದಿರುವುದೂ

ಕಪಿಂಜಲ ಗೋಳಿಡುತ್ತಿರುವುದೂ ಕಾಣಿಸಿತು. ಕತ್ತಲು ಕವಿದಂತಾಗಿ ನಾನೂ ಮೂರ್ಛೆಬಿದ್ದೆ. ಎಚ್ಚೆತ್ತಮೇಲೆ ದಿಕ್ಕು ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಮೊರೆಯಿಟ್ಟೆ. ಪುರುಷಭಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ನೀಡಿರೆಂದು ವಿಶ್ವವನ್ನೇ ಬೇಡಿಕೊಂಡೆ. ಯಾವ ತೆರದಿಂದ ಯಾರೂ ಕಾವರಿಲ್ಲದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ಪ್ರಿಯನ ಗತಿಯೇ ನನ್ನದು ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ಸಹಗಮನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದಿರುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಚಂದ್ರಮಂಡಲದಿಂದ ದಿವ್ಯ ಪುರುಷನೊಬ್ಬನು ಬಂದು ತಡೆದನು.

ಬಗೆಗೆಟ್ಟು ಸಾವಬಗೆಯಂ
ಮಗಳೆ, ಮಹಾಶ್ವೇತೆ, ಬಗೆಯದಿರ್; ಕೂಡುವೆ ನೀಂ
ಮಗುಳೆಯುಂ ಈತನನ್—

ಎಂದು ನಂಬಿಕೆ ಹೇಳಿ ಆತನ ದೇಹವನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ಚಂದ್ರಲೋಕದತ್ತ ಹೋದನು. ಇಷ್ಟೂ ಒಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ನಡೆದು ಹೋಯಿತು. ಕಪಿಂಜಲನನ್ನು ಕುರಿತು ನಾನು ಇದೇನೆಂದು ಕೇಳಲು ಆತನು ಉತ್ತರಕೊಡದೆ ಮುಖವೆತ್ತಿ, ನನ್ನ ಸಖನನ್ನು ಒಯ್ಯುವೆ ಎತ್ತ? ಬಿಡು—ಎಂದು ಕೋಪದಿಂದ ಆತನ ಹಿಂದೆಯೇ ಅಂತರಿಕ್ಷಕ್ಕೆ ನೆಗೆದನು.

ಕಪಿಂಜಲ ಹೋದುದರಿಂದ ನನ್ನ ಶೋಕ ನೂರ್ಮಡಿಯಾಯಿತು. ವನದಲ್ಲಿ ತರಳಿಕೆ, ನಾನು ಇಬ್ಬರೇ ಉಳಿದೆವು. ನಾನಾ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿ ಕಪಿಂಜಲನು ಹಿಂದಿರುಗುವವರೆಗಾದರೂ ಬದುಕಿರಬೇಕೆಂದು ಆಕೆ ಬೇಡಿಕೊಂಡಳು. ಆಸೆಯಿಲ್ಲದ ಆಸೆಯಿಂದ ಒಪ್ಪಿ ಬೆಳಗಿನಜಾವ ಆಕೆಯ ನೆರವಿನಿಂದ ಕೊಳದಲ್ಲಿಳಿದು ಮಿಂದೆ. ಆದರೆ ಮನೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುವ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲವಾಯಿತು. ಪ್ರಿಯನ ನಾರುಡೆ, ಜಪಸರ, ಕಮಂಡಲಗಳನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಆತನ ವೇಷವನ್ನೇ ತಾಳಿ ವ್ರತತಳೆದೆ.

ಈ ಕೊಳದ ತಡಿಯಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಮ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಶಿವನಲ್ಲಿ ಶರಣು ಬೇಡಿದ್ದೇನೆ. ತಂದೆ ತಾಯಿ ಬಂದು ಬಹುವಾಗಿ ಬೇಡಿಕೊಂಡರು. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ತಿರುಗಲಿಲ್ಲ. ಜಪದಿಂದ ತಪದಿಂದ ಒಡಲನ್ನು ದಂಡಿಸುವೆನೆಂದರೆ ಅದು ಕೃತಜ್ಞತೆ ಅಲ್ಲವೆ! ಛೀ! ಜಪದ ನೆವದಿಂದ ನಾನು ಎಣಿಸುತ್ತಿರುವುದಾದರೂ ಏನು? ಪ್ರಿಯನ ಗುಣಗಳನ್ನೇ—ಇಂತಹ ನಿರ್ಭಾಗ್ಯೆಯ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಫಲವೇನು?

—ಎಂದು ನುಡಿಯುವಳು.

ಆ ದುಃಖಪ್ರಸಂಗ ಅಂದು ಪುನಃ ನಡೆಯಿತೆಂಬಷ್ಟು ತೀವ್ರ ಶೋಕ ಆಕೆಗೆ ಉಂಟಾಗಿತ್ತು. ಚಂದ್ರಾಪೀಡನು ಆಕೆಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುವನು. ಹತ್ತಿರದ ಅಬ್ಬಿಯ ನೀರು ತಂದುಕೊಡಲು ಆಕೆ ಮುಖ ತೊಳೆದುಕೊಳ್ಳುವಳು. ಆತನ ಕುತೂಹಲ ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿ ನಿಮ್ಮ ಜೊತೆಯ ತರಳೆ ಎಲ್ಲಿ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಮಾಡುವನು. ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಕೊಡುತ್ತ ಕಾದಂಬರಿಯ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿಸುವಳು :

ಕಾದಂಬರಿಯ ಕಥೆ : ಚಿತ್ರರಥನೆಂಬ ಗಂಧರ್ವರಾಜನಿಗೂ ಆತನ ಅರಸಿತಿ ಅಪ್ಸರೆ ಮದಿರಾದೇವಿಗೂ ನನ್ನ ಗೆಳತಿ ಕಾದಂಬರಿ ಮಗಳು. ಆಕೆ ಗುಣವತಿ, ಸ್ನೇಹಶೀಲೆ. ನನಗೆ ಬಂದ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಕೇಳಿ ತಾನೂ ಕನ್ಯಾವ್ರತದಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಳೆಯುವೆನೆಂದು ತೀರ್ಮಾನ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ. ತಾಯಿ ತಂದೆ ಎಷ್ಟು ಬೇಡಿಕೊಂಡರೂ ಕೇಳಳು. ಅವರು ನನಗೆ ಹೇಳಿಕಳಿಸಿದರು. ನಾನು ಕಾದಂಬರಿಯ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಿರುಗಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿ ಹಿರಿಯರ ಮಾತು ಕೇಳಬೇಕೆಂದೂ ನಾನು ಬದುಕಿರಬೇಕಾದರೆ ತಾನು ಹಟಮಾಡ

ಕೂಡದು ಎಂದೂ ತಿಳಿಸಿಬಾಯೆಂದು ತರಳಿಕೆಯನ್ನು ಕಾದಂಬರಿಯ ಬಳಿಗೆ ಅತ್ತ ಕಳಿಸಿದೆ. ಇತ್ತ ನೀವು ಬಂದಿರಿ ಎಂದಳು.

ಇರುಳು ಕಳೆದು ಬೆಳಗಾಯಿತು. ಕೇಯೂರಕನೆಂಬ ಕಾದಂಬರಿಯ ವೀಣಾಧರನೊಡನೆ ತರಳಿಕೆ ಬಂದಳು. ಕಾದಂಬರಿ ಹೇಗೂ ತನ್ನ ನಿರ್ಧರವನ್ನು ಬಿಡಳೆಂಬ ಸಂಗತಿ ಮನವರಿಕೆಯಾಯಿತು.

ಮಹಾಶ್ವೇತೆಗೆ ಒಂದು ಯೋಚನೆ ಹೊಳೆಯಿತು. 'ನಾನೇ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿಗೆ ತಕ್ಕುದನ್ನು ನಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ. ನೀನು ಮುಂದೆ ಹೋಗು' ಎಂದು ಕೇಯೂರಕನಿಗೆ ಹೇಳಿಕಳಿಸಿ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಹೇಮಕೂಟಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಳು. ಮೊದಲ ನೋಟದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾದಂಬರಿ ಚಂದ್ರಾಪೀಡರಿಗೆ ಅನುರಾಗ ಹುಟ್ಟಿ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಮನಸೋಲುವರು. ಇದನ್ನು ಕಂಡು ಮಹಾಶ್ವೇತೆಗೆ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಸ್ವಾಗತದ ಉಪಚಾರಗಳು ನಡೆದಮೇಲೆ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನನ್ನು ಬೀಡಾರಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿ ಶೇಷವೆಂಬ ಮುತ್ತಿನ ಹಾರವನ್ನು ಮೆಚ್ಚು ಕಳಿಸುವರು. ಬಳಿಕ ಕಾದಂಬರಿಯೇ ಆತನಿರುವಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಮಾನ್ಯ ಅತಿಥಿಗೆ ತೋರಬೇಕಾದ ಲೋಕ ಮರ್‍ಯಾದೆಯಂತೆ ಯೋಗಕ್ಷೇಮ ವಿಚಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವಳು. ರೂಪಕ್ಕೆ ಸೋತಿದ್ದ ಹೃದಯಂಗಳಿಗೆ ಗುಣ, ನಯ ಕಂಡು ಪ್ರೇಮ ಬಲಿಯುವುದು. ಆದರೇನು? ಒಂದು ದಿನ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನು ಅಲ್ಲಿರಲು ಬಂದಿದ್ದುದು. ಮಱುದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ತನ್ನವರಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಲು ಮರಳಬೇಕೆಂದು ಅವರ ಅಪ್ಪಣೆ ಪಡೆದು ಪಾಳೆಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರುವನು. ಹಗಲು ಇರುಳು ಈತನಿಗೆ ಕಾದಂಬರಿಯ ಯೋಚನೆಯೇ.

ಕಾದಂಬರಿಗೂ ಹಾಗೆಯೇ ಅವನಿಲ್ಲದ ಪ್ರಪಂಚ ಬೇಡವಾಗಿತ್ತು. ಚಂದ್ರಾಪೀಡನು ಪರಿವಾರವನ್ನು ಸೇರಿದುದೇ ತಡ, ಕಾದಂಬರಿ ಅಸ್ವಸ್ಥಳಾಗಿದ್ದಾಳೆಂದೂ ತಾವೆಲ್ಲ ಇನ್ನೊಂದುಬಾರಿ ಕುಮಾರನನ್ನು ನೋಡಬಯಸುತ್ತಿರುವರೆಂದೂ ಒಂದುಸಲ ದಯಮಾಡಿ ಬಂದು ಹೋಗಬೇಕೆಂದೂ ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ಕರೆ ಕಳಿಸುವಳು. ಈ ಸಲ ಪತ್ರಲೇಖೆಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೇಮಕೂಟಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಕಾದಂಬರಿಯ ಪ್ರೇಮ ಮತ್ತಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರೂ ತನ್ನ ಮರ್ಯಾದೆಯಲ್ಲಿ ತಾನಿದ್ದು ಕಾದಂಬರಿಯ ಇಷ್ಟದಂತೆ ಪತ್ರಲೇಖೆಯನ್ನು ಆಕೆಯ ಬಳಿಯೇ ಬಿಟ್ಟು ತನ್ನ ಪಾಳೆಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗುವನು. ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ತಂದೆಯಿಂದ ಪತ್ರ ಬಂದಿತ್ತು: ದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟು ಬಹುಕಾಲವಾಗಿದೆ, ತಾಯಿಯರು ತವಕಪಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ಕೂಡಲೆ ಊರಿಗೆ ಮರಳತಕ್ಕದ್ದು—ಎಂಬ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತು ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಉಜ್ಜಯಿನಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ವೈಶಂಪಾಯನನೂ ಸೈನ್ಯದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗದವರೂ ಹಿಂದುಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಪತ್ರಲೇಖೆಯನ್ನು ಉಜ್ಜಯನಿಗೆ ಕರೆತರುವ ಕೆಲಸ ಅವರ ಪಾಲಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ.

ಊರಿಗೆ ಬಂದು ಹಿರಿಯರನ್ನು ಕಂಡು ಸಂತೋಷಪಡಿಸಿದ್ದೇನೊ ಆಯಿತು. ಮನಸ್ಸು ಮಾತ್ರ ಹೇಮಕೂಟದಲ್ಲಿತ್ತು. ಕೇಯೂರಕನೂ ಪತ್ರಲೇಖೆಯೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಕಾದಂಬರಿಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ವಿಶದಪಡಿಸಿದರು. ಆತನಿಗೆ ಆಕೆಯ ಪ್ರೇಮದ ಆಳ ತಿಳಿಯಿತು. ತಾಯಿತಂದೆಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಸದೆ ಹೋಗುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ; ತಿಳಿಸಲು ನಾಚಿಕೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈಶಂಪಾಯನನು ಬಂದಕೂಡಲೆ

ಅವನ ಮೂಲಕ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹಿರಿಯರಿಗೆ ಹೇಳಿಸಿ ಎರಡು ಕಡೆಯುವರೂ ಒಂದಾಗಿ ಮದುವೆ ನೆರವೇರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ವೈಶಂಪಾಯನ ಬರುವುದನ್ನೇ ಹಾರೈಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸೈನ್ಯ ದಶಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದಿತೆಂಬ ಸುದ್ದಿ ಮುಟ್ಟಿತು. ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ತಾನು ಬೇಗ ಕಾದಂಬರಿ ದೇವಿಯಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವೆನೆಂದೂ ಅವರೆಗೂ

ಯತ್ನದಿಂ ನಿಜಶರೀರಮಂ ನಿಲಿಸವೇಳ್ಪುದು ದೇವಿಯರ್

ಎಂದೂ ಹೇಳುವಂತೆ ಪತ್ರಲೇಖೆಗೆ ಬೆಸಸಿ ಆಕೆಯಲ್ಲಿಗೆ ಕಳಿಸಿಕೊಡುವನು. ಗೆಳೆಯನನ್ನು ಇದಿರುಗೊಳ್ಳಲು ತಾನು ದಶಪುರದ ಕಡೆ ಹೋಗುವನು.

ಸೈನ್ಯ ಬಂದಿತು ; ಗೆಳೆಯನು ಬರಲಿಲ್ಲ. ಅಚ್ಛೋದ ಸರೋವರ ತೀರದಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಏನೊ ಮಂಕುಬಡಿಯಿತಂತೆ! ಯಾರು ಏನು ಹೇಳಿದರೂ ಕೇಳದೆ ವಿರಕ್ತನಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದುಬಿಟ್ಟಿದ್ದನಂತೆ. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನಿಗೆ ಕಳವಳವುಂಟಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿರಿಯರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ತಾನೇ ಅವನನ್ನು ಕರೆದು ತರುತ್ತೇನೆಂದು ತಿಳಿಸಿ ಮಗನ ನಡತೆಗೆ ಕೋಪಗೊಂಡ ಶುಕನಾಸನನ್ನು ಸಂತೈಸಿ ಅಚ್ಛೋದದ ಕಡೆಗೆ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನು ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳಸುವನು. ಗೆಳೆಯನನ್ನು ಬೇಗ ಕಾಣುತ್ತೇನೆ, ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯನ್ನು ವಂದಿಸುವ ಭಾಗ್ಯ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತೇನೆ, ತರಳಿಕೆಯೊಡನೆ ವೈಶಂಪಾಯನನಿಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಸುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಆತನ ಆಸೆಗಳು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮುಗಿಲ ಗೋಪುರ ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದುವು. ಆದರೆ ಅಚ್ಛೋದದ ಬಳಿ ಎಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಿದರೂ ವೈಶಂಪಾಯನನ ಸುಳಿವೇ ಇಲ್ಲ. ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ಆತನ ವೃತ್ತಾಂತ ತಿಳಿದೀತೆಂದು ಆಕೆಯಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದರೆ ಆಕೆ ಅತಿಯಾಗಿ ದುಃಖಿಸುತ್ತ ತಲೆಬಾಗಿರುವಳು.

ಕಾದಂಬರಿಗೇನು ಕೇಡು ಸಂಭವಿಸಿತೊ ಎಂಬ ಸಂದೇಹವುಂಟಾಗಿ ತರಳಿಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಮೆಲ್ಲಗೆ "ಇದೇನು?" ಎಂದು ಕೇಳಲು ನಡೆದ ಸಂಗತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ವಿವರಿಸುವಳು:

ಚಂದ್ರಾಪೀಡನ ವಯಸ್ಸಿನ ಚೆಲುವನೊಬ್ಬನಂ ಆಕೆಯನ್ನು ಆಶ್ರಮದ ಬಳಿ ಕಂಡು ಮೋಹಗೊಂಡನೆಂತಲೂ; ಎಷ್ಟು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಿಮಾಡಿದರೂ ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯ ತಿರಸ್ಕಾರ ತೋರಿಸಿದರೂ ಆಕೆಯ ಕಣ್ಬೊಲದಿಂದ ತೊಲಗದೆ ಸತತ ಸುಳಿದಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂತಲೂ; ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ಬೆಳುದಿಂಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕಥೆಯನ್ನೂ ಪುಂಡರೀಕನನ್ನೂ ನೆನಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಆಕೆ ಏಕಾಂಗಿಯಾಗಿ ವಿಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿರಲು ಆಕೆಯ ಬಳಿಗೆ ಉನ್ಮತ್ತನ್ನಂತೆ ಕೈಚಾಚಿಪೋಗಿ ಕಾಮವಿಕಾರದ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿ ತನ್ನ ಜೀವಿತ ಆಕೆಯ ಅಧೀನವೆಂದೂ ಮೊರೆಹೊಕ್ಕಿದ್ದೇನೆಂದೂ ಪ್ರತೀಕಾರ ಕಾಣದ ತನ್ನನ್ನು ಆ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಬೇಡಿದನೆಂತಲೂ; ಆಕೆಗೆ ಕೋಪಬಂದು ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತ ವಿವೇಚನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸತಿಯೆದುರು ನಿಂತು ಗಿಳಿಯಂತೆ ಗಳಹುತ್ತಿರುವ ನೀನು ಗಿಳಿಯಾಗು ಎಂದು ಆಕೆ ಶಾಪಕೊಟ್ಟಳೆಂತಲೂ; ಕೂಡಲೆ ಅವನು ತೀರಿಕೊಂಡನೆಂತಲೂ; ಪರಿಜನರ ಮೂಲಕ ಅವನು ಚಂದ್ರಾಪೀಡನ ಗೆಳೆಯ ವೈಶಂಪಾಯನನೆಂದು ಆಮೇಲೆ ತಿಳಿಯಿತೆಂತಲೂ ಹೇಳಿ ತಲೆಬಾಗಿದಳು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಹನನ ಮಹಾಪಾತಕಿಯಾದ ತನ್ನನ್ನು ವಿಧವಿಧವಾಗಿ ಹಳಿದುಕೊಂಡಳು.

ಗೆಳೆಯನು ಮೃತಪಟ್ಟ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದೊಡನೆಯೇ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನ ಎದೆ ಒಡೆಯಿತು. ಈ ಹುಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿಯ ಸಮಾಗಮವಾದುದಕ್ಕೆ ತಪಿಸುತ್ತ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯ ಎದುರಿಗೆ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನು ನಿಶ್ಚೇಷ್ಟಿತನಾಗಿ ಬಿದ್ದನು. ಎಲ್ಲರೂ ತಬ್ಬಲಿಗಳಾದಂತಿದ್ದರು.

2

ಚಂದ್ರಾಪೀಡನು ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುವನೆಂಬ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದ ಕಾದಂಬರಿ ಆತನನ್ನು ಕಾಣಲು ಬಹಳ ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ಸಖಿಯರೊಡನೆಯೂ ಪತ್ರಲೇಖೆಯೊಡನೆಯೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಳು. ಅಲ್ಲಿನ ಸ್ಥಿತಿ ಗೊತ್ತಾಗಲು ಕಾದಂಬರಿ ದಿಕ್ಕೆಟ್ಟು ತಾನೂ ಜೀವಹತ್ಯೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವೆನೆನ್ನುತ್ತ ರಾಜಕುಮಾರನ ದೇಹವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹಲುಬುತ್ತ ಇರಲು ಚಂದ್ರಮಂಡಲ ದಿಂದ ದಿವ್ಯವಾಣಿಯೊಂದು ಕೇಳಿಸಿತು: ಬೇಗನೆ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯ ಕೆಲಸ ಕೈಸೇರುವುದು; ಪುಂಡರೀಕನ ದೇಹಕ್ಕೆ ಪುನಃ ಜೀವ ಬರುವುದು; ಚಂದ್ರಾಪೀಡನ ಜೀವ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಪರಕಾಯ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿದೆ, ಅಷ್ಟೇ; ಆ ದೇಹ ನಿತ್ಯವಾದದ್ದು; ಆತನೂ ಈ ದೇಹದಿಂದಲೇ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡು ವನು; ಎಲ್ಲ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದಲೂ ಅದನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿ; ಕಾಪಾಡಿ —ಎಂದು ಹೇಳಿ ನಿಂತಿತು.

ಚಂದ್ರಾಪೀಡನ ಗತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಎಲ್ಲರಂತೆ ಶೋಕಗೊಂಡು ತಿಳಿವುತಪ್ಪಿದ ಪತ್ರಲೇಖೆ ತಂಪುಕಿರಣದ ಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಎಚ್ಚೆತ್ತು ಕೂಡಲೆ ಇಂದ್ರಾಯುಧದ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದ ಚಾರಕನಿಂದ ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, 'ವಾಹನವಿಲ್ಲದೆ ಚಂದ್ರಾಪೀಡದೇವನು ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ ದೂರ ಹೋಗಲು ನಮ್ಮಂತಹವರು ಹೀಗೆ ಇರುವುದು ಅನುಚಿತ' ಎಂದು ನುಡಿದು ಅದರೊಡನೆ ಅಚ್ಛೋದ ದಲ್ಲಿ ಹಾರಿಕೊಂಡಳು. ಕೂಡಲೆ ಆಶ್ಚರ್ಯದ ಮೇಲೆ ಆಶ್ಚರ್ಯ! ಸರೋವರದಿಂದ ಕಪಿಂಜಲನು ಎದ್ದುಬಂದು ಎದುರಿಗೆ ನಿಂತನು. ಆತನನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ, ಪುಂಡರೀಕನನ್ನು ಒಯ್ದುವರಾರು? ಎಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿದ್ದಾರೆ? ಆ ವಾರ್ತೆಯೇನು? ಇಷ್ಟರವರೆಗೆ ವಿಳಂಬಿಸಿಯೂ ಒಬ್ಬರೇ ಬಂದಿರೆ? ಏನು ಕಾರಣ? ಎಂದು ಮಹಾಶ್ವೇತೆ

ಕೇಳಿದುದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ—ಆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಚಂದ್ರ, ಲೋಕಾನುಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ಆತನು ಉದಯಿಸಿರಲು ಕಾಮಾತುರನಾಗಿ ಸಾಯುತ್ತಿದ್ದ ಪುಂಡರೀಕನು ಆತನನ್ನು ಕೋಪದಿಂದ ನೋಡಿ,—

ಎಲೆ ಚಂದ್ರಹತಕ, ಮದನನ
ಬಲದಿಂದಂ ಮೇಲೆವರಿದು ಕೊಂದಿಂತೆನ್ನಂ
ನಿಲಲರಿಯೆ; ಇರ್ಮೆ ನೀಂ ಮ
ರ್ತ್ಯ ಲೋಕದೊಳ್ ಪುಟ್ಟು ಎನುತ್ತೆ ಶಾಪಂಗೊಟ್ಟಂ

ನಿರಪರಾಧನಾದ ತನಗೆ ಅವಿಚಾರದಿಂದ ಈ ರೀತಿ ಶಾಪ ಕೊಡಲು 'ಸುಖದುಃಖವನ್ನು ನನ್ನೊಡನೆ ನೀನೂ ಅನುಭವಿಸು' ಎಂದು ಆತನಿಗೆ ಚಂದ್ರನು ಮರುಶಾಪ ಕೊಟ್ಟನಂತೆ. ತನ್ನ ಕುಲದವಳಾದ ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ಆತನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವುದರಿಂದ ಆಕೆಗೋಸ್ಕರವಾಗಿ ಪುಂಡರೀಕನ ಮೇಲೆ ಕೋಪ ಬಿಟ್ಟು ಆತನ ಶರೀರವನ್ನು ತಂದು ಕೆಡದಂತೆ ಸ್ವಂತ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಪೋಷಿಸುತ್ತ ಶಾಪ ಬಿಡುವ ಕಾಲದವರೆಗೂ ಇರಿಸಿದ್ದೇನೆ, ನೀನು ಆತನ ತಂದೆಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಹೇಳು, ಆತನು ಮಗನಿಗೆ ಆಯುಷ್ಕಾಮ ಹೋಮಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ—ಎಂದು ನನ್ನನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದನು.

ಗೆಳೆಯನ ಶೋಕದಿಂದ ಕಣ್ಣು ಕಾಣದೆ ಆಕಾಶಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬೇಗಬೇಗನೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದೆ. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ವೈಮಾನಿಕನೊಬ್ಬನು ಬರಲು ಆತನನ್ನು ಭರದಿಂದ ದಾಟಿದೆ. ಈ ಅವಿನಯವನ್ನು ಕಂಡು ಆತನಿಗೆ ಕೋಪ ಬಂತು. ಅಗಲವಾದ ಆಕಾಶಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯಮಾಡದೆ ವಿದ್ಯಾಗರ್ವದಿಂದ ಕುದುರೆಯಂತೆ ದಾಟಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕುದುರೆಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟುಹೋಗು ಎಂದು ಆತನು ನನಗೆ ಶಾಪಕೊಟ್ಟನು. ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅಪಚಾರ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಆತನಿಗೆ ನಿಜಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿದೆ.

ಕರುಣೆ ಬೇಡಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಶಾಪಾಂತ ಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡೆ. ಆತನು ಅದಕ್ಕೆ ಯಾವನಿಗೆ ವಾಹನವಾಗಿರುವೆಯೋ ಆತನು ಬೇರೆ ಒಡಲಿಗೆ ಸಲ್ಲುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನೀನು ಅಚ್ಛೋದ ದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗು, ಶಾಪಬಿಡುವುದು ಎಂದನು. ನಾನು, ಆತನನ್ನು ಕುರಿತು, ನನ್ನ ಗೆಳೆಯನೂ ಚಂದ್ರನೂ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟು ವರು; ಅವರು ಹುಟ್ಟಿದಲ್ಲಿ ನಾನೂ ಹುಟ್ಟುವಂತೆ ನೀವು ದಯೆ ಯಿಂದ ಮಾಡಿರೆಂದು ಬೇಡಿದೆ. ಚಂದ್ರನು ಚಂದ್ರಾಪೀಡ ನಾಗಿಯೂ ನಿನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತ ಪುಂಡರೀಕನು ವೈಶಂಪಾಯನನಾಗಿಯೂ ಹುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. ಚಂದ್ರಾಪೀಡನಿಗೆ ನೀನು ವಾಹನನಾಗುವೆ ಎಂದು ಆತನು ಹೇಳಿದನು. ಕಿನ್ನರಗಳ ನೆವದಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಕಾಣಿಸಲೆಂದು ಚಂದ್ರಾಪೀಡನನ್ನು ತಂದವನು ನಾನೆ.

—ಎಂದು ಕಪಿಂಜಲನು ತಿಳಿಸಲು ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯು ದುಃಖ ತಾಳಲಾಗದಾಯಿತು. 'ಹಾ ಮನಃಪ್ರಿಯ ಪುಂಡರೀಕ, ಜನ್ಮಾಂತರಾವಿಸ್ಮೃತ ಮದನುರಾಗ, ಮತ್ಪ್ರತಿಬದ್ಧಜೀವಿತ, ಮನ್ಮಯ ಸಕಲ ಜೀವಿತಲೋಕ' ಎಂದು ಶೋಕ ಗದ್ಗದೆಯಾಗಿ.

ಮುನ್ನಂ ಅದೊರ್ಮೆ ಪಾತಕಿಯೆನ್ ಅಂತಿರೆ ಕೊಂದವಳೆಂ; ಭವಾಂತರೋ
ತ್ಪನ್ನನೆ ಆಗಿಯುಂ ಮದನುರಾಗದಿನ್ ಎಳ್ತರೆ ಮತ್ತೆ ಕೊಂದೆನಾಂ
ನಿನ್ನನೆ; ನಿನ್ನನಿಂತು ಮಗುಳ್ದುಂ ಮಗುಳ್ದುಂ ಕೊಲವೇಳ್ಪುದೆಂದು ಪೇಳ್
ಎನ್ನನ್ ಇದಿಂತು ಪುಟ್ಟಿಸಿದನೇ, ವಿಧಿ, ರಕ್ಕಸಿಯಂ ಮನಃಪ್ರಿಯಾ

ಎನ್ನುತ್ತ ಗೋಳಿಡುವ ಆಕೆಯನ್ನು ಕಪಿಂಜಲನು ಸಂತೈಸಿದನು. ಈ ರೀತಿಯ ಶೋಕದಿಂದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸುಬಾರದು, ಅಭಿಲಾಷೆಯ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಯಾವ ಸದ್ವ್ರತವನ್ನು ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಆಚರಿಸುತ್ತಿರು

ವಿರೋ ಅದನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತಿರಿ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಹೊರಟುಹೋದನು. ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ಕಾದಂಬರಿಯರು ತಾಳ್ಮೆಯಿಂದ ಸತ್ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು.

ಕಪಿಂಜಲನು ಶ್ವೇತಕೇತುಗಳಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ನಡೆದುದನ್ನೆಲ್ಲ ನಿವೇದಿಸುವನು. ಮಗನ ಕಾಮವೃತ್ತಿಯೂ ಅದರ ಪರಿಣಾಮವೂ ತಿಳಿದು ತಾವು ಆಯುಷ್ಕಾಮ ಯಜ್ಞ ನಡೆಸದ್ದರಿಂದ ಹಾಗಾಯಿತೆಂದೂ ಬೇಗನೆ ಅದನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿ ಆತನ ದುರ್ಗತಿಗೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರತೀಕಾರ ಮಾಡುವೆವೆಂದೂ ಅವರು ಹೇಳುವರು. ಕಪಿಂಜಲನಿಗೆ ಗೆಳೆಯನನ್ನು ಕಂಡಲ್ಲದೆ ಜೀವನಿಲ್ಲದಾಗಿ ಅವನಿರುವ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಲು ಗುರುಗಳ ಅಪ್ಪಣೆ ಬೇಡುವನು. ಶಾಪಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಮಗನು ಗಿಳಿಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿರುವುದನ್ನೂ ಪೂರ್ವದ ಸ್ಮೃತಿ ಇನ್ನೂ ಬಾರದಿರುವುದನ್ನೂ ಜ್ಞಾನದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತಿಳಿದು ಇನ್ನು ಕೆಲವು ದಿನ ತಡೆಯುವಂತೆ ಹೇಳಿದವರು—ಒಂದು ದಿನ, ಕಪಿಂಜಲನನ್ನು ಕುರಿತು 'ಜಾಬಾಲಿಗಳ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ನಿನ್ನ ಗೆಳೆಯನಿಗೆ ಈಗ ನೆನಪು ಮರಳಿದೆ, ನೀನು ಹೋಗಿ ತಂದೆ ಮಾಡುವ ಹೋಮ ಮುಗಿಯುವವರೆಗೂ ತಡೆದಿರು, ಅವನ ತಾಯಿಯೂ ಯಜ್ಞಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಚರ್ಯೆ ಮಾಡುತ್ತ ಇದನ್ನೇ ಹೇಳಿ ಕಳಿಸಿದ್ದಾಳೆಂದು ತಿಳಿಸು' ಎನ್ನುವರು. ಕಪಿಂಜಲನು ಬೇಗ ಜಾಬಾಲಿಗಳ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದು ಗಿಳಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಎತ್ತಿ ಮುದ್ದಾಡಿ ತನ್ನ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ತೋಡಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಗಿಳಿಗೆ ತಂದೆ ತಾಯಿಯರ ಸಂದೇಶವನ್ನೂ ಧೈರ್ಯವನ್ನೂ ಹೇಳಿ ಗುರುಗಳಲ್ಲಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುವನು.

ಪೂರ್ವವೃತ್ತಾಂತ ತಿಳಿದ ಮೇಲೂ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯ ಮೇಲಿನ ಮೋಹ ಮುರಿಯದೆ ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡ ಗಿಳಿ

ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹಾರಿ ಹೋಗಲು ಬಯಸಿ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಹಾಗೆ ಬೇಡರ ಕೈಗೂ ಅವರ ಒಡತಿ ಚಂಡಾಲ ಕನ್ನೆಯ ಅಂಕೆಗೂ ಸಿಕ್ಕಿಬೀಳುತ್ತದೆ. ಗಿಳಿಯ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಕ್ಕೆ ಮೇರೆಯಿಲ್ಲವಾಯ್ತು. ದೇವರ್ಷಿಯ ಮಗನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕಾಮಿತ್ವದಿಂದ ಕೀಳಾಗಿ ಚಂಡಾಲರ ಕೈಗೆ ಬೀಳುವಂತಹ ದುಃಸ್ಥಿಗೆ ತನ್ನನ್ನು ತಂದುಕೊಂಡು ದಕ್ಕಾಗಿ ಮರುಗುತ್ತ ಪ್ರಾಯೋಪವೇಶ ಮಾಡಿ ಜೀವ ಬಿಡ ಬೇಕೆಂಬ ಯೋಚನೆ ಬಂದಿತು. ಚಂಡಾಲ ಕನ್ಯೆ ಬಹುವಿಧದಲ್ಲಿ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಹೇಳಿ ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡಿದಳು. ಒಂದು ದಿನ ಇದ್ದ ಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಹೊಲೆವಳ್ಳಿ ರಾಜಧಾನಿಯಾಯಿತು. ಚಂಡಾಲ ಕನ್ಯೆ ದಿವ್ಯಾಂಗನೆಯಾದಳು. ಹಸಿತೊವಲ ಪಂಜರ ಚಿನ್ನರನ್ನದ ಪಂಜರವಾಯಿತು. ಇದನ್ನು ಕಂಡು ಗಿಳಿ ಆಶ್ಚರ್ಯಪಡುತ್ತಿರಲು ಆ ಕನ್ಯೆ ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದು ಶೂದ್ರಕಮಹಾರಾಜ ನಿಗೆ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸುವಳು. ಪೂರ್ವಜನ್ಮ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯೆಗಳೂ ಮರಳಿ ಸಿದ್ಧಿಸಿದ್ದುದರಿಂದ ಗಿಳಿ ರಾಜಾಶೀರ್ವಾದ ಮಾಡಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ವಿಸ್ಮಯ ಉಂಟುಮಾಡುವುದು.

ಇಷ್ಟಾದರೂ ಗಿಳಿಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ—ಚಂಡಾಲ ಕನ್ಯೆ ಯಾರೆಂಬುದು. ಆಕೆಯನ್ನು ಕರಸಿ ಕೇಳಲು ಗಿಳಿಯೇ ವೈಶಂಪಾಯನ —ಪುಂಡರೀಕ ; ತಾನು ಪುಂಡರೀಕನ ತಾಯಿ—ಲಕ್ಷ್ಮಿ ; ಈ ಹುಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಕಾಮಮೋಹಿತನಾಗಿ ತಂದೆಯ ಯಜ್ಞ ಕರ್ಮ ಮುಗಿಯುವ ಮುಂಚೆ ಎಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಅವಿವೇಕದಿಂದ ಕೇಡಿಗೆ ಒಳಗಾಗುವನೊ ಎಂಬ ಶಂಕೆಯಿಂದಲೂ ಅವನಿಗೆ ವಿರಕ್ತಿ ಹುಟ್ಟಿಸಬೇಕೆಂದೂ ತಾನು ಈ ರೀತಿ ಮಾಡಿದೆ ; ಮರ್ತ್ಯಲೋಕ ಸಂಪರ್ಕ ಪರಿಹಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ಚಂಡಾಲವೇಷ ತಳೆದು ಬಂದಿದ್ದೇನೆ ಎಂದೂ ಯಜ್ಞ ಇಂದಿಗೆ ಮುಗಿಯುವುದರಿಂದ ಇನ್ನೇನೂ

ಭಯವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಶೂದ್ರಕನೇ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನಾಗಿದ್ದ ಚಂದ್ರ ದೇವನೆಂದೂ ಸಮಸುಖದುಃಖಿಗಳಾಗಬೇಕಾದ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಇನ್ನು ಈ ದೇಹಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದಿವ್ಯ ದೇಹ ಪಡೆದು ಇಷ್ಟ ಜನದೊಡನೆ ಸುಖವಾಗಿರಬಹುದೆಂದೂ

ಝಣೆಝ್ಝಣಿತ ಮೇಖಲಾಕಲಿತ ಹಾರ ಕೇಯೂರ ಭೂ
ಷಣ ಪ್ರಭೆ ದಿಗಂತಮಂ ಬೆಳಗೆ, ರಾಜರಾಜದ್ಗೃಹಾಂ
ಗಣ ಸ್ಥಿತ ಜನಕ್ಕೆ ವಿಸ್ಮಯಮನಾಗಿಸುತಂ ನಭೋಂ
ಗಣಕ್ಕೆ ಒಗೆದಳಂದು ಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಕುಡುಮಿಂಚಿದೊಂದು ಎಂಬಿನಂ

ಶೂದ್ರಕನೂ ಗಿಳಿಯೂ ಆ ದೇಹಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸದ್ಗತಿ ಹೊಂದುವರು.

ಇತ್ತ, ಕಾದಂಬರಿಯ ಪ್ರೇಮಚರ್ಯೆಯಿಂದಲೂ ಸಂಸ್ಪರ್ಶ ದಿಂದಲೂ ಎದುರಿಗಿದ್ದ ದೇಹಕ್ಕೆ ಚೇತನ ಬಂದು ನಿದ್ರೆಯಿಂದ ಎಚ್ಚತ್ತಂತೆ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನು ಏಳುವನು. ಅದರ ಸಂತೋಷ ದಲ್ಲಿ ಇವರಿರುವಾಗ ಆಕಾಶದಿಂದ ಪುಂಡರೀಕನು ಇಳಿದುಬರು ವನು. ಪ್ರಿಯರಿಗೆ ಎರಡೂ ಕಡೆಯ ಹಿರಿಯರ ಒಪ್ಪಿಕೆ, ಹರಕೆ ದೊರೆತು ಲೋಕೋಚಿತವಾದ ವಿವಾಹಮಂಗಳ ನೆರವೇರುವುದು. ಕಾದಂಬರಿಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ಪತ್ರಲೇಖೆ ಚಂದ್ರನ ಪತ್ನಿ ರೋಹಿಣಿಯೆಂದೂ ಆತನನ್ನು ಅಗಲಿರಲಾರದೆ ಆ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬಂದು ಆತನ ಶುಶ್ರೂಷೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳೆಂದೂ ಚಂದ್ರನು ತಿಳಿಸುವನು. ಇಷ್ಟವಾದ ವಿನೋದವಿಹಾರಸುಖಗಳಲ್ಲಿ ಉಜ್ಜಯಿನಿ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಸರಸ್ಸು, ಚಂದ್ರಲೋಕಗಳಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಎಲ್ಲರೂ ಕಲ್ಯಾಣಪರಂಪರೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವರು.

—ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಇದು ಕಥೆ. ಕಥೆ ಮೊದಲಾಗುವುದು ಶೂದ್ರಕನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ; ಚಂಡಾಲಕನ್ನೆ ಗಿಳಿಯನ್ನು ತಂದು

ರಾಜನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗದಿಂದ. ಗಿಳಿ ತಾನು ಜಾಬಾಲಿಗಳ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಸೇರುವವರೆಗೂ ತನ್ನ ಕಥೆ ಹೀಗೆಂದು ರಾಜನಿಗೆ ವಿವರಿಸುವುದು. ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಒಯ್ದಾಗ ಪೂರ್ವಕಥೆ ಅದಕ್ಕೆ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಋಷಿ ಆ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಮುನಿಗಳಿಗೆ ಆ ರಾತ್ರಿ ತಿಳಿಯಹೇಳಿದಾಗ ಅದಕ್ಕೂ ತಿಳಿಯುವುದು. ನಡುವೆಯ ಸಂಗತಿಗಳ ಕೆಲವು ಭಾಗ ಜಾಬಾಲಿಗಳ ಮಾತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವು ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ತರಳಿಕೆ ಮುಂತಾದವರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದೆ ಕೆಲವು ಭಾಗ ಗಿಳಿಯ ಮಾತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆ. ಹೀಗೆ ಹಲವರ ಬಾಯಿ ಹೊಕ್ಕು ಅವರೇ ಎದುರಿಗೆ ಬಂದು ಹೇಳುವಂತೆ ಅತಿ ಕುತೂಹಲಜನಕವಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸಿರುವ ಮೂರು ಜನ್ಮದ ಕಥೆ ಕಾದಂಬರಿಯ ಕಥೆ. ಕಥೆಯ ಒಳಗೆ ಕಥೆ, ಅದರೊಳಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಥೆ—ಹೀಗೆ ಹಬ್ಬಿದೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಗದ್ಯಕಥೆಗಳ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಹೆಣಿಗೆ ಇದು. ಜನ್ಮಾಂತರ ಕಥೆಗಳೆಲ್ಲ ಇಷ್ಟು ಸುಂದರಮೋಹಕವಾಗಿದ್ದು ಒಂದೊಂದು ಬದುಕಿನ ಹೊಸ ದರ್ಶನ ವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತ ಬೆಳೆದಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಯಾವುದು ಸಾಟಿಯಾಗಬಲ್ಲುದಾಗಿತ್ತು?

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಪ್ರೇಮದ ಮಹಾಚರಿತ್ರೆ. ಇಲ್ಲಿನದು ಸೌಂದರ್ಯದ ಮತ್ತು ಕರುಣೆಯ ಪ್ರಪಂಚ. ಪುಂಡರೀಕ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯರ ಪ್ರೇಮ; ಕಾದಂಬರಿ ಚಂದ್ರಾಪೀಡರ ಪ್ರಣಯ; ಅವುಗಳ ಹುಟ್ಟು, ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಪರಿಣಾಮ; ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಕೃತಿ, ವ್ಯಕ್ತಿ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ವರ್ಣನೆ; ಉಂಟಾ ಗುವ ಸುಖದುಃಖದ ಅನುಭವ—ಇವು ಕಾವ್ಯವನ್ನು ತುಂಬಿವೆ. ಮೂರು ಹುಟ್ಟುಗಳ ಕಾಲ ಪ್ರಿಯರಿಗಾಗಿ ಕಾದು ತೊಳಲಿದ ಜೀವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರೇಮ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಇಷ್ಟಾರ್ಥ ಪಡೆದು ಹೇಗೆ ಸುಖಿಯಾಗುವರು ಎಂಬ ವಸ್ತು ಇಲ್ಲಿಯದು.

ಕಾದಂಬರಿಯು ಮೂಲ ಬೃಹತ್ಕಥೆಯಂತೆ, ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿನದೆಲ್ಲ ಎಷ್ಟು! ವಿಗ್ರಹಶಿಲ್ಪಿಗೆ ಸಿಕ್ಕುವ ಕಲ್ಲಿನಂತೆ. ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕವಿಯು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಪದಾರ್ಥ ಬಿದ್ದಕೂಡಲೆ ಆದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದ ಆಕೃತಿ ಮೂಡುತ್ತದೆ; ಚೆಲುವು ಹೊಮ್ಮುತ್ತದೆ; ರಸ ತುಂಬುತ್ತದೆ: ಕಲ್ಪನೆ ಕೆರಳುತ್ತದೆ. ನೆಲ, ನೀರು, ಬಾನುಗಳ ಮೇಲೆ ಹಿಂದೆ ಕಾಣದಿದ್ದ ಪ್ರಪಂಚವೊಂದು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ತಾರೆಗಳ ತಿಳಿವನ್ನು ಅಣಕಿಸುತ್ತ ತಾನೇ ನಿಜವೆಂಬ ಭ್ರಾಂತಿ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಎದುರಲೋಕ ಒರಟು, ಇದು ನಯ, ಹಸನು ಮಾಡಿದುದು, ಶೋಧಿಸಿದ್ದು, ಭವ್ಯವಾದ್ದು ಎಂಬಂತೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಕಥೆಯನ್ನು ನಯಮಾಡಿ ರಸಕೃತಿಯಾಗಿ, ಸಾವಿಲ್ಲದ ಸೌಭಾಗ್ಯವನ್ನಾಗಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಬಾಣಭಟ್ಟನದು. ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಹರ್ಷನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮಾನ್ಯನಾದ ಆತನು ತನ್ನ ಕಾಲದ ನಾಜೂಕು, ನಾಗರಿಕತೆ, ವೈಭವಗಳನ್ನು ಈ ಕಥೆಗೆ ಹಿಂಡಿ ತುಂಬಿದ್ದಾನೆ. ಸ್ವಂತ ಲೋಕಾನುಭವ ಮತ್ತು ಬದುಕಿನ ನೆನಪುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರತಿಭೆ, ವಸ್ತುರಚನೆ, ವರ್ಣನೆ ಮತ್ತು ಕಥನಕೌಶಲದಿಂದ ಸಾಲು ಸಾಲಿನಲ್ಲಿಯೂ ಸಂತೋಷ ಉಕ್ಕಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಅರ್ಧ ಕಾವ್ಯ ಬರೆದು ಆತನು ತೀರಿಕೊಂಡನಂತೆ. ಕಥಾವಸ್ತುವನ್ನೂ ತಂದೆಯ ಹೃದಯವನ್ನೂ ಅರಿತಿದ್ದುದರಿಂದಲೂ ತಾನೇ ಕವಿಯಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಮಗ ಭೂಷಣಭಟ್ಟನು ಅದನ್ನು ಬರೆದು ಮುಗಿಸಿದನು. ಬಾಣವಾಣಿಯ ಎದುರು ಈತನ ಕೈಚಳಕ ಎರಡನೆಯ ಮಟ್ಟದಂತೆ ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೆ ಕವಿತ್ವ ದರ್ಪದಿಂದ ಬರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ, ಭೀತನಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದೇನೆ ಎಂದು ವಿನಯ ನುಡಿದರೂ ಮೇಲ್ತೆರದ ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿ, ಬರವಣಿಗೆ ಆತನಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಕನ್ನಡಿಸಿದ ಕವಿ ಒಬ್ಬನೇ ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕ ಕಾದಂಬರಿಯು ಬರವಣಿಗೆ ಒಂದೇ ನೆಯಿಗೆಯದಾಗಿದೆ.

ಬಾಣ ಕಾದಂಬರಿ ಗದ್ಯ ಕೃತಿ. ಮೊದಲ, ನಡುವೆಯ— ಒಟ್ಟು ಎರಡು ಆರ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದ ಕಥೆಯೆಲ್ಲ ಗದ್ಯ ದಲ್ಲಿದೆ. ಆದರೆ ಎಂತಹ ಗದ್ಯ! ಗದ್ಯವೇ ಕವಿಗಳ ಒರೆಗಲ್ಲು ಎಂದು ರಸಿಕರು ಹೇಳಿ ತಲೆದೂಗುವಂತೆ ಬರೆದದ್ದು. ಮುಂದಿನ ಕವಿಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲ ಬಾಣನ ಎಂಜಲು ಎಂಬಷ್ಟು ವಿವಿಧ ವಾಗ್ವಿಲಾಸ ವುಳ್ಳದ್ದು. ಆತನ ಕೃತಿ ಶಕ್ತಿ ಒಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆ ಮುಟ್ಟಿದೆ. ಆ ಬಗೆಯ ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು ಮೀರಿಸುವ ಸತ್ವ, ಬೇರೆ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆನ್ನುವಷ್ಟು ಚೆಲುವಿನ ಮಾತು, ಅರ್ಥ, ಅಲಂಕಾರ, ರಸ, ಕಥನ ಮತ್ತು ವರ್ಣನಾ ಚಮತ್ಕೃತಿ ಇವೆ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ. ಆ ಸೊಬಗಿಗೆ ಸೋತ ಕನ್ನಡ ಕವಿ ನಾಗವರ್ಮನು ಕರ್ನಾಟಕ ಕಾದಂಬರಿ ಎಂಬ ಈ ಪ್ರೌಢ ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯ ಬರೆದನು. ದೋಷ ವೊಂದದ ಅಲಂಕಾರದ ವಸ್ತುಬಂಧ ಇದು ತಾನ್ ಏಂ ಮಾಡದು ಏಂ ಗೆಯ್ಯದೊ! ಎಂದು ಆತನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಕವಿ ನಾಗವರ್ಮನ ವಿಷಯ ನಮಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತಿಳಿಯದು. ಈತನು ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದವನೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಶೈವಬ್ರಾಹ್ಮಣನು. ಇತರ ಯಾವ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದನೆಂಬುದಕ್ಕಾಗಲಿ ಈತನೇ ಛಂದೋಂಬುಧಿಯನ್ನು ಬರೆದನು ಎಂಬುದಕ್ಕಾಗಲಿ ಖಚಿತ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ತೀರ್ಮಾನ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಈತನಿಗೆ ಆಶ್ರಯಕೊಟ್ಟ ರಾಜ ಚಂದ್ರನೆಂಬವನು. ಈ ಚಂದ್ರ ಯಾರೆಂಬುದು ನಿಷ್ಕರ್ಷೆಯಾಗಿಲ್ಲ. ಭೋಜರಾಜನು ಈತನ ಕೃತಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಕಳಿಂಗ, ಕಾಂಭೋಜ, ಬಾಹ್ಲೀಕ ಜಾತಿಯ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಬಹುಮಾನವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನೆಂದು ಕವಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಕವಿಗೆ 'ಬುಧಾಬ್ಜವನ ಕಳಹಂಸ' ಎಂಬ ಬಿರುದು ಇತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಜಾತಿಯ ಕುದುರೆಗಳ ಬಹುಮಾನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳ

ಬೇಕಾಗಿದ್ದರೆ ಈತನು ಯೋಧನೂ ಆಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಮೀಂಚಿದ ಸಂಗತಿಗಳಾವುವೂ ಈತನ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ದೊರಕವು.

ಕಾದಂಬರಿಯ ಕಥೆ ಭೂಮಿ ಸ್ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟದ್ದು: ಗಂಧರ್ವ ಕನ್ಯೆ ಕಾದಂಬರಿಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ ದಲ್ಲಿ ಬಾಣಕಾವ್ಯದಂತಹ ಅಮರಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ನೆಲಸಿ ವಿದಗ್ಧರ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಪಡೆಯಿತು. ನಾಗವರ್ಮನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಹರಿಯಿತು. ಚಂದ್ರ ಸಹಚರಿಯಾಗಿ ಮೂರುಲೋಕದ ಸಂತೋಷವಾಗಿ ನಿಂತುದು ಕಾದಂಬರಿ.

ಬಾಣಕೃತಿಯಲ್ಲಿನ ಎಲ್ಲ ಗುಣವೂ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿದೆ ಎನ್ನುವುದು ಕಷ್ಟ. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಕವಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ದ್ದಾನೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನುರಿತು ಮೂಲದ ಆಪ್ತ ಪರಿಚಯ ವಿದ್ದ ಕವಿ ಇದನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ಗದ್ಯದಿಂದ ಪದ್ಯಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸು ವಾಗ್ಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಉಂಟಾಗಿವೆ. ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಕೆಲವು, ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕೆಲವು. ಕವಿ ವಿವೇಚನೆ ತೋರಿಸಿ, ಕೆಲವು ಭಾಗ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ; ವರ್ಣನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಮೊಟಕುಮಾಡಿ ದ್ದಾನೆ; ಕೆಲವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮೂಲದ ಚೆಲುವೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿ ರೂಪಗೊಳ್ಳದಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಿನ ಪ್ರೌಢಿಯಂತಹ ಪ್ರೌಢಿಯನ್ನು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ—ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ, ವರ್ಣನೆಗಳಲ್ಲಿ—ತುಂಬಿ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದ ಕಡೆ ತಿಳಿಯಾದ ಸುಲಭವಾದ ಅಚ್ಚಗನ್ನಡ ದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರ ಮನಸ್ಸನ್ನೂ ಒಲಿಸುವಂತೆ ಬರೆಯಬಲ್ಲನು. ಈ ಗ್ರಂಥ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮೂಲ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸು ತ್ತದೆ. ಮೂಲದ ವೈಭವಗಳೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲ; ಹಾಗೆಯೇ ಅಲ್ಲಿನ ಬೇಸರ, ಕ್ಲಿಷ್ಟತೆ, ಕೃತಕತೆ, ಜಟಿಲತೆ, ಅತಿರೇಕಗಳು ಎಲ್ಲವೂ ಇಲ್ಲಿಲ್ಲವೆನ್ನ ಬಹುದು. ಆದರೂ ಆದರಿಂದಲೇ ಇದಕ್ಕೆ ಜೀವ. ಕಬ್ಬಿನ ರಸ,

ಬೆಲ್ಲ, ಸಕ್ಕರೆ ಎಲ್ಲ ಒಂದೇ ಮೂಲಸಾಮಗ್ರಿಯ ರೂಪಾಂತರಗಳೇ. ಒಂದರ ರುಚಿ ಮಾತ್ರ ಒಂದಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಮೂಲದ ಚೆಲುವು ಗಾಂಭೀರ್ಯ ವಿಜೃಂಭಣಗಳು ಅದಕ್ಕೇ ವಿಶೇಷವಾದವು. ಇದರ ಗರಿಮೆ ಇದಕ್ಕಿದೆ. ನಾಗವರ್ಮನ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆಲ್ಲರಿಗೆ ಪ್ರೀತಿ ಉಂಟುಮಾಡಬಲ್ಲದು. ಸ್ವಂತಕ್ಕೆ ಗೌರವ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲದ್ದು.

ಇಷ್ಟು ಸಾಕು.

ಚಿತ್ರ, ಸನ್ನಿವೇಶ, ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು

ಮಾಳವದ ಶೂದ್ರಕ ಮಹಾರಾಜನ ತೋಳಬಲ, ಕೀರ್ತಿ, ಸಮೃದ್ಧಿ ವಿಜೃಂಭಿಸಿವೆ. ಪ್ರಭುವಾಗಿ, ರಾಜ್ಯಭಾರದ ಚಿಂತೆ ಇಲ್ಲದೆಯೂ ಸತ್ವಗುಣೈಕಾಗ್ರಣಿಯಾಗಿಯೂ ಆತನು ಇದ್ದಾನೆ. ಮನ್ಮಥನಿಗೆ ಮೇಲಾದ ರೂಪ; ಹೊಸ ಯವ್ವನ; ಸಂತತಿ ಬೇಕೆಂದು ಮಂತ್ರಿಗಳು ಬೇಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ; ಅಂತಃಪುರದ ಚೆಲುವೆ ಯರು ಒಲಿದು ಬಯಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಏಕೊ ಅರಿಯದು ಜನ—ಆತನು ಸ್ತ್ರೀಸುಖವನ್ನು ಒಲ್ಲ. ಏಕೆ ಒಲ್ಲನೆಂಬುದೇ ಶೂದ್ರಕನವರೆಗೂ ಬಂದ ಕಥಾಪ್ರವಾಹದ ಒಯ್ಯಲು. ವಿದ್ಯಾ ವಿನೋದ, ವಾದ್ಯವಾದನ, ಸಂಗೀತ, ಚತ್ರಕರ್ಮ, ಬೇಟೆ, ಕಾವ್ಯ ರಚನೆ, ವೀರಕಥೊಪುರಾಣಶ್ರವಣ, ಮುನಿ ಶುಶ್ರೂಷೆ ಹೀಗೆ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಈತನು ಒಂದು ದಿನ ಸಾಮಂತಗೊಡನೆ ಓಲಗದಲ್ಲಿರಲು ಬಾಗಿಲವಳು ಬಂದು,

ಜನತಾಧೀಶ್ವರ, ಬಿನ್ನಪಂ, ತ್ರಿದಶಲೋಕಕ್ಕೇರುತಿರ್ದಾ ತ್ರಿಶಂ
ಕುನರಾಧೀಶನ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಶಕ್ರನ ಮಹಾ ಹುಂಕಾರದಿಂ ಬಿಳ್ದಳ್ ಎಂಬಿನೆಗಂ

ಚೆಲುವೆಯಾದ ಚಂಡಾಲ ಕನ್ನೆಯೊಬ್ಬಳು 'ದರ್ಶನತಾತ್ಪರ್ಯದೆ ರಾಜಕೀರ ಸಹಿತಂ ಬಂದಿರ್ದಪಳ್ ಬಾಗಿಲಲೊಳ್' ದಕ್ಷಿಣಾ ಪಥದವಳು ಎನ್ನುವಳು. ಆತನು ಸುತ್ತಲ ರಾಜಲೋಕದ ಮುಖ ನೋಡಿದನಂತೆ. ಆತನ ಮಾತಿಗೆ ಇದಿರಾರು? 'ದೋಷ ಮೇಂ? ಬರ್ಕೆ' ಎಂದನಂತೆ. ಆಕೆ ಬರುವಾಗ್ಗೆ ರಾಜನ ಶುಭ್ರ ಧವಳ[1] ವೈಭವವನ್ನು ಕವಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಭೆ ನಿರೀಕ್ಷಣೆ ಯಲ್ಲಿದೆ. ಕೈಯ ಸಂಬಳಿಗೋಲಿಂದ ರನ್ನದ ನೆಲಗಟ್ಟನ್ನು ಆಕೆ ಒಂದು ಸಲ ಕುಟ್ಟಲು ರಾಜವರ್ಗದ ಮೊಗವೆಲ್ಲ ಆ ಕಡೆ ತಿರು ಗಿತು. ಆಕೆಯ ಹಿಂದೆ ಒಬ್ಬ ವೃದ್ಧ. ಮುಪ್ಪಿನಿಂದ ಆತನ ತಲೆ ನರೆತಿದೆ; ಕಣ್ಣು ಅರೆತೆರೆದ ಕೆಂದಾವರೆ; ವ್ಯಾಯಾಮದಿಂದ ಮೈ ಸಡಿಲದೆ ಇದೆ; ಮಾತಂಗನಾದರೂ ಆಕಾರ ನಿಷ್ಠುರವಲ್ಲ; ಬಿಳಿಯ ಬಟ್ಟೆ ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಹಿಂದೆ ಹೊನ್ನ ಪಂಜರದಲ್ಲಿ ಅರಗಿಳಿಯನ್ನು ತರುತ್ತಿದ್ದ ಚಂಡಿಕೆ ಕಟ್ಟಿದ ಚಂಡಾಲ ಬಾಲಕ ಒಬ್ಬ. ಹೀಗೆ ಬಂದ ಮೂವರನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತ ಕನ್ಯೆಯ ರೂಪಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯಪಡುತ್ತ ಇತ್ತು ಸಭೆ.

---

1 ಚಾಮರ, ರತ್ನ, ಮುತ್ತು, ಸ್ಫಟಿಕ, ದಂತ, ಶಂಖ, ಪಾರದ, ಚಂದ್ರೋ ಪಲ, ಭಸ್ಮ, ನವಮಜ್ಜನ ವಾಃಕಣ, ನೊರೆ, ಮಂಜು, ಮೃಣಾಲ, ಹಂಸ, ಅಮೃತಾಂಭೋರಾಶಿ, ಸುರನದೀಶೀಕರ, ತಾರಾಚಲ, ಎಳಮಿಂಚು, ಎಳ ಬಿಸಿಲು, ಪೂರ್ಣೇಂದು ಕಲೆ, ತಾರಾವಳಿ, ಹರಹಾಸ, ಅನಂತಭೋಗ, ಉಗುರ, ಸುಲಿಪಲ್ಲ, ಕಣ್ಣ ಕಾಂತಿಗಳು, ಹಂಸ, ಗೌರಿ, ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ಎಂಬ ಹೆಸರು— ಯಾವ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಈ ಕಾವ್ಯದ ತುಂಬ ವಿಶೇಷ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ಒಂದು ಬೆಳ್ಗಾಂತಿಯಿದೆ. ರಾಜಪರ್ಯಂಕದ ಮೇಲೆ ಬೆಳ್ಳನೆಯ ಹಚ್ಚಡ, ಕಾದಂಬರಿಯ ಎದುರು ಚಂದ್ರಾಪೀಡನಿಗಿಡುವ ಚಿನ್ನದ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಬಿಳಿಯ ಹೊದಿಕೆ, ಕಾದಂಬರಿ ನೆಮ್ಮಿ ಕುಳಿತಿರುವುದು ಆದಿವರಾಹನ ಕೋರೆ ದಾಡೆಯಂತೆ ಬೆಳ್ಳಗಿರುವ ಕೌಳುಡೆ.

ಕನ್ಯೆ ರಾಜನಿಗೆ ಪೊಡಮಟ್ಟು ಗಿಳಿಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸು ವಳು. ತನ್ನ ಒಡತಿ ತಂದಿರುವ ಈ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳ ಬೇಕೆಂದು ವೃದ್ಧನು ರಾಜನನ್ನು ಬೇಡುವನು. ಪಂಜರದಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಂದು ಗಿಳಿ ಮರ್ಯಾದೆಯಿಂದ ಬಲಗಾಲನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಿ ರಾಜಾಶಿರ್ವಾದ ಮಾಡುವುದು. ಕನ್ಯೆ ಹೇಳಿದ್ದೊಂದಲ್ಲ. ನಿಜ ಬೇರೆಯಲ್ಲ. ಪ್ರೌಢವಾದ ಅದರ ಜಯಪಾಠವನ್ನು ಕೇಳಿ ಎಲ್ಲರೂ ವಿಸ್ಮಯಪಟ್ಟರು. ಆ ನಡುವೆ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಸೂಚಿಸುವ ಶಂಕಪ್ರಣಾದವಾಗಲು ಸಭೆ ಹರೆಯಿತು. ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ವಿಶ್ರಮಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಹೇಳಿ ಗಿಳಿಯನು ರಾಣಿಯರಲ್ಲಿಗೆ ಕಳಿಸಿ ರಾಜನೂ ಮಜ್ಜನ ಭೋಜನ ವಿಶ್ರಾಂತಿಗಳನ್ನು ಬೇಗ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡನು. ಗಿಳಿಯ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ಕುತೂಹಲ ಒತ್ತುತ್ತಿರಲು ಅದನ್ನು ತರಹೇಳುವನು. ತಂದರು. ಅಪ್ಪಣೆಯ ಮೇರೆಗೆ ದೇವಿಯರು ಗಿಳಿಗೆ ಸ್ನಾನಮಾಡಿಸಿ ಊಡಿ ಕಳಿಸಿದ್ದಾರೆಂದು ಕಂಚುಕಿ ಹೇಳುವನು.

ರಾಜ—ದೇವಿಯರ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಿನಗೆ ಬೇಕಾದ್ದೇನೇನನ್ನು ಆಸ್ವಾದಿಸಿದೆ?

ಗಿಳಿ—ಏನೇನಭಿಮತವನ್ನು ಆಸ್ವಾದಿಸಿದೆನಿಲ್ಲ? ಕೋಗಿಲೆ ಕಣ್ ಕಾಂತಿಯುಳ್ಳ ನೀಲಪಾಟಲ ಜಂಭೂಫಲ ಮಧುರರಸ ವನ್ನು ಪಿರಿದಳ್ತಿಯಿಂ ಮನಂತಣಿಯೆ ಕುಡಿದೆ. ಸಿಂಹ ಸೀಳಿದ ಮದ್ದಾನೆಯ ಕುಂಭಸ್ಥಳದ ರಕ್ತಸೇಚನದಿಂದ ಆರ್ದ್ರವಾದ ಮುತ್ತು ಗಳಂತೆ ಎಸೆವ ದಾಡಿಮೀ ಬೀಜಗಳನ್ನು ತೆಗೆದ ರಸವನ್ನು ಸವಿದೆ. ಆಮಳಕ ಫಲಾಸ್ವಾದನೆಯಿಂದ ತೃಪ್ತಿಯಾಯಿತು. ಗಳಹಲೇನು? ಅಮೃತವಾಯಿತು. ದೇವಿಯರು ಆದರದಿಂದ ತಮ್ಮ ಕೈ ಯಿಂದಲೇ ಊಡಿದರು.

ರಾಜ—ನೀನು ನುಡಿದಷ್ಟೂ ನಿನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ಮಯ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ; ನಿನ್ನ ವೃತ್ತಾಂತ ಹೇಳು: ಎತ್ತಣದು ನಿನ್ನ ದೇಶ? ಹುಟ್ಟಿದೆ ಹೇಗೆ? ಪೆಸರು ನಿನಗೆ ಯಾವನಿಂದಾಯ್ತು? ವೇದ, ಶಾಸ್ತ್ರ, ಕಲಾಸಂಪನ್ನತೆ ಹೇಗೆ ಉಂಟಾಯಿತು? ಸ್ಮೃತಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬಂದುದೊ? ವರಪ್ರಸಾದದಿಂದಾಯ್ತೊ? ಮರಸಲು ವಿಹಂಗಮ ವೇಷಿಯಾದೆಯೊ? ಸಿಕ್ಕಿದೆ ಹೇಗೆ? ಪಂಜರಬಂಧನ ಯಾವ ರೀತಿ ಆಯಿತು? ಈ ಚಂಡಾಲರ ಸಂಗತಿ ಹೇಗಾಯಿತು? ಇಲ್ಲಿಗೆ ಹೇಗೆ ಬಂದೆ?

ಗಿಳಿ ಹೇಳಿದ ಕಥೆ–ವಿಂಧ್ಯಾಟವಿಯ ತೆಂಕಲ ಪಂಪಾ ಸರಸ್ಸಿನ ಪಡುವಿಗೆ ರಾಮಬಾಣದಿಂದ ಜರ್ಜರಿತವಾದ ಒಂದು ತಾಳೆಯ ಗುಂಪಿದೆ. ಹತ್ತಿರ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಹಳೆಯ ಬೂರುಗದ ಮರ ಇದೆ. ಆದರ

ತಳಿರ್ಗಳ ಇರುಂಬಿನಲ್ಲಿ, ತುದಿಗೋಡ ಮೊದಲ್‌ಗಳ ತಾಣದಲ್ಲಿ ನಾ
ರ್ಗಳ ಪೊರೆಯಲ್ಲಿ, ಪೋಳ್ಗಳೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಕವಲ್ ಕಣೆಯಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲುಂ
ಗಿಳಿಗಳ ಪಿಂಡುಗಳ್ ನೆರೆದು ಕೂಡಿಯುಂ ಅಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರಮುಂ ನಿರಾ
ಕುಳಂ ಅನುರಾಗದಿಂ ಪಲವು ದೇಶದೊಳ್ ಇರ್ಪುವು ಬಂದು
ಭೂಪತೀ

ಬೂರುಗದಲ್ಲಿ ಎಲೆ ಕೆಲವೇ ಆದರೂ ತುಂಬ ಗಿಳಿಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಎಲೆಗಳಿಂದಲೇ ತುಂಬಿ ಕತ್ತಲಿಟ್ಟಂತಿದೆ. ಆದರೆ ಒಂದು ಪೊಟರೆಯ ಅಲ್ಪಾವಕಾಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮುದಿಗಿಳಿ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯೊಡನೆ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ದಂಪತಿಗಳ ಒಂದೇ ಮರಿ ನಾನು. ಹೆರಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ತಾಯಿ ತೀರಿಕೊಂಡಿತು. ನನ್ನ ಮೇಲಿನ ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ಎದೆಬೇನೆ ಅಡಗಿಸಿಕೊಂಡು ತಂದೆ ನನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಸ್ವಂತಸ್ಥಿತಿಯೊ: ಮುಪ್ಪಿಂದ

ದೇಹ ಸಡಿಲವಾಗಿದೆ ; ಗರಿ ಒಂದೊ ಎರಡೊ ಉಳಿದಿರುವುದು; ಬಿದ್ದು ಕುಳಿಯಾಗಿವೆ ಕಿವಿ ; ಹೆಗಲು ಜೋತು ಇಳಿದಿವೆ ; ಹಾರಲು ಬಲವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ

> ಪಕ್ಕಿಗಳ್ ಅಲ್ಲಿ ತಿಂದುಳಿದ ನೆಲ್ಗಳ ನುಚ್ಚುಗಳಂ ಫಲಂಗಳಂ
> ಪಕ್ಕದೊಳಿರ್ದ ಗೂಡುಗಳಿನ್ ಆಯ್ದು ಎನಗಿಕ್ಕುವನ್ ಅಳ್ಕರಿಂದೆ; ತಾಂ
> ಮಿಕ್ಕುದನ್ ಉಂಡಪಂ; ಕಡಿದು ನೆಲ್ಗಳನ್ ಅಂಟಿದ, ತಾಳವಣ್ಣ ಬ
> ಣ್ಣಕ್ಕೆಣೆಯಾದ ಚಂಚುಪುಟದಿಂದಮೆ ಮಜ್ಜನಕಂ ಮಹೀಪತೀ

ಹೀಗಿರಲು ಒಂದು ದಿನ ಬೆಳಗಾಯಿತು. ಹುಲ್ಗಳು ಹನಿ ಕರೆದುವು. ಕಣ್ದೆರೆದುವು ನವಿಲು. ಕರಿಣಿ ಎದ್ದು ಕರ್ಣಂಗಳನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಿದುವು. ಪಿಂಗಳಿಗಳು ಬಾಯ ತೆರೆದುವು. ಅರುಣನಿಗೆ ಪಲ್ಲವಕರಗಳಿಂದ ವನ ಅರ್ಘ್ಯವೆತ್ತುತ್ತಿರುವುದು ಎಂಬಂತೆ ಹನಿವ ಹುಲ್ಲ ನೀರುಗಳೊಡನೆ ಅಲರು ಉದುರುತ್ತಿತ್ತು. ಧರ್ಮಪತಾಕೆಗಳು ಎನಿಸಿದ ಮುನಿಪರ ಅಗ್ನಿ ಹೋಮ ಧೂಮಗಳಂತೆ ಪಾರಿವಾಳ ನೆಗೆದುವು. ಕಮ್ಮಗೆ ತಂಗಾಳಿ ತೀಡಿತು. ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಮೊರೆದುವು. ಹರಿಣಸಮೂಹ ಕಣ್ಬಿಟ್ಟಿತು. ಸಂಚರಿಸುವ ವನಕರಿಗಳ ಕರ್ಣ ತಾಳ ಗಂಭೀರಧ್ವನಿ ಕೇಳುತ್ತಿರಲು ಗಂಡು ನವಿಲು ನಲಿದು ನರ್ತಿಸಿತು. ಹೊತ್ತು ಹೀಗೆ ಮೂಡಲು ದೊಡ್ಡ ಗಿಳಿಗಳು ಕುಟುಕುಗೊಳಲೆಂದು ಹೊರಗೆ ಹೋದುವು. ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಮರಿಗಳೆಲ್ಲ ಇದ್ದರೂ ನಿಶ್ಶಬ್ದವಾಗಿ ಶೂನ್ಯದಂತಿತ್ತು. ಇತರರೊಡನೆ ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹೋಗಲು ಶಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದೆ ನನ್ನ ತಂದೆ ಗೂಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಯಿತು. ಗರಿ ಹುಟ್ಟದಿದ್ದ ನಾನು ತಂದೆಯ ಬಳಿ ಉಳಿದೆ. ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾಡಿನ ನಿಶ್ಶಬ್ದವನ್ನು ಸೀಳಿಕೊಂಡು ವಿಂಧ್ಯವನ್ನು ನಡುಗಿಸುವಂತಹ ಬೇಟೆಯ ಅಬ್ಬರ ಮೊಳಗಿ ಬಂತು. ಆ ಘೋಷವನ್ನು ಕೇಳಿ

ಚಕಿತ ಉದ್ಯತ್ ಪಕ್ಷಿಪಕ್ಷಸ್ವನದೊಳ್ ಅಮರ್ದ ಕೋಳಾಹಳ
ಧ್ವಾನದಿಂ ಕೊ
ರ್ವಿ, ಕರೀಂದ್ರ ಉದ್ಭೂತ ಪೂತ್ಕಾರದೆ ಪುದಿದು, ಗುಹಾನೀಕ ಸುಪ್ತ
ಉತ್ಥ ಸಿಂಹ
ಪ್ರಕರ ಪ್ರೋನ್ನಾದದಿಂ ತಳ್ತು, ಉಪಗತ ವನದೇವೀಚಯ ಸ್ವಾಂತ ಸಂತ್ರಾ
ಸಕ ರಂ ಪೂಣ್ಮೆತ್ತುವಿಂಧ್ಯಂ ನಡುಗೆ ಘನರವ ಸ್ಪರ್ಧಿ ಕೈರಾತ ಘೋಷಂ

ತಂದೆಯು ರೆಕ್ಕೆಯೊಳಗಿದ್ದುಕೊಂಡೇ ಅಂಜಿ ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಕೇಳುತ್ತಿರಲು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಶಬ್ದ ನಿಂತಿತು. ನಂಜಿನ ಮಳೆ ಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟಂತಾಯಿತು. ಆಗ ರೆಕ್ಕೆಯೊಳಗಿಂದ ಪೊಟರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಮೆಲ್ಲನೆ ನಿಳ್ಕಿ ನಿಳ್ಕಿ ಭಯಪಡುತ್ತ ಹೊರಗೆ ನೋಡಿದೆ. ಕಿರಾತಪಡೆ ನಮ್ಮ ಕಡೆಗೇ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಬೇಡರ ಒಡೆಯನೂ ಇತರರೂ ನನ್ನ ಗಿಡದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಪಡೆದು ಹೋದರು.

ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಮುದಿ ಬೇಡನು ಆ ಬಳಿಗೆ ಬಂದನು. ಜರೆಯಿಂದ ಅವನ ಹುಬ್ಬು ಜೋಲುತ್ತಿತ್ತು. ಮುಖದ ತುಂಬ ಸುಕ್ಕು. ಗಂಟಲು ಮುರಿದತ್ತ ಸೆರೆ ಒಡೆದು ತೋರುವುವು. ಒತ್ತಿಬರುವ ಕೆಮ್ಮಿಂದ ಬೆಟ್ಟಗಳು ಬಿರಿವಂತಿತ್ತು. ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಮಾಂಸ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಆತುರವುಂಟಾಗಿ ಬೂರಂಗಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದನು. ಬೇಡಿದರೂ ಮಾಂಸ ಭಾಗ ಕೊಡದೆ ಇತರ ಬೇಡರು ಹೋಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ 'ಎಯ್ದೆ' ಹೀರುವಂತೆ, ಗೂಡುಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಎಣಿಸುವಂತೆ ಮರವನ್ನು ನೋಡಿದನು. ಅದೊ ಅನೇಕ ತಾಳ ಉನ್ನತವಾದ್ದು, ಮರ ಏರಲು ಕಷ್ಟ— ಎಂಬುದನ್ನು ಬಗೆಯಲಿಲ್ಲ. ಬಳಸಿದ ಬಳ್ಳಿ ಹಿಡಿದು ಏರಿ ಗೂಡುಗಳಿಗೆ ಕೈಯಿಟ್ಟನು.

ಜಳಜದ ಮೊಗ್ಗೆಯಂತೆ, ಮುಗುಳಂತೆ, ಎಳಎಕ್ಕೆಯ ಕಾಯ್ಗಳಂತೆ, ಶಾಲ್ಮಲಿ ಕುಸುಮಂಗಳಂತೆ, ತರುನೀಡ ನಿಕಾಯದಿನ್ ಎಲ್ಲಂ ಆಗಳಾಗಳೆ ಗರಿವೊಯ್ವ, ಕಣ್ದೆರೆವ, ತುಪ್ಪುಳ್ ಒಡರ್ಚುವ, ಕೆಂಪನಾಳ್ವ, ಕೋಮಳ ಶುಕಶಾಬಕ ಪ್ರಕರಮಂ ತೆಗೆದಂ ದಯೆಗೆಟ್ಟು ಲುಬ್ಧಕಂ

ಸಾಲದೆಂದು—

ಪರಿದುವು ಗರಿ, ಚಂಚುಗಳುಂ
ಮುರಿದುವು, ತಲೆನಡುಗುತಿರ್ದುವು ಎನ್ನದೆ ತರದಿಂ
ಬರಿಗೆಯ್ಯುತಿರ್ದನ್ ಆ ಮಾ
ಯ್ದ ಅರಗುಲಿ ಕರ್ವೇಡನ್ ಅಲ್ಲಿ ಮುದುಗಿಳಿಗಳುಮಂ

ತೆಗೆವುದು, ಗಂಟಲು ಮುರಿವುದು, ನೆಲಕ್ಕೆ ಬೀಸಾಡುವುದು ಇದೇ ಕೆಲಸ ಅವನಿಗೆ. ಪ್ರಾಣಾಪಾಯ ಬಂದದ್ದು ತಂದೆಗೆ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಶಕ್ತಿ ಕುಂದಿ ಕಣ್ಣೀರಿಡುತ್ತ, ದಿಕ್ಕೆಟ್ಟು ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ 'ಮಗನೆ, ನಿನ್ನನ್ನು ಇನ್ನಾರು ಕಾಯಲಾಪರು ?' ಎಂದು ಬಿಸುಸುಯ್ಯುತ್ತ ಬಂದ ಸಂಕಟಕ್ಕೆ ಮರುಗುತ್ತ ಇಷ್ಟು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಿದ ಮರಿಯೊಡನೆ ತನಗೂ ಸಾವು ಬಂದುದಕ್ಕೆ ಬೆದರಿ, ಸೈರಿಸಲಾರದೆ, ತೊಡೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ಇರುಕಿಕೊಂಡು ಹರಿದ ರೆಕ್ಕೆಗಳಿಂದಲೇ ಮುಚ್ಚಿ ಮರೆ ಮಾಡಿ, ಮೋಹದಿಂದ ತಂದೆಯಿರಲು ಪಾಪಿಬೇಡನು ಅಲ್ಲಿಗೂ ಬಂದು ಕೈಯಿಟ್ಟನು.

ಕಾಡಹಂದಿಗಳ ಬಲ್ಮೆಣದಿಂದ ಆ ಕೈ ಹೊಲಸಂಟಿ ನಾರುತ್ತಿತ್ತು. ಬಿಲ್ಲಹಗ್ಗದ ಪೆಟ್ಟು ಬಿದ್ದು ಆದ ಹುಣ್ಣುಗಳಿಂದ ತೊರೆವ ನೆತ್ತರ ಕೈ ನಡುಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕಾಳಸರ್ಪದಂತೆ, ಕಾಲದಂಡದಂತೆ ಇದ್ದ ಅದನ್ನು ನೀಡಿ, ತಂದೆ ಕೀಳಿಡೆ ಇಡೆ, ಒಮ್ಮೆಗೇ ಅದರ ಗಂಟಲು ಮುರಿದನು. ತಂದೆ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬೀಳು

ವಾಗ ಗರಿಯೊಳಗೆ ಇದ್ದು ನಾನು ಬೇಡನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ತೂರಿ ದೂರದ ತರಗೆಲೆಯ ರಾಸಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದುದ ರಿಂದ ಉಳಿದುಕೊಂಡೆ. ಆಮೇಲೆ ಮರದಿಂದ ಇಳಿದು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಚೆದರಿ ಬಿದ್ದ ಶುಕ ಸಮೂಹವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಬೇಗ ಮೂಟೆ ಕಟ್ಟಿ ನಡುಬೆನ್ನು ಇಳಿವಂತೆ ಹೊತ್ತು ಅವನು ಹೊರಟು ಹೋದನು.

ಸಾಯದೆ ಉಳಿದ ನನಗೆ ಭಯ, ಆಯಾಸ, ಶೋಕಗಳಿಂದ ದಿಕ್ಕುತೋರದಾಯಿತು. ಹಾರಲು ಅರಿಯೆ. ಬಾಯಿಬತ್ತುತ್ತಿದೆ. ಚಲಿಸಿದರೆ ತರಗೆಲೆ ಗಿರಿಕೆನ್ನುವುದು. ಅದು ಕೇಳಿಸಿದರೆ ಬೇಡನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದನೇನೊ ಎಂಬ ಭೀತಿ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಮೆಲ್ಲನೆ ಎದ್ದು ಸುತ್ತಲೂ ನೋಡಿ ಒಬ್ಬರೂ ಕಾಣದಿರಲು ಎದೆ ನೀವಿ ಕೊಂಡು ನೀರೆಡೆಗೆ ಹೋಗಲು ಉದ್ಯೋಗಿಸಿದೆ. ತಂದೆ ಹಾಗೆ ಸತ್ತಿದ್ದರೂ ಸ್ವಂತ ಬಳಲಿಕೆ ಬಾಯಾರಿಕೆಗಳಿಂದ ಕಂಗೆಟ್ಟ ನನ್ನನ್ನು ಕಂಡು ನನಗೇ ಬೇಸರವಾಯಿತು ; ವಿಷಾದವಾಯಿತು. ಪ್ರಾಣ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬಾಸೆ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನದು ಎಂಬುದು ಆಗ ತಿಳಿಯಿತು. ಆದರೂ ಬಿಸಿಲ ಬೇಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನೀರಡಿಕೆಯಿಂದ ಸಾಯುವಂತಾಗಿತ್ತು.

ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹಾರೀತನೆಂಬ ಋಷಿಕುಮಾರನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದವನು ನನ್ನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಮರುಕಗೊಂಡು ತಂಪು ತಳಿದು, ನೀರು ಕುಡಿಸಿ, ತಾವರೆ ಎಲೆಯ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿಟ್ಟಿದ್ದು ತಾನು ಮಧ್ಯಾಹ್ನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಮಾಡಿಕೊಂಡು ನನ್ನನ್ನು ತನ್ನ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದನು. ನನ್ನನ್ನು ಕಂಡು ಅಲ್ಲಿನ ಋಷಿ ಜಾಬಾಲಿಗಳು ಒಂದು ನಿಮಿಷ ಧ್ಯಾನಿಸಿ ಪುಣ್ಯ ಜಲದಿಂದ ತೊಳೆಯುವಂತೆ ಶಾಂತ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿದರು:

ಈತಂ ಮುನ್ನಿನ ಭವದೊಳ್
ನೀತಿಯನುಳಿದೆಸಗಿ ಮೋಹದಿಂದಂ ತಿರ್ಯಕ್
ಜಾತಿಗೆ ಬಿಳ್ದು ಓರಂದದಿನ್
ಈ ತೆರದಿಂ ಕರ್ಮಫಲಮನ್ ಉಂಡಪನಲ್ತೇ

—ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಆಗ ಹೇಳಿ, ಆ ರಾತ್ರಿ ನನ್ನ ಕಥೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ವಿವರಿಸಿದರು;

ನಾನು ಪುಂಡರೀಕ ವೈಶಂಪಾಯನ; ಚಂದ್ರಾಪೀಡನು ಚಂದ್ರ; ನಮಗಾಗಿ ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ಕಾದಂಬರಿಯರು ವ್ರತ ಹಿಡಿದು ಕಾದಿದ್ದಾರೆ. ಗೆಳೆಯ ಕಪಿಂಜಲನು ನನಗೋಸ್ಕರ ಕುದುರೆಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕಷ್ಟಪಡಬೇಕಾಯಿತು. ಎಲ್ಲ ಹುಟ್ಟು ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೆತ್ತವರಿಗೆ, ಜೊತೆಯವರಿಗೆ, ಪ್ರಿಯರಿಗೆ ನನ್ನಿಂದ ದುಃಖವೇ ಆಯಿತು ಎಂದು ಆಗ ತಿಳಿದೆ — ಎಂದು ನುಡಿಯುವುದು.

*

ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿನ ಚಿತ್ರಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತ ಹೋದರೆ ಮಿತಿಯೆಲ್ಲಿ? ಅವಿವೇಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕವಿಗೆ ಕಾಣದ ಬಣ್ಣವಿಲ್ಲ, ವಸ್ತುವಿಲ್ಲ; ಕೇಳಿಸದ ಶಬ್ದವಿಲ್ಲ. ಪ್ರೌಢಿ, ಜೀವನದರ್ಶನ, ನಯ, ಗಾಂಭೀರ್ಯ, ರಸೋತ್ಪಾದನಕೌಶಲ ಆತನಲ್ಲಿ ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿವೆ. ಮುಂದಿಗಿಳಿಯ ಸವೆದ ಕೊಕ್ಕು, ಮರಿಗಳ ತುಪ್ಪುಳು, ತೊವಲ ಪಂಜರ, ಬಿಸಿಲ ಜಳ. ಬೇಡರೊಡೆಯನ ನಾಗರ ಹೆಡೆಯಂತಹ ಎದೆಮಾಟ, ಹಳದಿಕಲ್ಲ ಹಾಸು, ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಕುದುರೆ ಒಲಿವ ರೀತಿ, ಅಭಿಸಾರ, ಆತಿಥ್ಯದ ನಯ, ವೈಮಾನಿಕ ದರ್ಪ, ಶಿವಪೂಜೆ, ತಾಂಬೂಲಪ್ರದಾನ, ಪ್ರೇಮ ಸೂಚನೆಗಳು, ಚೆಲುವರ ಬಗೆ ಬಗೆಯ ಚೆಲುವು

ಮುತ್ತಿಟ್ಟು ಗಂಡನನ್ನು ಸಾವಿಂದ ಎಚ್ಚರಿಸುವ ಸಂಕೃತಿ, ಮಾನವರ ಮನಸ್ಸಿನ ಆಳ, ಭಾವವಿಲಾಸ, ವ್ಯವಹಾರ ವಿನಯ, ಭೂಸ್ವರ್ಗ ಆಕಾಶಗಳು, ಪಶು ಪಕ್ಷಿ, ದೇವಮಾನವರು – ಮಾಸದ ನೆನಪಾಗಿ ಉಳಿಯಬಲ್ಲ ಇಂತಹ ಚಿತ್ರಗಳು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ತಾವೇ ತಾವು. "ಕವಿ ತನ್ನ ಮಾಯದ ಕುಂಚವನ್ನು ಬೀಸಿದನೆಂದರೆ ಅಸಂಭವವಾದ್ದು ಸಂಭವವಾಗಿ ತೋರುವುದು. ಗಿಳಿ ಕವನ ಕಟ್ಟುವುದು...ಕವಿ ಕಲ್ಪಿತ ಪಾತ್ರಗಳು ಚರಿತ್ರೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಂತೆ, ನಿಜವಾಗಿ ನೋಡಿದ ಜನರಂತೆ, ಚಿರಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿ ವಾಚಕರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಳ್ಳುವರು."

*

ಕಾದಂಬರಿ ದೇವಿಯ ಪರಿಚಯ ನಮಗಾಗುವುದು ಪುಸ್ತಕ ಸುಮಾರು ಅರ್ಧ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ, ಚಂದ್ರಾಪೀಡನು ಬಂದದ್ದು, ಅನುರಾಗ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು, ಅಗಲಬೇಕಾಗಿ ಬಂದುದು, ಪ್ರಣಯದ ವರದಿ ಮತ್ತು ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಣ, ಇನ್ನೇನು ಆತನನ್ನು ಕಂಡೇನು ಆತನು ತನ್ನವನಾದಾನು ಎಂಬ ಆತುರದಿಂದ ಆಕೆ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಎದೆಬಿರಿದು ಆತನು ನೆಲದಲ್ಲಿ ಒರಗಿರುವುದನು ಕಂಡದ್ದು. ಮುಂದಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದು ಆತನ ದೇಹವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿ ಶಾಪಮುಗಿದು ಆತನು ಬದುಕಿಕೊಳ್ಳಲು ಸುಖದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಬೆರೆದದ್ದು–ಇದು ಆಕೆಯ ಕಥೆ...ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ಪುಂಡರೀಕರ ಕಥೆ ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕೈಮೇಲಾಗಿಯೇ ಪ್ರಬಲಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾದಂಬರಿಯ ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಮೊದಲಿಟ್ಟು ಆಕೆಗೆ ಸುಖದೊರೆತಮೇಲೆ ಮುಗಿಯುವ ಅದು ಕಾದಂಬರಿಯ ಕಥೆಗೆ ಪೂರ್ವರಂಗ. ಈಕೆಯ ಸುಖದುಃಖಗಳಿಗೆ ಹಿನ್ನೆಲೆ; ಕಾರಣ. ಅದೂ ಸಹಜವೇ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕಾದಂಬರಿಯ ಕಥೆ

ಬೇರೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಪುಂಡರೀಕನ ಸ್ಥಿತಿ ಆ ವಿಪರೀತಕ್ಕೆ ಹೋಗದೆ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಅವನು ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಏಕೆ ಶಾಪಕೊಟ್ಟು ಸಾಯುತ್ತಿದ್ದ ? ಎಂದರೆ, ಚಂದ್ರಾಪೀಡನು ಹುಟ್ಟುವ ಅಗತ್ಯವೇ ಇರಲಿಲ್ಲವಾಗಿ ಆತನು ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುವುದೂ ಆಕೆ ಕಾದಂಬರಿಯ ಬಳಿಗೆ ಆತನನ್ನು ಒಯ್ಯುವುದೂ ಕಾದಂಬರಿಗೆ ಪ್ರೀತಿ ಹುಟ್ಟುವುದೂ ಆಗದ ಸಂಗತಿಗಳು.ಹೀಗೆ ಆಕೆಯ ಪ್ರಣಯ ಚರಿತ್ರೆಗೆ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯ ಕತೆ ಮೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಚಂದ್ರ, ಪುಂಡರೀಕರು ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರಿಗೆ ಶಾಪವಿಟ್ಟು ಮನುಷ್ಯರಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬಂದಮೇಲೆ ಕಾದಂಬರಿದೇವಿಯ ಪ್ರಕರಣ ಮೊದಲಿಡುವುದು. ಕಥೆಯ ಒಂದು ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ : ಮುಖ್ಯರಾದ ಗಂಡುಪಾತ್ರಗಳು ಜನ್ಮಾಂತರಕ್ಕೆ ಹೋದರೂ ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ಕಾದಂಬರಿಯರು ಇದ್ದಂತೆ ಇರುವುದು. ಪ್ರೇಮ ಫಲಿಸಲು ಕಾದಿರುವ ಅವರ ಹುಟ್ಟು, ಕುಲ, ಪ್ರಣಯ ಸಂಪತ್ತಿ, ಅವರಿಗೆ ದೊರೆತ ಭರವಸೆ ಎಲ್ಲ ಅಂಥವು. ಚಂದ್ರನಿಂದ ನಂಬಿಕೆ ಬಾರದಿದ್ದರೆ ಅವರು ಬದುಕಿರುತ್ತಿದ್ದರೊ ಇಲ್ಲವೊ ! ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಪುಂಡರೀಕನನ್ನು ಕುರಿತು ಅಸಮಾಧಾನವಾದರೂ ಮರುಕವಿದೆ. ತನ್ನ ಕುಲದವಳಾದ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯ ಪ್ರೇಮ ಪಡೆದವನ ಶುಭಕ್ಕಾಗಿ, ಆಕೆಯ ಪುಣ್ಯದಿಂದ, ಕೋಪ ಬಿಟ್ಟು ಉಪಕಾರ ಮಾಡುವನು. ಯಾವಾಗ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಗೆ ನಂಬಿಕೆ ಕೊಟ್ಟನೊ ತನ್ನ ಅಂಶವಾದ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನಲ್ಲಿ ಮೋಹಗೊಂಡ ಸತಿಗೂ ನಂಬಿಕೆ ಕೊಡುವ, ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಕಾಪಾಡುವ ಹೊಣೆ ಆತನ ಮೇಲೆ ಬಿತ್ತು.

ಈ ಬಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಮಾಡುವ ಪ್ರಧಾನ ಸತ್ವ ಚಂದ್ರನದು. ನೇರವಾಗಿ, ಬಳಸಾಗಿ ಈ ಪ್ರಣಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವನದೆಯೇ ಕೈವಾಡ. ಕರ್ನಾಟಕ

ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಂತೂ ಮೊದಲ ಪದ್ಯದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಕೊನೆಯ ವರೆಗೂ ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದಂತೆ ಇದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಂಗಳಾಚರಣದ ಪದ್ಯ ಚಂದ್ರನಿಗೆ ವಿಹಾಸಲು, ಕವಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಕೊಟ್ಟ ರಾಜನು ಚಂದ್ರ. ಕಥೆಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನು ನೃಪರೂಪ ಚಂದ್ರ. ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಚಂದ್ರನಂತೆಯೊ ನೃಪರೂಪದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿರುವ ಚಂದ್ರನೂ ಅವನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಪುಂಡರೀಕನ ಕಾಮತಾಪ ಹೆಚ್ಚಲು ಆತನಿಗೆ ಬೇಗೆಯಿಟ್ಟು ಸುಡುವುದು ಚಂದ್ರಕಾಂತಿ. ಸತಿಯರಿಗೆ ಆಶ್ವಾಸನ ಕೊಟ್ಟು ಅವರಂತೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಡಸುವವನೂ ಚಂದ್ರ; ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿದ ಕಪಿಂಜಲನಿಗೆ ನಡೆದುದನ್ನೆಲ್ಲ ತಿಳಿಸಿ ಶ್ವೇತಕೇತುಂಗಳಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಶಾಂತಿಕರ್ಮಮಾಡ ಹೇಳಿ ಕಳಿಸುವವನು ಚಂದ್ರ. ವೈಶಂಪಾಯನನಿಗೆ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಮಮೋಹ ಬಲಿದಿರಲು ಮನ್ಮಥ ಸಹಾಯನಾದ ಈ ಚಂದ್ರಮನೇ ಪುನಃ ಅದನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿ ಆಕೆಯ ಶಾಪಕ್ಕೆ ಎಡೆ ಕೊಡುವುದು. ಪುಂಡರೀಕನಿಗೆ ಮುಡಿಪಾದ ತನ್ನ ಸತೀತ್ವದ ಮೇಲೆ ಆಣೆಯಿಟ್ಟು ಆಕೆ ಶಾಪಕೊಟ್ಟದ್ದೂ ಚಂದ್ರನ ಸಾಕ್ಷಿ ಬೇಡಿಯೇ. ಅವನೇ ತಾನೆ ಉದ್ಧಾರ ಕರ್ತೃ–ತನ್ನ ಬಿಡುಗಡೆಯೂ ಆಗಬೇಕು.

ಇದು ನ್ಯಾಯವೇ. ಚಂದ್ರ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯರೇ ಪುಂಡರೀಕನನ್ನು ಉದ್ಧಾರಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅವನು ನೆರವಾಗಬೇಕು; ಇವಳು ದೊರೆಯಬೇಕು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಪುಂಡರೀಕನಿಗೆ ಬದುಕಿಲ್ಲ. ಪ್ರಿಯನ ಸಾವಿಗೆ ಕಾರಣಳಾದೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಹನನ ಪಾತಕಿಯಾದೆ, ಮರುವುಟ್ಟಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಬೇಡಿ ಬಂದ ಪ್ರಾಣ ಪ್ರಿಯನಿಗೆ ಶಾಪವಿಟ್ಟು ಕೊಂದೆ—ಎಂದು ಆಕೆ ಎಷ್ಟೇ ತನ್ನನ್ನು ತೆಗಳಿಕೊಂಡರೂ ಈಗಿನ ದೇಹಗಳು ಕಳೆದು ಮತ್ತೊಂದು

ಜನ್ಮ ಮುಗಿಯುವವರೆಗೂ ಅವರಿಗೆ ಬಿಡುಗಡೆಯಿಲ್ಲ. ಪ್ರಿಯ ಸಮಾಗಮವಿಲ್ಲ. ಯಾರಿಗಾಗಿ ಬಂಧನವೊ ಅವಳೇ ಕಟ್ಟನ್ನು ಒಡೆಯುವ ಸಾಧನವಾದದ್ದು ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಶುಭವೇ. ಪುಂಡರೀಕ ನಾಗಿ ಮರಳಿ ಬದುಕಿಬಂದ ಹೊರತು ಆಕೆಯ ಒಲವಿಗೆ ಸಿದ್ಧಿಯಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಆಕೆಯ ತಪಸ್ಸು.[1] ಇತ್ತ ಶಾಪದಿಂದ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನಿಗೂ ಬಿಡುಗಡೆ ಬರಬೇಕು. ಅದರ ಹೊರತು ಗೆಳತಿ ಕಾದಂಬರಿಗೆ ಸುಖವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಉಪಾಯ ಒಂದೇ. ವಿಧಿಯ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡು ಬಳಲುವ ತಂಗಿ ಕಾದಂಬರಿಯ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಹಣ್ಣುಗೊಳಿಸುವುದೂ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯ ಪಾಲಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಆಕೆಯಂಥ ಸತ್ವಕ್ಕೂ ನಿಷ್ಠೆಗೂ ಅಸಾಧ್ಯವಾದುದಿಲ್ಲ ಎಂಬಂತೆ ಆಕೆಯ ಉದಾರ ಚರಿತೆ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆ.

ಎರಡು ಜೊತೆ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಮ್ಯ ಎಷ್ಟಿದೆಯೋ ಅಷ್ಟು ಅಸಾಮ್ಯ ಇದೆ. ಹೊರಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಎಲ್ಲರೂ ದೇವಲೋಕಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಅಥವಾ ಸೇರಬೇಕಾ ದವರು. ಅವರ ಪ್ರೇಮಕಥೆಯೂ ಗತಿಯೂ ಸುಮಾರು ಒಂದೇ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದವು ; ಕಾಣುವುದು, ಕಂಡೊಡನೆ ಪ್ರೀತಿ, ಅಗಲಿಕೆ, ನೋವು, ಗಂಡಿನ ಸಾವು, ಎರಡು ಹುಟ್ಟು ಇವರಿಗೆ ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಿಯರು ಕೂಡುವುದು. ಹುಟ್ಟಲ್ಲಿ ಹೇಗೆಯೋ ಅದೃಷ್ಟದಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಗೆಯೇ ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ಕಾದಂಬರಿಯರು ಗೆಳತಿಯರು. ಕವಿ ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ವರ್ಣಿಸುವುದು ಒಟ್ಟು ಒಂದೇರೀತಿಯಲ್ಲಿ.

---

[1] ಆ ತಪಸ್ಸು ಸಿದ್ಧಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಕಪಿಂಜಲನೂ ಆ ರೀತಿ ಆಶ್ವಾಸನೆಕೊಟ್ಟು ಹೋಗಿದ್ದಾನೆ.

ಇನ್ನು ಅಸಾಮ್ಯದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ನೋಡೋಣ: ಪುಂಡರೀಕ ಋಷಿಯ ಮಗ. ತಂದೆಯನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮೋಹಿಸಿದಂತೆ ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ಇವನನ್ನು ಮೋಹಿಸಿದಳು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಇವನು ಅತ್ಯನುರಕ್ತ. ತಾಯಿದು ಚಪಲವಾದರೆ ಇವನದು ದಾರುಣ ಕಾಮ; ಕೆಣಕಿ ವಿಧಿಯನ್ನೇ ತಲೆಯಮೇಲೆ ತಂದುಕೊಂಡದ್ದು. ಹುಟ್ಟುತ್ತ ಬಂದ ಅಲ್ಪಾಯುವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ತಂದೆ ಹೋಮಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಎರಡನೆಯ ಹುಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮಗನ ಅವಿನಯವನ್ನು ಕಂಡ ಶುಕನಾಸನು ವೈಶಂಪಾಯನನನ್ನು ಶಪಿಸಿದ.

ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ತಪಸ್ವಿನಿ. ಅಲೌಕಿಕ ದೃಢತೆ, ಮಹೋನ್ನತಿ ಇವೆ ಆಕೆಯಲ್ಲಿ. ಹಿರಿಯ ಹೆಂಗಸೆಂಬ ನಾಡಾಡಿ ಕಲ್ಪನೆ ಆಕೆಗೆ ಸಾಲುವುದಿಲ್ಲ. ಇತ್ತ ಪ್ರಿಯನಿಷ್ಠೆಗಾಗಿ, ಸುಕುಮಾರಿಯಾಗಿ, ಗುಣಗಳ ನೆಲೆಯಾಗಿ ಕಾದಂಬರಿಯೂ ಇದ್ದಾಳೆ. ಆದರೂ ಈಕೆ ತಂಗಿ, ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ಅಕ್ಕ. ಅಕ್ಕನ ಗತಿಯನ್ನು ತಂಗಿ ಅನುಸರಿಸಲು ಅಥವಾ ಆ ಗತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ತೇಲಿಬಿಡಲು ಹೋಗಿ ಅರಿಯದೆ ಅದರ ಸುಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಬಲೆ ಕಾದಂಬರಿ. ಹಿರಿಯ ಗ್ರಹವನ್ನು ಉಪಗ್ರಹ ಅನುಸರಿಸುವಂತೆ ಆಕೆಯಗತಿ. ವನಾಂತರ ಸರೋವರಗಳ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ–ಪ್ರಕೃತಿಯ ತೆರೆದ ಮಹಾವರಣದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಆಶ್ರಮ, ವ್ರತ, ಭಕ್ತಿ, ವೈರಾಗ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಎಡೆ ಊರಿ ಬೆಳೆದ ಪ್ರೇಮಶಕ್ತಿ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯದಾದರೆ ಕಾದಂಬರಿಯ ಪ್ರೇಮ ಲೌಕಿಕಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲುವ ಚೆಲುವಿನದು. ಅರಮನೆ, ಕ್ರೀಡಾಶೈಲ, ಉಪವನ, ಹಿಮಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ ಅದರ ಸಂಚಾರ. ಮೃದು ಊಳಿಗ, ಭೋಗ, ಐಶ್ವರ್ಯ, ಕಲೆ. ಕ್ರೀಡಾಕರ್ಮ, ಶೈತ್ಯೋಪಚಾರ, ಕಳಶ, ಕನ್ನಡಿ, ವೀಳೆಯ,

ತಾಂಬೂಲರಾಗ, ಸುಗಂಧ, ತಾವರೆಯೆಲೆ, ಶಿಲಾಪಟ್ಟ, ಮಾಲತೀಕುಸುಮಮಾಲೆ, ಸಂಯ್ಯೆಲರಿಂ ಪಾರಿದಪವು ಎನಿಪ ದುಕೂಲಗಳುಂ, ಮುತ್ತಿನಸರ, ಛತ್ರ, ಚಾಮರ, ದಿಂಬು, ಹಂಸತೂಲಿಕಾತಲ್ಪ, ವೀಣಾವೇಣುವಾದನ, ಭಾರತ ಪಠನ ಇವು ತುಂಬಿದ ಚೆಲುವಿನ ಒಳಲೋಕ.[1] ಇಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಲಲಿತ, ಕೋಮಲ, ಮಧುರ. ಎರಡರ ಪರಮಾವಧಿ ಸೌಭಾಗ್ಯವೂ ದೊರಕುವುದಾದರೂ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯುದು ಧೀರ ಮೂರ್ತಿ : ಕಾದಂಬರಿಯುದು ಕೋಮಲಾಂಗನೆಯ ಮಧುರ ಲಲಿತವೃತ್ತಿ.

ಇನ್ನೊಂದುಂ ವಿಶೇಷ: ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿಯೆದುರಿಗೆ ಅಚೇತನವಾದರೂ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನ ದೇಹವಿದೆ. ಚಂದನ ಪುಷ್ಪಾದಿ ಗಳಿಂದ ಅರ್ಚಿಸಿ ಕಾಪಾಡುತ್ತಿರಲು ಅದಕ್ಕೆ ಕ್ರಮ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಜೀವಕಳೆ ಏರುವುದುಂ ಕಣ್ಣಮುಂದಿನ ನೋಟ. ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯಂ ಪ್ರಿಯನು ಎದುರಿಗಿಲ್ಲ; ಅವನ ಒಡಲನ್ನು ಬೇರೆ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಒಯ್ದಿದ್ದಾರೆ;—ನಿಜವೋ ಸುಳ್ಳೋ ಆತನು ಬದುಕಿ ಬರುವುದುಂ !

---

1 ಈಕೆ ಮದನವೇದನೆಯು ಅವಿನ್ನಾಣಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿದ ಪರಿಯನ್ನು ನೋಡಿ :

ಪಸುರೆಸೆವ ಪಾಲಡಕೆಯು ಗೊಂಚಲು ; ಖಚರಕಾಮಿನಿಯರ ಕದಂಪಿನ ಬೆಳ್ಪನ್ನು ಅಪ್ಪುಕಯ್ದು ಕಪ್ಪುರವಳ್ಳಿಯ ಬಿಳಿಯೆಲೆಯು ವೀಳೆಯ : ಎಳ ಪೆರೆಯ ಮುರಿಗಳನ್ನು ಏಳಿಸುವ ಕಪ್ಪುರದ ಪಳಕು ಗಳು; ಕತ್ತುರಿಯ ಕಂಪಿಂದ ಸೊಂಪುತಳೆದ ಮಲಯಜವಿಲೇಪ. ಇವನ್ನು ತಾವರೆಯ ನೂಲಿಂದ ಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ : ಸಿರಿಕಂಡದ ಉರುಳಿಯನ್ನು ಹತ್ತಿಸಿ ದ್ದಾರೆ ; ಮೃಣಾಳನಾಳ ವಲಯದಿಂದ ಮುದ್ರಿಸಿ ನಳಿನೀಪತ್ರಪುಟದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ !

ಅದರ ಮೇಲೆ ಇರ್ಪು ಪೊರೆದ ದುಗುಲದ ಬಾಸಣಿಗೆ ಮುಚ್ಚಿದೆ.

ವೈಶಂಪಾಯನ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಆಕೆಯ ಸತ್ವ ಪುನಃ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗುವುದು ಬೇರೆ.

ಹೀಗೆ ಇವರ ಜೊತೆಚಿತ್ರಗಳು ಎರಡು ಬಗೆಯ ಸೋದರ ಪ್ರಪಂಚಗಳು. ಚಂದ್ರಾಪೀಡ ಪುಂಡರೀಕರ ಗುಣ ವೃತ್ತಿ ಶೀಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ಹೋಲಿಕೆ, ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಾಣು ತ್ತವೆ. ಪತ್ರಲೇಖೆ ಕಪಿಂಜಲರು ಸಲ್ಲಿಸುವ ಕೆಳೆತನದ ಸೇವೆ ಯನ್ನೂ ಸಾಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಪರಂಗವಾಗಿ ತೋರಿಸಬಹುದು.

ಮಹಾಶ್ವೇತೆ—ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ಇರುವುದು ಸಿದ್ಧಾಯತನದಲ್ಲಿ; ವ್ರತಚರ್ಯೆಯಲ್ಲಿ; ದಕ್ಷಿಣಾಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ ಭಕ್ತಿ ಯಲ್ಲಿ; ಪುಂಡರೀಕ ಮಾಲೆಗಳಿಂದ ಎಂಬಂತೆ ಕಣ್ನಟ್ಟು (ಶಿವ ನನ್ನು) ಅರ್ಚಿಸುತ್ತ ಇರುವಾಗ; ಚಂದ್ರಾಪೀಡನೂ ನಾವೂ ಆಕೆಯನ್ನು ಕಾಣುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಆಕೆಯ ಸಂತೋಷದ ಕಾಲ ಮುಗಿದುಹೋಗಿದೆ.

ಈ ಕಾವ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಮಕ್ಕಳಂತೆ ಮನೆಗೆ ಒಬ್ಬಳೇ ಮಗಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಆರೈಕೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದವಳು. ಆಕೆಯ ಮನಃಶಕ್ತಿ ವಿಲಕ್ಷಣ ವಾದುದು. ಸ್ವಂತ ತಂದೆತಾಯಿಯರಿಗೂ ಚಿತ್ರರಥಾದಿಗಳಿಗೂ ಆಕೆಯನ್ನು ಕಂಡರೆ ಗೌರವ. ಯಾರೂ ಆಕೆಯ ಮಾತನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕರು. ಕುಲ, ವಿದ್ಯೆ, ಶೀಲಗಳ ಬೆಲೆ ಆಕೆಗೆ ತಿಳಿದಿದೆ. ಲೋಕಮರ್ಯಾದೆ ಗೊತ್ತು. ಹಿರಿಕಿರಿಯರೊಡನೆ, ಊಳಿಗದವ ರೊಡನೆ, ಆಗಂತುಕರೊಡನೆ ತಕ್ಕಂತೆ ನಡೆಯಲು ಅರಿತವಳು. ಎಳೆಯ ವಯಸ್ಸಾದರೂ ಅಂಕುಶವಿಲ್ಲದೆ ಬೆಳೆದವಳಾದರೂ ಪ್ರೇಮದ ತೊಳಲಿಗೆ ಈಡಾದಾಗ ತನ್ನನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲು ಬಲ್ಲಳು. ವಿಧಿಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಎರಡು ಜೀವ ಕಟ್ಟುಬಿದ್ದು ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಗೆ ಮೀರಿದ ಸೆಳೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಇವಳ

ಬಾಳಿಗೆ ನೋವು ಬಂತು. ಕುಗ್ಗಿ ನಿರ್ಬಲಳಾದಳೇನು? ಆ ಭರದಲ್ಲಿ ಇನಿಯನ ಒಡಸಲ್ಲಬೇಕೆಂಬ ಯೋಚನೆಯೇನೊ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಉಂಟಾಯಿಂತು. ಆದರೆ ಆಸೆಗೂ ಚಂದ್ರತರಳಿಕೆಯರ ಆಶ್ವಾಸನಕ್ಕೂ ಕಿವಿಗೊಟ್ಟಳು. ಚಂದ್ರನಂತಹವರ ನುಡಿ ಬಂಜೆಯಾಗದೆಂದು ಗೆಳತಿ ಹೇಳಿದುದು ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಕಂಡಿತು. ಇಷ್ಟಾದಮೇಲೆ ಮನೆಗೂ ಲೋಕಸುಖಕ್ಕೂ ಮನಸ್ಸು ಮರಳಿ ಒಲಿಯುಲಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಬೇರೆಕಡೆಗೆ ತೆತ್ತಾಗಿದೆ. ಲಜ್ಜೆಯೇನು ಬಂತು? ಒಡಲು, ಬದುಕು ಖಂಪಿಕುವಮಾರನ ಒಡವೆ. ಇನ್ನೇಕೆ ಅರಮನೆ, ತಂದೆ ತಾಯಿ, ಊಳಿಗದವರು, ಸುಖ? ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ತಂದೆಯ ಬೋಧೆ, ತಾಯ ಕಂಬನಿ. ಇಬ್ಬರ ಬೇಡಿಕೆ ಯಾವುವೂ ಆಕೆಯನ್ನು ತಿರುಗಿಸಲಿಲ್ಲ. ಪದಾರ್ಥ ಅನಿತ್ಯ: ಸಂಸಾರ ನಿಸ್ಸಾರ; ದೈವ ನಿಷ್ಠುರ: ತನ್ನದು ಮಂದಪುಣ್ಯ: ಬಂದ ವ್ಯಸನ ಪ್ರತೀಕಾರವಿಲ್ಲದ್ದು; ಸ್ನೇಹ ಬಹುಲವಾದ ದುಃಖ ತರತಕ್ಕದ್ದು–ಒಂದು ರೀತಿ ಇದು ಹಿಂದೂಧರ್ಮದ ಸಾರ–ಎಂದು ತಿಳಿದು,

ಮನಮಂ ನಿಗ್ರಹಿಸುತ್ತ, ಅಸದ್ವಿಷಯದತ್ತಲ್ ಪೊರ್ದದಂತಾಗೆ ಮಾಡಿ, ನಿರುದ್ಧೇಂದ್ರಿಯೆಯಾಗಿ ಬಂಧು ಜನಮಂ ತಾಯ್ತಂದೆಯುಂ ಪತ್ತುವಿಟ್ಟು(ಎ)ನಗಿನ್ನೊರ್ವರುಂ ಏವರ್ ಎಂಬ ಬಗೆಯುಂ ನಿಶ್ಚೈಸಿ, ಲೋಕೈಕ ನಾಥನನ್ ಆಗಳ್, ಅನಾಥೆಯುಂ, ಶರಣೆನುತ್ತ ಆಶ್ರೈಸಿದಂ ಸ್ಥಾಣುವಂ

ಎನ್ನುತ್ತಾಳೆ. ಹೀಗಾಗಿಯೇ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನು ಮೊದಲು ಕಂಡಾಗ 'ಆಮಥಿತ ಉದಧಿ ಜಲಸಂಪದಂ ಇವ (!) ಅಂತಃಪ್ರಸನ್ನಾಂ' ನಿಜವಾಗಿ ಹಾಗೆ ಕಾಣಿಸಿರಬೇಕು. ಆಗ ಆಕೆ ಕಾಣಿಸಿದ್ದ ಈ ಧೈರ್ಯ, ತಾಳ್ಮೆ ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಪುಂಡರೀಕನಿಗೆ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಅವನ ಪಾಡು ದೀನವಾಗಬೇಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ; ಅವನು ಸಾಯ

ಬೇಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಬ್ಬರಿಗೆ ಸಾಲುವಷ್ಟು ಸಂಯಮ ಆಕೆ ಒಬ್ಬಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದರಿಂದಲೇ ಆಕೆಯ ವರ್ಚಸ್ಸು ಭವ್ಯವಾಯಿತು. ಒಂದು ಗಂಟೆಗೆ ಕಡಮೆಯ ಅವಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಪ್ರೇಮ ಹಣ್ಣಾಗಿ ಸಾವಿಲ್ಲದ ಸತ್ವವಾಯಿತು. ಆಕೆಯನ್ನು ಕೀರ್ತಿಗೂ ಕಾಂತಿಗೂ ಎತ್ತಿತು; ಪ್ರಿಯನನ್ನು ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡಿತು. ಲೋಕಕ್ಕೆ ಸ್ಥೈರ್ಯ ತಪಸ್ಸುಗಳ ಮೂರ್ತಿಚಿತ್ರ ಕೊಟ್ಟಿತು.

ಆಕೆಯ ಸಂತತ ಧ್ಯಾನ ಪುಂಡರೀಕನನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು. ನೋವಿರಲಿ ಸಾವು ಬರಲಿ ಒಲವೆಲ್ಲ ಆತನಿಗೆ ಮುಡಿಪು. ಕಾಮಾತುರದಿಂದ ಅವನು ತೀರಿಕೊಳ್ಳಲು ತಾನೇ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಳಾದೆನಲ್ಲ ಎಂಬ ಬೇಗೆ ಆಕೆಯನ್ನು ತಾಪಸಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿತು. ಅದೇ ಕಾಮವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಉನ್ಮತ್ತನಂತೆ ವೈಶಂಪಾಯನನು ಆಕೆಯ ಬಳಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಆಕೆ ಎಣಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಪುಂಡರೀಕನನ್ನು; ಅವನ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ತಾರದೆ ತಡೆದಿರುವ ಕಪಿಂಜಲನನ್ನು; ಪುಂಡರೀಕನೊಡನೆ ಸೇರುವೆ ಯೆಂದು ಹೇಳಿಹೋಗಿದ್ದ ಚಂದ್ರವಾಣಿಯನ್ನು.

ಆದರೆ ವೈಶಂಪಾಯನನೇ ಪುಂಡರೀಕನೆಂದು ಅರಿಯಳು. ಈ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ನಟ್ಟ ವಿಷಮತೆ ದುರಂತವಾದದ್ದು. ಆದರೆ ಸಂಸ್ಕಾರ ವಶದಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಉಂಟಾದ ನೆನಪು, ಮಂಕು, ಮಂಪರ ಆಕೆಗೂ ಉಂಟಾಗಿ ಸಹಾನುಭೂತಿ ಬರಬಾರದಿತ್ತೆ ಎಂದು ಕೇಳು ವವರಿಗೆ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯ ನಿಷ್ಠೆ ಅರ್ಥವಾಗದು ಎನ್ನಬೇಕು. ಕಾಮವೇಗ ತಡೆಯಲಾರದೆ ಮರಳಿ ಸತ್ತು ಹುಟ್ಟುತ್ತಿರು ವವನು ಅವನು. ಅದು ಪ್ರೇಮವಾಗಿ ಆಕೆಗೆ ತಕ್ಕುದಾಗಬೇಕಾ ದರೆ ಪುಂಡರೀಕನೇ ಚೊಕ್ಕ ಬಂಗಾರವಾಗಿ ಆಕೆಯಲ್ಲಿಗೆ ಬದುಕಿ ಬರಬೇಕು, ಹಾಗಾದರೆ ಮಾತ್ರ ಆಕೆಯ ಒಲವಿಗೆ ಸಫಲತೆ. ವೈಶಂಪಾಯನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪುಂಡರೀಕನು ಪರಪುರುಷ. ಅವನಿಗೆ

ಬಂದ ಮೂಕ ಮಮತೆಯೂ ಬಯಕೆಯೂ ಆಕೆಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನಾರು, ಎತ್ತಲಿಂದ ಬಂದ, ಏನು ಕೇಳುತ್ತಿರ ವನು ಎಂಬುದು ಬೇಕಾಗದೆ ಮೌನದಿಂದ ಆಕೆ ಒಂದು ದೆಸೆಗೆ ತೊಲಗಿದ್ದು. ಆಕೆಗೆ ಆಗ ಕೌತುಕ ಉಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಸುಖದ ನುಡಿ ಬೇಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಭಯಗೊಂಡು

ಎಲೆ, ಕೇಡಾಯ್ತೆನಗೆ ಓವೊ, ಮತ್ತಂ ಇವನೆನ್ನಂ ಕಯ್ಯೊಳಂ ಬಂದು ಮು ಟ್ಟಲೊಡಂ ಪತ್ತು ವಿಡಲ್ಕೆವೇಳ್ಕುಂ ಅಸುವಂ; ಮೈಯೊಡ್ಡಿದೆಂ ದುಃಖಸಂ ಕುಲಕೆ ಓರಂತಿರೆ; ಪುಂಡರೀಕನೆ ಮತ್ತಂ ಕಾಣ್ಬೆನಾನ್ ಎಂದೆ; ನಿ ಷ್ಫಲಮಾಯ್ತುಕ್ಕಟಾ ಮಂದಭಾಗ್ಯೆಗೆ ಎನಗೆ ಇಂತೀ ಪ್ರಾಣ ಸಂಧಾರಣಂ

ಎನ್ನುವಳು. ಅವನ ನುಡಿ ಸತಿ ಕೇಳಲಾಗದದು. ಕೇಳಿದೊಡನೆ ನೆತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಉರಿ ಮಸಗಿದಂತಾಯಿತು. ಕಿನಿಸು ಕೈಗಣ್ಮಿತು. ಕಣ್ಗಳಿಂದ ಉಗುತರುವ ಕಂಬನಿ ಕಿಡಿಗಳಿಂದ ಅವನನ್ನು ಉರಿಸುವಂತೆ ನೋಡುತ್ತ ಆವಿಷ್ಟೆಯಂತೆ ತನ್ನನ್ನು ತಾನರಿಯದೆ

ನುಡಿವನ್ನಂ ಎನ್ನನೀಪರಿ
ಸಿಡಿಲೇತಕೆ ಕೆಡೆದುದಿಲ್ಲ ನಿನ್ನಯ ಸಿರದೊಳ್ ?
ಉಡುಗದುದಿಲ್ಲಂ ಉಸಿರ್ ? ನೂ
ರ್ಮಡಿಯೆನಲ್ ಈ ಜಿಹ್ವೆ ಬಿರಿದುದಿಲ್ಲ ದುರಾತ್ಮಾ

—ಎಂದು ಚಂದ್ರಾಭಿಮುಖಿಯಾಗಿ ಕಯ್ಗಳನ್ನು ಮುಗಿದು 'ಮಹಾಭಾಗ, ಸಕಲಭುವನಚೂಡಾಮಣಿಯಪ್ಪ ರೋಹಿಣೀ ರಮಣ, ಪುಂಡರೀಕನನ್ ಆಂ ನೋಡಿದಂದಿನಿಂ ಮತ್ತೋರ್ವ ಪುರುಷನಂ ಮನದೊಳಾದೊಡಂ ಭಾವಿಸದಿರ್ದುದು ನನ್ನಿ ಯಪ್ಪೊಡೆ ಈ ಅಳೀಕಕಾಮಿ ಗಿಳಿಯಾಗಿ ಪುಟ್ಟುಗೆ'ಎನ್ನುವಳು. ಪುಂಡರೀಕನು ಬೇಟದ ಆರ್ಯೆಯನ್ನು ಕಳಿಸಿದ್ದ ; ಅವನಿಗಾಗಿ ಕಪಿಂಜಲನು ಬಂದು ಪ್ರಣಯಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡಿದ್ದ. ಈ ಹಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ತಾನೆಯೆ

ಪಲುಂಬಿ ಮರೆವೊಕ್ಕೆನಾಂ, ನಿನಗಧೀನಂ ಈ ಜೀವಿತಂ,
ವಿಲಂಬಿಸದೆ ರಕ್ಷಿಸೆನ್ನನ್, ಅರಿಯೆಂ ಪ್ರತೀಕಾರಮಂ

ಎಂದು ಬೇಡುತ್ತಾನೆ. ಕುಂದದೆ ಅಡಗದೆ ನಡೆದಿದೆ ಈ ಬೇಟ–ಜನ್ಮ ಜನ್ಮಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ. ಬೇಟ ಕೈಗೂಡುವ ಕಾಲ ಮಾತ್ರ ಇನ್ನೂ ಬಂದಿಲ್ಲ.[1]

ತನ್ನ ಕಷ್ಟ ಗೆಳತಿಗೇಕೆ ಹರಡಬೇಕು ? ತಂಗಿಯ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಕಾರಣವಾದ್ದರಿಂದ ಆಕೆಯನ್ನು ತಿರುಗಿಸುವ ಭಾರವೂ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿತ್ತು. ಚಿತ್ರರಥನು ಮೊರೆಯಿಟ್ಟ. ಆದ್ದರಿಂದ ತಾನೇ ಹೋದಳು. ಚಂದ್ರಾಪೀಡನಿಂದ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಿಸಿ ನೋಡಬೇಕೆಂದು ಒಂದು ಚಪಲ. ಇವನನ್ನು ಕಂಡು ಆಕೆಯ ತೀರ್ಮಾನ ತಿರುಗೀತೊ ಎಂಬ ಆಸೆ. ಇದ್ದೀತು ಒಳಗೆ. ಅವರು ಸೋತಿರಲು ತನ್ನ ನಿಯೋಗ ಹಣ್ಣಾಯಿತೆಂದು ತೃಪ್ತಿ. ತಂಗಿಯ ಸುಖವನ್ನು ಹೇಗೆ ಅಕ್ಕನು ಸಾಧಿಸಬೇಕೊ ಹಾಗೆ ಸಾಧಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವಳು. ಅದಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿ, ಆತಂಕ ಬಂದರೆ ಪರಿತಪಿಸುವಳು. ತನಗೆ ದುಃಖವಿರುವಾಗ ಈಗೊಡವೆ ತನಗೇಕೆಂದು ಹಿಂಜರಿವ ಸ್ವಾರ್ಥವಲ್ಲ ಆಕೆಯದು.

ತನ್ನ ಕಥೆಯನ್ನು ಕೇಳಲು ಕುತೂಹಲ ತೋರಿದ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನ ಸೌಜನ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ಹೇಗೆ ಪಕ್ಷಪಾತವುಂಟಾಯಿತೆಂಬುದರಿಂದಲೂ ಋಷಿಕುಮಾರರೊಡನೆ ಹೇಗೆ ನಡೆದುಕೊಂಡಳೆಂಬುದರಿಂದಲೂ ಆಕೆಯ ಮನಸ್ಸಿನ ಸರಳತೆಯೂ ಧಾರಾಳವೂ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಕಥೆಯನ್ನು ಸಂಕೋಚವಿಲ್ಲದೆ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ. ಕಾದಂಬರಿಗೆ ಆತನ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಈ ಸಹಜ ಸರಳತೆ

---

1 ಸೂಕ್ತವಾಗಿ ಉಚಿತವಾಗಿ ಬರುವ ಈ ಕಾವ್ಯದ ಪೃಥ್ವಿಗಳೂ ಬಹು ಸೊಗಸಾದವು.

ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಎದೆ ತುಂಬ ಪ್ರೀತಿ, ನಡೆತುಂಬ ಗಾಂಭೀರ್ಯ, ಸ್ನೇಹ. ಎಲ್ಲಿ ಹೋದರೂ ಆಕೆಗೆ ಗೌರವವೇ. ಎಲ್ಲರೂ ಆಕೆಯ ಕಣ್ಣ ಸನ್ನೆಗೆ ಕಾದು ನಡೆವವರೇ. ಕಾದಂಬರಿಗೆ ಪರಿಚಯಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟಂತೆಯೇ ಬೀಳ್ಕೊಳ್ಳಲು ಒಪ್ಪಿಗೆ ಕೊಡಿಸುವವಳೂ ಅವಳೇ. ಪುನಃ ಕರೆಸಿ, ತೋರಿಸಿ ಸ್ಥಿತಿ ಕಾಣಿಸಿದಮೇಲೂ ಆತನು ಉಜ್ಜಯಿನಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದನೆಂದು ಕೇಳಿದಾಗ ವಿಷಾದಪಟ್ಟು 'ಇಂತುಂಟೆವಲಂ !' ಎಂದು ವ್ಯಥೆಪಡುವವಳೂ ಆಕೆಯೇ.

ಇಂತಹ ಚಾರಿತ್ರ ಸಂತ್ತಲ ಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಹಬ್ಬುವುದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನು ? ಅವರು ಇಂಗಿತಜ್ಞರು, ಅನುಕಂಪೆಯುಳ್ಳವರು, ಸಜ್ಜನರು, ಜಾಣ್ಮುಡಿಯುಳ್ಳವರು. ತರಳಿಕೆ, ಕೊಡೆಯುವಳು ಎಲ್ಲರೂ ಹೀಗೆಯೇ—ಎಳೆವೆಯೊಳೇ ಗಾಂಭೀರ್ಯವನ್ನೊಳಕೊಂಡು ನಯಸಂಪನ್ನರಾದ, ಉಪಕಾರಕ್ಕೆ ಆತುರರಾದ ಜನ.

ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯನ್ನು ಕಂಡರೆ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನಿಗೆ ಉಂಟಾದಂತೆ ನಮಗೂ ಗುರುತ್ವ, ಪೂಜ್ಯಭಾವ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಸಾವಿತ್ರಿ, ಸೀತೆ, ಬಿಯಾಟ್ರಿಚ್, ದಿ ಬ್ಲೆಸ್ಸೆಡ್ ಡ್ಯಾಮೊಸೆಲ್ ಮುಂತಾದ ಸಾಧ್ವಿಯರ ಸಾಲಿನ ಪ್ರೇಮಮೂರ್ತಿ, ಮಹಾಸತಿ ಆಕೆ.

ಕಾದಂಬರಿ: ಗಂಧರ್ವ ರಾಜಪುತ್ರಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಭೋಗಕ್ಕೆ ಒಡತಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಅಕ್ಕ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯ ವಿರಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ತಾನೂ ಕನ್ಯಾವ್ರತದಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಳೆಯುವೆನೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಲ್ಲ. ತಿಳಿವಳಿಕೆ, ನಯ, ನಾಜೂಕುಗಳಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಗಾಂಭೀರ್ಯದಲ್ಲಿಯಾಗಲಿ ಕೋಮಲತೆಯಲ್ಲಾಗಲೀ ಆಕೆಯ ಯೋಗ್ಯತೆ ಹಿರಿದು. ಪ್ರೇಮಕ್ಕೆ ಹೃದಯ ತೆರೆದಕೂಡಲೆ ಬಲಿದಾನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಭಕ್ತಿ ಆಕೆಯದು. ಕಾದಂಬರಿ ಮಹಾ

ಶ್ವೇತೆಯರು ರೂಪು ಕಂಡೊಡನೆ ತಮ್ಮನ್ನು ತೆತ್ತುಕೊಂಡರಾದರೂ ಇವರ ಪ್ರೇಮಗಳನ್ನು ಕವಿ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಬಣ್ಣ ಬೆಳಕು ಕುಂಚಗಳಿಂದ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರೇಮಕ್ಕಾಗಿ ಒಬ್ಬರೂ ನಿಜವಾಗಿ ಲಜ್ಜಿತರಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಗಿಲ್ಲದಿದ್ದ ಒಂದು ಒಳಕೋಟಲೆಯ ಸನ್ನಿವೇಶ ಕಾದಂಬರಿಗೆ ಬಂತು. ಡಂಗುರ ಹೊಯ್ದಂತೆ ಲೋಕಕ್ಕೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು ಆಕೆಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ. ಆದರೆ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನು ಕಾಣಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ ಸೋತು ಬಂದಿಯಾದಳು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಆಕೆಗೆ ನಾಚಿಕೆ.

ಪ್ರೇಮದ ಎದುರು ಮುಗ್ಧೆ ಆಕೆ. ಲೋಕಾನುಭವವಿಲ್ಲದವಳು. ಇಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುವ ಶೃಂಗಾರ ಲೌಕಿಕ ಸೊಗಸಿನದು, ಲಲಿತ ಕಲಾವಿಲಾಸವುಳ್ಳದ್ದು. ಇಬ್ಬರ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ವಿರಹ, ಕರುಣೆ ಪ್ರಬಲಿಸಿದರೂ ಕಾದಂಬರಿಯದು ಹೆಚ್ಚು ಮೃದುಲವಾದ, ಸಪುರವಾದ, ಕ್ಲೇಶತಾಳಲಾರದ ದೇಹವೃತ್ತಿ; ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿ. ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ತಾಪಸಕುಮಾರರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಎದುರು ನಿಂತು ವೃತ್ತಾಂತ ಕೇಳಬಲ್ಲಳು. ದಿಟ್ಟಳಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸಿದಳು. ಕಿವಿಯೊಡವೆ ಯಾವ ಹೂಗೊಂಚಲಿಂದಾದುದೆಂದು ಕೇಳಿ ಅಭಿಲಾಷೆಯ ಹಾವಹಾಯಿಸಿದಳು. ಕಾದಂಬರಿಗೆ ಅಂತಹ ಮುಂದಾಳ್ತನ, ನುಗ್ಗು ಇಲ್ಲ. ಚಂದ್ರಾಪೀಡನಿಗೆ ಸ್ವಾಗತ ಕೊಡುವಾಗಲೂ ತಾಂಬೂಲ ದಾನ ಮಾಡುವಾಗಲೂ ಬೀಡಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಬೇಕಾದಾಗಲೂ ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ಒತ್ತಿ ನುಡಿಸಬೇಕು. ಕೆಲಸಮಾಡಿಸಬೇಕು. ಕುಮಾರನು ಕುಳಿತಿದ್ದ ಕಲ್ಲಹಾಸರೆಗೆ ಬಂದು ಒಂದು ಸಲ ಮಾತನಾಡಿಸಿ ಹೋಗುವಳಾದರೂ ಅದು ಅತಿಥಿಗೆ ತೋರುವ ಮರ್ಯಾದೆ; ಅವನ ಲೋಕ, ಊರು, ಮನೆ, ತಂದೆ, ತಾಯಿ, ಬಂಧುವರ್ಗದ ಕ್ಷೇಮವಿಚಾರಣೆಗಾಗಿ. ಇಷ್ಟೇ ಹೊರತು

ತನ್ನ ಎದೆಯಾಸೆ ತೋರಲು ಇತರರ ನೆರವುಬೇಕು. ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯೊ ಮದಲೇಖೆಯೊ ಕೇಯೂರಕನೊ ಪತ್ರಲೇಖೆಯೊ ವಿಶದಪಡಿಸಬೇಕಾದ್ದು. ಇಲ್ಲವೆ, ಚಂದ್ರಾಪೀಡನೇ ಸಂದೇಹವನ್ನು ಬಗೆದು ಅನುಮಾನಿಸಿ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ್ದು. ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ನೇರ ಅಭಿಸಾರಿಕೆಯಾಗಿ ಹೋದರೆ ಈಕೆ ದೀನಳಾದ ಪತ್ರಲೇಖೆಗೆ ತನ್ನ ಕೊರಗನ್ನೂ ಭಂಗವನ್ನೂ ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ತೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈಕೆಯ ಪ್ರಣಯದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಕವಿ ಮೆಟ್ಟಿಲು ಮೆಟ್ಟಿಲಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ. ತಕ್ಕ ಆವರಣ ಕಟ್ಟುತ್ತಾನೆ: ಶಾಲೀನತೆ, ಮೈಬೆಮರು, ಮಂದಹಾಸ, ಕಡೆಗಣ್ ನೋಟ, ತಳಿರ ಹಸೆ, ಹೂ, ಬೀಸಣಿಗೆ, ಮಲಯಜ, ಹಿಮಗೃಹ, ಸಂಗೀತಾದಿ ಕುಶಲಕಲೆಗಳ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿಯರು ಬಂದುಹೋಗುವುದು—ಇಂತಹ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿನ ಶೃಂಗಾರ ಭಾವದ ನಿವೇದನ ಆಗುವುದು. ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯ ಪ್ರೇಮ ವರ್ಣನೆಯ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಇದು ವಿದೃಶ;—ಪೂರಕ.

ಆಕೆಯ ಮನಸ್ಸು ಇತರರ ಗುಣವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವಂಥದು. ತನಗಿಂತ ಮೇಲೆಂದು ಕಂಡ ಪತ್ರಲೇಖೆಯ ಚೆಲುವಿಗೆ ಆಕೆ ಸಂತೋಷಿಸಬಲ್ಲಳು. ಹೆಣ್ಣು ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಹೀಗೆ ಒಪ್ಪುವುದು ಕಷ್ಟ. ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ತನಗಿಂತ ಎಷ್ಟು ಹಿರಿಯಳೆಂಬ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಆಕೆ ನಡಸಿದಂತೆ ನಡೆಯಲು ಒಪ್ಪುತ್ತಾಳೆ. ಚಂದ್ರಲೋಕದಿಂದ ಗಂಡನಿಗಾಗಿ ರೋಹಿಣಿದೇವಿ ಇಳಿದು ಬಂದು ಹೇಗೆ ಪತಿಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳೆಂದು ಕೇಳಿ ಆ ಸಾಧ್ವಿಯ ಹಿರಿಮೆ ಋಜುವೃತ್ತಿಗಳಿಗೆ ತಲೆಬಾಗಿ ಒಂದು ಮಾತನ್ನೂ ಆಡಲರಿಯದೆ ಮೌನದ ಕಾಣಿಕೆ ಕೊಡುತ್ತಾಳೆ.

ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಪ್ರಿಯಳು. ಅತ್ತೆಮಾವಂದಿರಿಗೆ ಒಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ

ವಿಶ್ವಾಸವುಂಟುಮಾಡಿದಳು. ಇಂದು ಇಂಥ ಗುಣವನ್ನು ಏನೆನ್ನು ತ್ತಾರೆಯೊ ಕಾಣೆನಾದರೂ ಹೆಣ್ಣು ಜೀವದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮೆಲ್ಪು, ಸವಿ, ನಯ, ನವುರು, ಲಾಲಿತ್ಯ, ಭಕ್ತಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಅವುಗಳ ಕೆನೆ ಕಡೆದು ಊಡಿದಂತಿದೆ ಆಕೆಯ ಮಾತು, ಮನಸ್ಸು, ನಡೆಗಳಲ್ಲಿ. ಆದರೂ ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಹೋಲಿಸಿ ತಾರತಮ್ಯ ಹೇಳಬೇಕಾಗುವ ಕಾದಂಬರಿಯಂತಹ ಮಾನಿನಿಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಅಪಚಾರ ವಾದೀತೋ ಎಂಬ ಭಯ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಒಂದು ಹಣ್ಣು, ಇನ್ನೊಂದು ಹುವ್ವು; ಒಂದು ಶಿಲ್ಪ, ಇನ್ನೊಂದು ಚಿತ್ರ; ಒಂದು ಸೂರ್ಯ, ಇನ್ನೊಂದು ಚಂದ್ರ; ಒಂದು ತಪಸ್ಸು, ಇನ್ನೊಂದು ಮೃದುಲತೆ. ಎರಡು ಬಗೆಯ ಸುಂದರತೆಗೂ ಮನಸ್ಸು ಒಲಿಯುವುದು. ಇಬ್ಬರವೂ ಹಿರಿಜೀವಗಳು ಎಂದೇ ಬಾಣಕವಿ ಹೆಣ್ಣ ಹಿರಿತನದ ಈ ಎರಡು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸು ವುದು. ಎರಡರ ಒಲವೂ ಮೋಹಕವೇ. ತಮ್ಮ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಇನಿಯರನ್ನು ಬದುಕಿಸಿಕೊಂಡವು. ಆಕೆ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಜೀವ ವೆರೆದರೆ ಈಕೆ ಅರ್ಚಿಸುತ್ತ ಸೋಂಕಿನೊಳಗಿದ್ದು ತನ್ನ ಪ್ರೇಮದ ಉಸಿರೂಡಿ ಇನಿಯನಿಗೆ ಜೀವ ತುಂಬಿ ಬದುಕಿಸಿಕೊಂಡವಳು.

ಪುಂಡರೀಕ: ಪುಂಡರೀಕನ ಹುಟ್ಟು, ಸಾವು, ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಕಥೆಯೇ ಕಾದಂಬರಿಯ ನೆಲಗಟ್ಟು. ಹುಟ್ಟಿದಂದು ತೊಟ್ಟು ಕಡೆಯುವರೆಗೂ ಆತನ ಬಾಳನ್ನು ಒಂದು ವಿಧಿ ನಡಸಿತೆನ್ನ ಬಹುದು. ಆ ವಿಧಿ ನಾಲ್ಕೈದು ಇತರ ಜೀವಗಳನ್ನು ಸೆಳೆದು ಕೊಂಡು ಪಾರುಪತ್ಯಮಾಡಿತು.

ಸ್ವರ್ಗದ ಮಹಾಮುನಿ ಶ್ವೇತಕೇತು; ಅತಿ ಚೆಲುವ. ಒಂದು ದಿನ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಕ್ಕಿಳಿದಿರಲು ಅಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ಅಪ್ಸರೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಆತನಲ್ಲಿ ಮೋಹಗೊಳ್ಳಲು ಅವರಿಗೆ ಮಗನಾಗಿ

ಪುಂಡರೀಕನು ಹುಟ್ಟುವನು. ಶಿಶುತನ ಕಳೆಯಲು ತಂದೆ ಇವ ನನ್ನು ವಿದ್ಯಾಪಾರಂಗತನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಯತಿತ್ವ ಕೈಕೊಳಿಸಿದನು- ಆದರೂ ತಾಯ—ಮಾತ್ರವೆನ್ನಲೆ? — ಕಾರಣದಿಂದಲೇನೋ ಕಾಮಾತುರನಾಗಿ ಅಲ್ಪಾಯುವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಇವನಿಗೆ ಕೂಡಲೆ ತಂದೆ ಆಯುಷ್ಕರ ಹೋಮಮಾಡಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಹೊತ್ತ ಪೀಡೆ ಕಳೆಯು ತ್ತಿತ್ತು. ತಡವಾದ್ದರಿಂದ ಮದನಜ್ವರ ಸಂತಾಪಮರಣಕ್ಕೆ ಹುಡು ಗನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಈಡಾದನು. ಹೀಗೆ, ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಮಗುವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಶಾಸ್ತ್ರ ಜ್ಞಾನ, ಮತಿ, ನೇಮ ಎಷ್ಟಿದ್ದರೂ ಸಾಲದೆ ಬೆಂಕಿಗೆ ಬೆಣ್ಣೆ ಕರಗುವಂತೆ ಕಾಮಕ್ಕೆ ಕರಗಿಹೋದನು.

ವಸಂತದಲ್ಲಿ, ಚತುರ್ದಶಿಯದಿನ ಶಿವದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟ ಸಂದರ್ಭ ವಿಧಿವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಬಹು ಅನುಕೂಲ ಸನ್ನಿವೇಶ. ಅಂದು ನಡೆದ ಸಂಗತಿಗಳೆಲ್ಲ ವ್ರತವಿರುದ್ಧವೇ. ವನದೇವಿ ಬಂದು ಪಾರಿಜಾತವನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಮುಡಿಸಬೇಕೇಕೆ? ಇವನು ಬೇಡಬೇಡ ವೆನ್ನುತ್ತಿದ್ದರೂ ಆಕೆಯ ಮೇಲಿನ ಕರುಣೆಯಿಂದ 'ಈಕೆಗೆ ಸಂತೋಷಂ ಮಾಡಿಂ' ಎಂದು ಕಪಿಂಜಲನು ಒತ್ತಾಯಪಡಿಸ ಬೇಕೇಕೆ? ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ಕಂಡು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಮೋಹ ಗೊಳ್ಳಬೇಕು?[1] ಬುದ್ಧಿವಂತಳಾಗಿ ಮನೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗದೆ ವಂದಿಸಿ ಹೋಗುವೆನೆಂದು ಆಕೆ ಏಕೆ ತೀರ್ಮಾನಿಸಬೇಕು? ಎಂದೂ ಇಲ್ಲದ ಕಾಮೋದ್ದೀಪನ ತನಗೆ ಆಗಿ ಮನಸ್ಸೇಕೆ ಚಲವಾಗಬೇಕು? ಹೆಣ್ಣು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಪಾರಿಜಾತದ ಸಂಗತಿ ಕೇಳಿದರೆ ಅದನ್ನು ದಾನಮಾಡಿದುದಲ್ಲದೆ ಆಕೆಗೆ ಮುಡಿಸಲು ತಾನೇಕೆ ಮುಂಬರಿಯ

---

1 ಶಾಕುಂತಲದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಮೇನಕೆಯರ ಮಗುವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಶಕುಂತಲೆ ಹೇಗೆ ಲೋಕಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಸೋತಿತೆಂಬುದನ್ನು ನೆನೆಯಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿ ಕಣ್ವರು ಆಕೆಯ ಶಾಂತಿಕರ್ಮವೆಸಗಲು ಸೋಮತೀರ್ಥಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದರು.

ಬೇಕು? ಒಡ್ಡಿತು ವಸಂತಶಕ್ತಿ. ಕೆರಳಿತು ವಿಧಿ. ಒಡೆಯಿತು ನಿಯಮ. ವಿಕಾರ ಆಸೆಯಾಯಿತು; ಆಸೆ ತಾಪವಾಯಿತು; ತಾಪ ಜ್ವರವಾಗಿ ದುರ್ನಿವಾರವಾಯಿತು. ವೇದನೆಯನ್ನು ತಾಳಲು ಅಸಮರ್ಥನಾಗಿರಲು ಯಾವ ಬೋಧೆ ಬೇಡಿಕೆ ತೆಗಳಿಕೆಗಳೂ ತಡೆಯುವಾದುವು. ಇದರ ಮೇಲೆ ಚಂದ್ರಕಾಂತಿ ಬೇರೆ ವಿಜೃಂಭಿಸಿದೆ. ಪೃಥ್ವಿಯ ಆಳದಲ್ಲಿ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಮನುಷ್ಯರಕ್ತವನ್ನು ಕುದಿಸಿ ಅವಿವೇಕಕ್ಕೆ ಎಳೆಯಬಲ್ಲ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರಚಂಡ ಶಕ್ತಿಗಳು ಆತನನ್ನು ಮುರಿದುವು.

Gods and men, we are all deluded thus
It breaks in our bosom, and then we bleed.
(ದೇವರು ಮಾನವರು ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಹೀಗೇ—ಭ್ರಾಂತರಾಗುತ್ತೇವೆ.
ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ಒಡೆದು ಹೊಮ್ಮುವುದು; ನಾವು ನೆತ್ತರು ಕಾರುವೆವು).

ಪುಂಡರೀಕನ ಕಥೆ ಬೇರೆ ಹುಟ್ಟಲ್ಲಿ ವೈಶಂಪಾಯನನಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಅಗಲಿ ಬದುಕಲಾರರೆಂಬಂತಿದ್ದ ಗೆಳೆಯರು ಅಗಲಿದುದೇ ಅನರ್ಥವಾಯಿತು. ಚಂದ್ರಾಪೀಡನು ತಂದೆಯ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಊರಿಗೆ ಮರಳಲು ಹಿಂದೆ ಕಾದಿದ್ದು ಪತ್ರಲೇಖೆಯನ್ನು ತರುವ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ಅಚ್ಛೋದದ ಬಳಿ ಅವನು ನಿಲ್ಲಬೇಕಾದ್ದೂ ಆ ಬಳಿಯೇ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯ ಆಶ್ರಮವಿದ್ದದ್ದೂ ವಿಧಿಯ ಮಾಟವಲ್ಲದೆ ಬೇರೇನು?

ಹಿಂದೆ ಯಾವಾಸೆ ಉಂಟಾಗಿ ಮೋಹ ಬಲಿಸಿತೊ ಧೈರ್ಯ, ಅರಿವು, ಉಪಶಾಂತಿಗಳನ್ನು ಜಳ್ಳುಮಾಡಿತೊ ಅದೇ ಪ್ರಬಲಶಕ್ತಿ ಈಗಲೂ ಕೆಲಸಮಾಡಿತು. ದೇವರ್ಷಿಯಾಗಿ ತಡೆಯಲಾಗದ ಕಾಮ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಮೊಗ್ಗೆ? ಆಗುತ್ತದೆಯೆ? ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಕೃತಜ್ಞತೆ ಕೆಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಗೆಳೆಯನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, 'ಅಳೀಕಕಾಮಿ'

ಯಾಗಿ 'ತನ್ನಿಂ ತಾನೆ' ಕೆಟ್ಟದ್ದು; ಎರಡು ಶಾಪಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತದ್ದು. ಬೇರೆ ರೀತಿ ಆಗುವುದು ಶಕ್ಯವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೆ ಆತನನ್ನು ಮುರಿದಿದ್ದ ಎಲ್ಲವೂ ಅಂತೇ ಇವೆ. ಯಾವ ಆತುರ ಬಳಲಿಸಿ ಕೊಂದಿತೊ ಅದನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಈಗಿಗೂ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಜನ್ಮದ ಸಂಗತಿಗಳೆಲ್ಲ ರಕ್ತದ ಕರೆಯಾಗಿ ಒತ್ತಡವಾಗಿ ಸೆಳೆತಗಳಾಗಿ ಇವೆ. ಅದೇ ಸರೋವರ, ಅವಳೇ ಮಹಾಶ್ವೇತೆ, ಅದೇ ಕುಂದದ ಚೆಲುವು, ನಂದದ ಒಲವು, ಕಂದದ ಯೌವನ; ಅವೇ ವಸಂತ, ಮಲಯಾನಿಲ, ಚಂದ್ರತಾಪ. ಅವನ ಪ್ರೇಮ ನಿಜವೂ ತುಂಬಿದುದೂ ಆದರೂ ಸಂಯಮವಿಲ್ಲದ್ದು; ದೌರ್ಬಲ್ಯದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು; ವಿವೇಕಶೂನ್ಯವಾದ್ದು; ಸ್ಥಾನ ಆಸ್ಥಾನ ಎಂಬುದರಿಯದೆ ಗಿಳಿಯಂತೆ ಗಳಹುವ ಅವನ ಸ್ಥಿತಿ.

"...though strong in Love...all too weak in Reason, in Self-Government too slow."

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶಾಪ ಕೇಳಿದಕೂಡಲೆ 'ಕೆಡೆದು ಪೊಂದಿದನ್ ಆಯಿಳೆಯುಲ್ಲಚೇತನಂ' (ಹೋಲಿಸಿ: A lifeless corpse he lay). ಮದನಜ್ವರವೇಗವೆನ್ನಿ, ದುರ್ವಹ ಕರ್ಮಪರಿಪಾಕವೆನ್ನಿ, ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯ ವಾಙ್ಮಹಿಮೆಯೆನ್ನಿ, ತಂದೆಯಿಟ್ಟ ಶಾಪವೆನ್ನಿ—ಎಲ್ಲವೂ ಕೂಡಿದವು. ವೈಶಂಪಾಯನನ ಕಥೆ ಮುಗಿಯಿತು.

ಅಲ್ಲಿಗೂ ಆ ಜೀವದ ಕರ್ಮ ತಿರುಗಲಿಲ್ಲ, ಸ್ಂಸ್ಕಾರ ಹದಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಿಾರಿ ಎರಡು ಹುಟ್ಟು ಕಳೆಯಲೇಬೇಕಾದ ಚಂದ್ರಶಾಪ ಇನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಗಿಳಿಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದನು.

ಮೊದಲು ಇಲ್ಲದಿದ್ದ ಒಂದು ಪರಿಣಾಮ ರಮಣೀಯವಾದ ಅನುಕೂಲ ಗಿಳಿಹುಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಿತು. ಅದು ಪುಣ್ಯವೆನ್ನ

ಬೇಕು. ಬಹುಶಃ ಕರ್ಮ ಸವೆವ ಕಾಲ ಹತ್ತಿರವಾದ ಲಕ್ಷಣ ಅದು. ಹುಟ್ಟುತ್ತಲೇ ಗಿಳಿ ತಾಯನ್ನು ತಿಂದುಕೊಂಡಿತು; ತಂದೆಯ 'ಅಭಿಮತಜಾಯಾವಿಯೋಗದ' ಅಳಲನ್ನು ಕಂಡಿತು; ಎದೆ ಕರಗುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತಂದೆ ತೀರಿಕೊಳ್ಳಲು ತಬ್ಬಲಿಯಾಯಿತು. ತನ್ನ ಗತಿಯನ್ನೂ ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನೂ ಕಂಡು ಬೇಸರಪಟ್ಟು ನಾಚುವ ಮನೋಧರ್ಮ ಉಂಟಾಯಿತು. ಜಾಬಾಲಿಗಳ ಕಥೆ ಕೇಳುತ್ತ ತನ್ನ ಕಾಮಪರತೆ ಅರಿತು ನೆಲದಲ್ಲಿ ತಲೆ ಹುಕ್ಕುವಂತೆ, ಪಾತಾಳ ವನ್ನು ಹೋಗುವಂತೆ ಅದಕ್ಕೆ ಆಯಿತು. ಭಂಗದ ನೋವಿಂದ ಜೀವ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದಿರುವಾಗ ಗೆಳೆಯ ಕಪಿಂಜಲನು ಬಂದು ಮುದ್ದುಮಾಡಿ ಧೈರ್ಯ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಉಪಶಾಂತಿ ಬಂತು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಜಾತಿ ಸ್ಮರತೆಯಿಂದ ವಿರಕ್ತಿ ಬಂತೇನು? ಚಂದ್ರಾಪೀಡನನ್ನು ಕಾಣಬೇಕೆಂಬ ತವಕ ಕಡಮೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯಲ್ಲಿ ಕೂರ್ಮೆ ನೂರ್ಮಡಿಯಾಯಿತೇ ಹೊರತು ಇಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ತನಗಾಗಿ ಎಷ್ಟು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟರು, ಪಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದರಿತು ಅತೀವ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪವಾದರೂ ಯಜ್ಞ ಮುಗಿ ಯುವವರೆಗೂ ತಡೆದಿರಬೇಕೆಂಬ ತಂದೆ ತಾಯಿ ಗೆಳೆಯರ ಮಾತನ್ನು ಮೀರಿ, ಜಾಬಾಲಿ ಹಾರೀತರ ಉಪಕಾರ ಸ್ಮರಿಸದೆ ವಲ್ಲಭಜನ ನಿರೀಕ್ಷಣ ಉತ್ಸುಕತೆಯಿಂದ ಹಾರಿಯೇ ಹೋಯಿತು. ಕೆಳೆಯೇನು, ಹಿತವೇನು, ಕೃತಜ್ಞತೆಯೇನು? ಮಾಂಸ ವಸಾದಿ ವಿಕಾರದ ಎದುರು ಗತಿ ಮತಿ, ಬೋಧೆ ಗೀಧೆ ಎಲ್ಲ ಬೀಳೇ.

ತಾನು ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದ ಸದ್ಗತಿಯನ್ನು ಹಿತವರಾದರೂ ಸಾಧಿಸಬೇಕಲ್ಲವೆ! ಯಜ್ಞ ಮುಗಿದ ಹೊರತು ಇದಕ್ಕೆ ಗಿಳಿ ಹುಟ್ಟು ಕಳೆಯದು, ದಿವ್ಯಜನ್ಮ ಬಾರದು ಎಂದು ತಿಳಿದ ತಾಯಿ ತಂದೆ ಮಗನನ್ನು ತಡೆದು ನಿರ್ಬಂಧಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ

ಈಗಲಾದರೂ ವಿರಕ್ತಿ ಹುಟ್ಟಿಸಬೇಕೆಂಬ ಬಗೆಯಿಂದ ತಾಯಿ ಮಗನನ್ನು ಹೊಲೆಯರ ಹೊಲಸು ಹಟ್ಟಿಗೆ ತರಿಸುವಳು. ರೋಮ ಹೊರೆದ ಹಸಿತೊವಲ ಪಂಜರದಲ್ಲಿಕ್ಕಿ, ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯ ಅವಲೋಕನಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಮಾಡುವಂತೆ ಬಾಗಿಲುಮುಚ್ಚಿ ಅಗುಳಿ ಯನ್ನಿಕ್ಕಿ 'ನೀನ್ ಇಂತಿರು' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಸಮಾಧಾನಗೊಳ್ಳು ವಳು. ಯಾವಾಗ ಚಂಡಾಲರ ಸಂಗತಿಯಾಯಿತೊ ಆಗ ಗಿಳಿಯ ಶೋಕ ಮಿತಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿತು. ನಿಖಿಲೇಂದ್ರಿಯ ನಿಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸು ಒಲಿಯಿತು. ಪ್ರಾಯೋಗಿಪವೇಶಮಾಡಬೇಕು ಎನಿಸಿತು.[1] ಕರ್ಮ ಹಣ್ಣಾಯಿತು ಎಂದೇ ಲೆಕ್ಕ. ಅದೇ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಜ್ಞವೂ ಮುಗಿ ದಿತ್ತು. ಇನ್ನು ಭಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಪ್ಸರೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಚಂಡಾಲ ಕನ್ಯೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಜನ್ಮಾಂತರದ ಗೆಳೆಯರನ್ನು ಸೇರಿ ಸಿದಳು. ನರದೇಹ ಬಿಟ್ಟು ದಿವ್ಯ ದೇಹ ಕೊಳ್ಳುವ ಸಮಯ ವಾಯಿತೆಂದಳು.

ಮೂರು ಹುಟ್ಟಲ್ಲಿ ಪುಂಡರೀಕನಿಗೆ ಕಾಮ ಅಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ವಿವೇಕ, ಸಂಯಮ ಅವನ ಬದುಕನ್ನು ತಿದ್ದಲಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಗತಿಗೆ ಬಿದ್ದರೂ ಯಾರಿಗಾಗಿ ಮೊದಲು ಹಂಬಲಿಸಿ ಸತ್ತನೋ ಆ

ಇದು ಈ ಸಂಬಂಧದ ಪಿರಿಯಕ್ಕರ:

1 ನುಡಿದೆನಪ್ಪೊಡೆ, ಲೇಸಾಗಿ ನುಡಿಯಲ್ಕೆ ಬಲ್ಲುದೀ ಗಿಳಿಯೆಂದು ಕನ್ನೆಯೆನ್ನಂ
ಬಿಡದಿರ್ಕುಂ ಅದರಿಂದಂ ಈ ಕನ್ನಿಕೆ ನುಡಿಯಿಸಿದೊಡಂ ಎಂತುಂ ನುಡಿಯದಿರ್ಪೆಂ
ನುಡಿಯದಿರ್ದೆನಪ್ಪೊಡೆ, ಕಡು ಮುಳಿಸಿಂದಂ ಪಿರಿದಪ್ಪ
(ಅ) ವಸ್ಥೆಯ ನೆಯ್ದಿಸುಗುಂ
ನುಡಿಯದದೆಂತುಂ ಏ ಬಾರ್ತೆಯೆಂದು ಮೇಣ್ ಬಿಡುಗುಮೊ ಪೇಳ್ ಎನುತೆ ಬಗೆಯುತಿರ್ದೆಂ

ಹಂಬಲಿಕೆ ಆರಲಿಲ್ಲ, ತೀರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಮಟ್ಟಿನ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪವಾದರೂ ಬಂದದ್ದು ಸಾಕೆಂದು ವಿಧಿಯೇ ಉದಾರತೆ ತೋರಿಸಿತೇನೊ! ಶಾಪ ಮುಗಿಯಿತು. ತಂದೆಯ ಶಾಂತಿಕರ್ಮ ರಕ್ಷಿಸಿತು; ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯ ಪುಣ್ಯ, ತಪಸ್ಸು, ಫಲಿಸಿ ಅಮೃತವೂಡಿತು. ಚಂದ್ರನ ಉದಾರ ಕರುಣೆ, ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯ ವಾತ್ಸಲ್ಯಗಳಿಂದ ಪುಂಡರೀಕನ ಉದ್ಧಾರವಾಯಿತು.

ಚಂದ್ರಪೀಡ: ತಾನು ಚಂದ್ರನೆಂದು ಚಂದ್ರಾಪೀಡನರಿಯನು. ರಾಜಕುಮಾರನಾದ ಅವನು ಒಳ್ಳೆಯ ಮಗನಾಗಿ, ಒಡೆಯನಾಗಿ, ಗೆಳೆಯನಾಗಿ ಬಾಳಿದುದು ಆತನ ವಿಶೇಷ. ಆತನ ವಿದ್ಯಾವಿನಯಗಾಂಭೀರ್ಯಗಳು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮೆಚ್ಚಿಕೆಯಾದವು. ಸ್ವಭಾವತಃ ಸೌಮ್ಯನಾದ ಆತನಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ಒಂದು ಸಂಯಮ ಗಳಿಕೆಯಾಗಿದೆ. ಶುಕನಾಸನ ಉಪದೇಶದಿಂದ ಮದಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಗೊತ್ತಾಗಿದೆ. ಒಮ್ಮೆಗೇ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯಂಥವಳ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನೂ ಪಡೆದನು.

ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಭಕ್ತಿ, ಗೌರವ ಇದ್ದುವು. ಆಕೆ ನಡಸಿದಂತೆ ನಡೆದುಕೊಂಡನು. ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಅನುರಾಗ ಉಂಟಾದಾಗ ಕೂಡ ಆತನ ನಡತೆ ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ್ದು, ವಿವೇಕ ಪೂರ್ಣವಾದ್ದು. ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಹಿಂದೆ ನಿಂತು ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ತಿಳಿದು ನಡೆಯುವ ಸ್ವಭಾವವೇ ಹೊರತು ದುಡುಕುವ ಸಾಹಸವಲ್ಲ ಅವನದು. ಇಂದ್ರಿಯದ ದಾವರ ಪುಂಡರೀಕನನ್ನು ಯಾವ ಗತಿಗೆ ತಂದಿತೆಂಬುದನ್ನು ಕಂಡಿರುವ ನಮಗೆ ನಿಯಮನಿಷ್ಠನಾದ ಈತನ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಯೌವನಾನುಶಾಸನ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡದ್ದು ಪ್ರೇಮದ ಚಿಹ್ನೆಗಳೇ ಎಂದು ಅರ್ಥವಾದರೂ ತನ್ನ ತಾಳ್ಮೆಯಲ್ಲಿ ತಾನಿರುತ್ತಾನೆ. ಕೌಮುದಿಯಿಂದ

ಎಷ್ಟೇ ಕ್ಷೋಭೆಗೊಂಡರೂ ಕಡಲು ಹೇಗೆ ಮೇರೆ ಮೀರದೊ ಹಾಗೆ ಅವಸ್ಥಾಂತರ ಅಡಸಿದರೂ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ದಾಟ ದಿರುವ ಗಾಂಭೀರ್ಯರತ್ನಾಕರ ಆತನು.[1] ಯೌವನವಿದೆ, ರೂಪಿದೆ, ಆಸೆ ನಂಬೆನ್ನುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಕೇವಲ ಅತಿಥಿ ಮರ್ಯಾದೆಯೊ ಸೌಜನ್ಯವೊ ಲೌಕಿಕ ಉಪಚಾರ ಮಾತ್ರವೊ ಆಗಿರಬಹುದಾದ್ದನ್ನು ಯೌವನದ ಉದ್ಯನ್ಮದದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮವೆಂದು ಭ್ರಮಿಸಿದರೆ ಅವಿವೇಕ ವಾದೀತು ಎಂಬ ನಯದ ಭಯ ಅವನಲ್ಲಿ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಪ್ರೇಮವೇ ನಿಜವಾದರೆ ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದೆಂದು ತಡೆದನೇ ಹೊರತು ಧುಡುಂ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆಯೂ ಕರಸಿ ಕೊಂಡೇ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದಾನು. ಎರಡನೆಯ ಸಲ ಕಾದಂಬರಿಯ ಸ್ಥಿತಿಯ ವಿವರ ವಿವರದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರೇಮಭಾವ, ತಾಪ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿತ್ತು—ಮನಸ್ಸಿಗೆ. ಆಕೆ ಆಡಲರಿಯಳು. ಕುಲೀನಳಾದ ಹೆಣ್ಣು ಆಡಬಾರದು. ಸಖಿಯರೂ ತುಟಿಮೀರಿ ನುಡಿಯುವುದು ನಡತೆಯಲ್ಲ. ಮದಲೇಖೆಯೇನೋ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿನ ಧ್ವನಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾಳೆ:

ನೀರೇಜ, ತಾಳವೃಂತ, ಸ
ಮೀರಾದಿಗಳಿಂದ ತಾಪಂ ಒದವಿದಪುದು ನೋಡು ಈ

---

[1] ಉದಕ (ಅ)ಂತಃ ಪಾತಿಪೊಲ್ ಸ್ನೇಹದ ಲವಂ ಎನಸುಂ ಪೆರ್ವಿ ಮದ್ಯೌವನೋದ್ಯನ್
ಮದದೊಳ್ ತೋರುತ್ತುಮಿರ್ದುಪ್ಪುದು ಕನಸಿನ ವೋಲ್ ಎನ್ನ ತತ್ಕಾಂಕ್ಷೆ ಕಯ್ ಸಾ
ರದುದಂ ತೋರುತ್ತುಂ ಇರ್ದತ್ತು ಎನಗೆ ಪಿರಿದುಂ ಈ ಚಿತ್ತದ ಒಂದಾಸೆ ದಲ್ ಮಾ
ಯದ ಕುಚಂಬೋಲ್ ಅಸಂಭಾವ್ಯಮನೆ ದಿಟಂ ಎನಲ್ ತೋರುತಿರ್ದಪ್ಪುದೀಗಳ್

ತರುಣಿಗೆ; ಧೀರತ್ವದ .
ನಾರತ ಸಂಗತಿ ಅದೊಂದೆ ಜೀವಾಧಾರಂ

—ಕಣ್ಣು ಕಾಣುತ್ತಿರುವುದನ್ನೂ ಎದೆ ಆಶಿಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನೂ ನುಡಿ ಪೋಷಿಸುತ್ತಿದೆಯಾದರೂ ಶ್ಲೇಷೆಯಲ್ಲಿ ಧೀರ, ತ್ವತ್+ ಅನಾರತ ಸಂಗತಿ ಆಗಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೇ, ಧೀರತ್ವದ+ಅನಾರತ ಸಂಗತಿ ಆಗಬಹುದು; ಹೇಗೊ, ಏನೊ! ಒಂದರ್ಥದಲ್ಲಿ

...ನೋವಿದು ನಿನ್ನಿಂ
ಪಿರಿದು ಎನ್ನದು, ಅದರಿನ್ ಎಂತುಂ
ಸರೋಜಮುಖಿ, ನಿನ್ನ ಸುಖಮನ್ ಆನ್ ಬಯಸಿದಪೆಂ

ಎಂದಿದ್ದ ತನ್ನ ನುಡಿಗೆ ಉತ್ತರದಂತೆಯೇ ಇದೆ. ಇದ್ದರೂ ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುವಾಗ ತನ್ನ ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾದ ಅರ್ಥಮಾಡಿ ಮರ್ಯಾದೆ ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡನೇ ಹೊರತು ಅನು ಕೂಲಾರ್ಥದ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಬಯಸಲಿಲ್ಲ.[1] ಕೇಯೂರಕನು ವರ್ಣಿಸಿದ ಚರ್ಯೆಯೂ ಆಕೆಯೇ ಪತ್ರಲೇಖೆಯಲ್ಲಿ ನುಡಿದ—

ಪಿರಿಯರ್ಗೆ ಇದು ಗುಣಮೊ, ಪೇಳ್
ಪರಿಚಯಕೆ ಇದು ಫಲಮೊ, ತರುಣಿ, ಬಿಸತಂತುವಿನೊಳ್
ದೊರೆ ಎನಿಪ ಎಳಮನದ ಎನ್ನಂ
ಪರಿಭವಿಪುದೆ ಕಂಡು ಕನ್ನೆಯಂ, ಯುವರಾಜಂ?

ಎಂಬ ದೂರೂ ತೀರ್ಮಾನ ತಂದುವು. ಇಂತಹ ದಡ್ಡನೂ ಉಂಟೇ ಎಂದು ಚತುರರಾದ ಶೃಂಗಾರಸಾರರು ತೆಗಳುವಷ್ಟು ನಿಗ್ರಹವೃತ್ತಿ ಆತನದು.

---

1 ದುಷ್ಯಂತನ ನಡತೆ ಇದಕ್ಕೆ ವಿಪರೀತ: ಅಸಂಶಯಂ ಕ್ಷತ್ರ ಪರಿಗ್ರಹ ಕ್ಷಮಾ। ಯದಾರ್ಯಂ ಅಸ್ಯಾಂ ಅಭಿಲಾಷಿ ಮೇ ಮನಃ। ಸತಾಂ ಹಿ ಸಂದೇಹ ಪದೇಷು ವಸ್ತುಷು। ಪ್ರಮಾಣಂ ಅಂತಃಕರಣ ಪ್ರವೃತ್ತಯಃ॥ ಆತನ ಆತ್ಮ ವಿಶ್ವಾಸಕ್ಕೆ ಹೇಗೊ ಅಲ್ಲಿ ಅದ್ದಬಲ್ಲ ಕೆಸರಿನ ಜಾರಿಕೆಗಳಿಗೂ ಅಳತೆಯಿಲ್ಲ.

ಪತ್ರಲೇಖೆಯೊಡನೆ ಆತನು ಕಳಿಸಿದ ಸಂದೇಶದಲ್ಲಿ ನಯದ ಪರಿಮಳ ತುಂಬಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ನಡತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದಖಂಡ ಜೀವನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನುಡಿಯುತ್ತಿದೆ ಎನ್ನಬೇಕು. ಬಾಣ ಕಾಲದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ, ಹರ್ಷನ ಸಭೆ ರಾಜಾಂತಃಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನು ನಾಗರಿಕರಾದ ಹಿರಿಯರು ಮೇಲುನಡತೆ ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರೊ ಅದರ ಕೆನೆಯನ್ನು ಚಂದ್ರಾಪೀಡ, ಕಾದಂಬರಿ, ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯರ ಪರಸ್ಪರ ನಡೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರುವ ಆವರಣದಲ್ಲಿ,[1] ವಯಸ್ಕರಾದ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣು ಸೇರಿ ಹೊರಗೆ, ಒಳಗೆ, ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಮರ್ಯಾದೆ ಸಂಯಮಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಯಾರಿಗೂ ಅಪಕೀರ್ತಿ ಬಾರದಂತೆ ಹೇಗೆ ಬೆರೆಯ ಬಹುದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಈ ಮೂವರ ನಡತೆ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ. ಈತನ ಪ್ರೇಮ ಆಳವಾದ್ದಾದರೂ ಒಂದೇ ಶಾಖದ ಹದವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬೆಳ್ಳಗೆ ಹೊಳೆಯುವ ಬೆಂಕಿಯ ಕೆಂಡದಂತಿದೆ. ಪುಂಡರೀಕನ ಪ್ರೇಮವೊ: ಕಾಮಜ್ವಾಲೆ ತಾಕಿ ಉರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ರೆಕ್ಕೆ ಸುಟ್ಟು ಜೀವ ತೆರಬೇಕಾಗಿ ಬಂದ ಪತಂಗ ಅವನು.

ಗುರುಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯಿದೆ, ವಿಧೇಯತೆ ಇದೆ. ತನ್ನಿಚ್ಛೆಗೆ ವಿರೋಧವಾದರೂ ತಂದೆಯ ಅಪ್ಪಣೆ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರಬೇಕಾದ್ದು. ಕಾದಂಬರಿಯ ಬಳಿ ಸಾರುವ ತವಕ ತನಗೆಷ್ಟೇ ಇದ್ದರೂ ಲಜ್ಜೆಗೆಟ್ಟು ಆತನೇ ನೇರವಾಗಿ ತಾಯಿ ತಂದೆ

---

1 ಆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಗಂಡೇ ಇಲ್ಲವೇನೊ ಎಂಬಂತಹ ನಾರೀ ಮಂಡಲವಿದೆ—ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ನೋಡಲು ಚಂದ್ರಾಪೀಡನು ಮೊದಲ ಬಾರಿ ಅಲ್ಲಿ ಹೋದಾಗ. ಆದರೆ ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ವಿಲಾಸಗಳು ಅಚ್ಚರಿ ತರುವಂಥವು.

ಗಳಿಗೆ ಹೇಳಲಾರದೆ ಗೆಳೆಯನಿಗೆ ಏನು ಕೇಡಡಸಿತೋ ತಕ್ಷಣ ಹೋದರೆ ಪ್ರಯೋಜನವಾದೀತು ಎಂಬ ಅವಸರದಲ್ಲಿಯೂ

> ಜನನಿಗೆ ಪೇಳದೆ ಆರ್ಯಶುಕನಾಸನನ್ ಈಕ್ಷಿಸದೆ, ಆತ್ಮನಂ
> ದನನ ವಿಯೋಗದಿಂ ಮರುಗುತಿರ್ದ ಮನೋರಮೆಯಲ್ಲಿಗೆ ಐದದೆ, ಆನ್
> ಅನುನಯದಿಂದಂ ಆದರಿಸದೆ, ಇತ್ತಣಿನಿತ್ತಲೆಪೋದಡೆ ಆನುಂ ಆ
> ತನ ತೆರನಪ್ಪೆನ್, ಇರ್ಮಡಿಸುಗುಂ ಗುರುಗಳ್ಗೆ ಅತಿದುಃಖಂ ;
> ಏವೆನೋ!

ಅವರನ್ನು ಆಶ್ವಾಸಿಸಿಯೇ ಹೋಗತಕ್ಕದ್ದು ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತಾನೆ.[1] ಹೀಗೆ ತನ್ನನ್ನು ನಿಯಾಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಆತುರನಾಗಿರುವುದೂ ಅವರಿಗೆ ಮನಃಕ್ಲೇಶವಾಗುವುದನ್ನು ಮಾಡದಿರುವುದೂ ನಿಜವಾದ ಸಂಸ್ಕಾರದ ಗುರುತು.

ತನ್ನ ಜೀವದ ಗೆಳೆಯನಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಆಳವಾದ ಸ್ನೇಹವಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಅಘನು ಬಾರದುದಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಕಳವಳ ಪಟ್ಟನೆಂಬುದರಿಂದಲೂ ಅವನಳಿದ ಸಂಗತಿ ತಿಳಿದಕೂಡಲೆ ಹೇಗೆ ಎದೆಯೊಡೆದು ಜೀವರಹಿತನಾಗಿ ಬಿದ್ದನೆಂಬುದರಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಶೂದ್ರಕನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದಾಗಲೂ ಚಂದ್ರ–ಚಂದ್ರಾಪೀಡರ ಸೌಮ್ಯತೆ, ನಿಯಮನಿಷ್ಠೆ, ಗಾಂಭೀರ್ಯಗಳೇ ಆತನಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಕಾದಂಬರಿ ದೊರಕುವವರೆಗೂ ಬೇರೆ ಸ್ತ್ರೀಸಂಗ ಬೇಕಿಲ್ಲ

---

1 ಈ ವಿವೇಚನೆ ಅತಿಯಾಗಿ ದುರ್ಬಲತೆಯಾಗುವುದನ್ನು ಕಿನ್ನರ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಅಟ್ಟಿ ಅವು ಸಿಕ್ಕದಿರಲು ಆತನಿಗೆ ಬರುವ ವಿಷಾದ ಕ್ಷತ್ರಿಯ ತರುಣನದಲ್ಲ.

ವೆಂಬಂತೆ ವಿರತಿಯಲ್ಲಿರುವನು. ಇಂಥವನಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಪತ್ರಲೇಖೆ ಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಹೀನತೆಯನ್ನು ಲಕ್ಷಿಸದೆ ರೋಹಿಣಿ ಆತನಿಗೆ ಪರಿಚರ್ಯೆ ಮಾಡಿದುದು.

ಒಂದೆರಡು ವಿಶೇಷ ಸಂಗತಿಗಳು

ಕಥೆ, ಒಂದೆರಡು ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು, ಕೆಲವರ ಶೀಲ ಸ್ವರೂಪ ಮುಂತಾದವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ತಿಳಿಸಲು ಮೇಲೆ ಯತ್ನಿಸಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲದರ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬೆಳಸಿ ನುಡಿಸುವ ಪ್ರಭಾವ ಪ್ರೇಮವೆಂಬುದು ಈವರೆಗಾಗಲೇ ತಿಳಿದಿರಬೇಕು. ನಾಲ್ಕಾರು ಮಟ್ಟದ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಬರುವ ಕಷ್ಟನಿಷ್ಠುರ, ಅದರ ಆಳ, ವಿಶ್ವಾಸ, ಭೀತಿ, ಪರೀಕ್ಷೆ, ತಿಳಿ, ಕದಡು, ಧೈರ್ಯ, ತಬ್ಬಲಿತನಗಳ ಲೋಕವೂ ಕಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಲೌಕಿಕ ನಯ, ಮರ್ಯಾದೆಗಳ ಉಸಿರಬೆಸುಗೆ ಇದೆಯೆಂದೂ ತಿಳಿದಿರಬೇಕು. ಗಂಡು ಗಂಡಿಗೆ, ಹೆಣ್ಣು ಹೆಣ್ಣಿಗೆ, ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣಿಗೆ, ತಂದೆ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ, ಆಳು ಒಡೆಯರಿಗೆ ನಡುವೆ ಇರುವ ಸೌಜನ್ಯದ ಮೃದುಬಗೆ ಕಥಾಸೂತ್ರ ದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ರಕ್ತದ ಕರೆ ಅಥವಾ ಮೂಕ ಸೆಳೆತದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಸ್ವರ್ಗದ ಆಸೆಯಿಲ್ಲದೆ ನರಕದ ಭೀತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಜನ್ಮಜನ್ಮಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ, ನೆಚ್ಚು, ತಪಸ್ಸು ತೊಟ್ಟು ವ್ರತಶೀಲ ವಾದ ಪ್ರೇಮದವರೆಗೂ ನೆಲಸು ಇರುತ್ತದೆ.

ಗಿಳಿಗಳ ದಾಂಪತ್ಯದ ಚಿತ್ರವಿದೆ. ಕಿನ್ನರ ಮಿಥುನದ ಇಚ್ಛಾ ವಿಹಾರವಿದೆ. ಅಡಗದ ಕಾಮವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ದುರ್ಗತಿಗೆ ಬಿದ್ದು ತೊಳಲುವ ರಾಗದ ಕಣ್ಣುಕುರುಡು ಪುಂಡರೀಕನಲ್ಲಿ ಕಂಡರೆ ಒಂದು ನಿಯಮ, ನಯ, ಗಾಂಭೀರ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ವ್ಯವಹಾರ

ಪ್ರಪಂಚದ ಉತ್ತಮಪ್ರೇಮದ ಬಗೆ ಕಾದಂಬರಿ ಚಂದ್ರಾಪೀಡರ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಶುಚಿಶೀಲಳಾಗಿ ದೃಢಳಾದ ಕುಲಾಂಗನೆ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ತನ್ನ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಒಲಿಸಬಲ್ಲಳು, ತನಗೂ ತಾನೊಲಿದವರಿಗೂ ಮಂಗಳವನ್ನು ಹೇಗೆ ತರಬಲ್ಲಳು ಎಂಬುದು ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯ ಸಮನಿಲ್ಲದ ಪ್ರೇಮದಲ್ಲಿ ನಿದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಗೆಳೆಯನು ವ್ರತಕೆಟ್ಟು ಕೇಡಿಗೊಳಗಾಗುವನು, ಹೀನನಾಗುವನು ; ಕೈಯಲ್ಲಾಗುವ ಮಟ್ಟಿಗೂ ಅದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟು, ಪ್ರಯೋಜನವಾಗದಿರಲು ಗೊಡ್ಡು ನಿಷ್ಠುರವನ್ನು ಒತ್ತಟ್ಟಿಗಿಟ್ಟು ಅವನ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಉಳಿಸುವುದು ತನ್ನ ಪರಮ, ಮೊದಲ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಕಪಿಂಜಲ ಬಗೆಯುತ್ತಾನೆ. ಆಶ್ರಮವಿರುದ್ಧವಾದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಕೂಡದೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಣಯನಿಯೋಗ ತನ್ನಂಥವನಿಗೆ ತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲವೆಂದು ಅರಿತಿದ್ದರೂ ಆ ಅಪರಿಚಿತ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಗೆಳೆಯನನ್ನು ಉಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯನ್ನು ಬೇಡುವ ಅವನ ಸ್ನೇಹವೃತ್ತಿಯೂ ಸಹಾಯ ಬುದ್ಧಿಯೂ ಉದಾತ್ತವಾದವು. ಗೆಳೆಯನ ಚಿಂತೆಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಶಾಪಹೊಂದಿ ವಾಹನವಾಗಿ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಯಾವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಆತನಿರಲಿ ನೋಡಿದ ಹೊರತು ಜೀವ ನಿಲ್ಲದೆಂಬಂತೆ ಆಸಕ್ತಿ ತಳೆದು ಗಿಳಿಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮಾತನಾಡಿಸಿ,[1] ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡಿ, ಆತನ ಗತಿ ಉತ್ತಮಗೊಳ್ಳಲು

---

1 ಎತ್ತಿ ಕರಗಳಿಂದೆ ನಿಜಬಾಷ್ಪ ನಿರುದ್ಧಂ ಎನಿಪ್ಪ ಕಣ್ಗಳಿಂ (ದ)
ಒತ್ತಿ ಶರೀರದೊಳ್ ಪುಗಿಸಿ ಕೊಂಡಪನ್ ಎಂಬಿನಂ ಆದಂ ಅಪ್ಪುತುಂ
ಚಿತ್ತಪ(ಅ)ಲಂಪಿನಿಂ ಕಿರುಳನಂತಿರಲ್ ಎನ್ನಯ ಮಾಯ್ದ ಕಾಲ್ಗಳಂ
ನೆತ್ತಿಯೊಳ್ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅಳುತುಂ ಇರ್ದನ್ ಅಳಲ್ದು ಎನಸುಂ
ಕಪಿಂಜಲಂ

ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯಲ್ಲಿಯೂ ನೇರವಾದ ಈತನ ಚಾರಿತ್ರ ಲೋಕೋತ್ತರವಾದ್ದು...ತಾನೇ ರಾಜನ ಮಗಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಕುಲ, ಶೀಲ, ರೂಪ ಸಂಪನ್ನತೆಗಳಿಂದ ಯಾವ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗೇ ಆಗಲಿ ಯೋಗ್ಯಳಾಗಬಲ್ಲ ಗುಣವುಳ್ಳವಳಾಗಿರುತ್ತ, ದುರದೃಷ್ಟದಿಂದ ತಂದೆತಾಯ್ಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಊರು, ಜನ, ಮನೆ, ಎಲ್ಲಾ ಉರಿದು ನಾಶವಾಗಿರಲು, ಅವನನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿ ತನ್ನನ್ನು, ತಬ್ಬಲಿಗೊಳಿಸಿದ ಅರಸನ ಮಗನಿಗೇ ಕೆಳದಿಯಾಗಿ ಅಡಪದ ಊಳಿಗದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಆತನು ಮತ್ತೊಬ್ಬಳನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವಾಗ ಆ ಪ್ರಿಯರ ಪ್ರೇಮಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ ಪತ್ರಲೇಖೆಯ ಭಕ್ತಿ,- ತ್ಯಾಗ ಭೋಗ ಅಸದೃಶವಾದವು. ಅಂತೆಯೇ ಚಂದ್ರನು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಬೇಕಾಗಿ ಬರಲು ಎಷ್ಟು ಬೇಡವೆಂದರೂ ಕೇಳದೆ ಆತನ ಹಿಂದೆ ಭೂಮಿಗೆ ಬಂದು ನೆಳಲಂತೆ ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಸುಖ ದುಃಖಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗಿ ಆತನು ಜನ್ಮಾಂತರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಮಂಗಳಕ್ಕೆ ಸಾಧಕವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದುದು ಆ ಪತ್ರಲೇಖೆ–ರೋಹಿಣಿಯ ಭವ್ಯ ಸತೀತ್ವದ ಕುರುಹಾಗಿದೆ. ಕೆಳದಿಯರು, ಸೇವಕರು, ರಾಣಿವಾಸದವರು, ಮಂತ್ರಿಜನ, ತಾಯ್ತಂದೆಯರು, ಅತ್ತೆ ಸೊಸೆಯರು, ಬೀಗರು ಎಲ್ಲರೂ ಎಷ್ಟು ಸಮನಸರಾಗಿ ನಡೆದು ಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಕಾದಂಬರಿಯ ಪ್ರಸಂಗ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ಉದಾಹರಣೆ ಇದೆ.

ಆದುದರಿಂದಲೇ ಈ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಷಮವಾದ ಒಂದು ಸಂದರ್ಭ ಒದಗಿದರೂ ಕೊಲೆಯಷ್ಟು ಕರ್ಕಶವಾಗುವುದು.

*

ಎರಡು ಪ್ರಸಂಗಗಳಿಂದ ಒಂದೊಂದು ಸಣ್ಣ ಪದ್ಯವನ್ನೆತ್ತಿ ಇಲ್ಲಿನ ನಡತೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕವಿದರ್ಶನದಲ್ಲಿಯೂ ಹೊಮ್ಮಿರುವ

ಸರಸವಿರಸಗಳ ಒಂದೊಂದು ಚಿತ್ರವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಈ ಸಮಾಲೋಚನೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಬಹುದು.

೧. ಗಿಳಿ ಶೂದ್ರಕಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ಜಯಾಶೀರ್ವಾದ ಮಾಡುವ ಆರ್ಯೆ ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾದ್ದು. ತಿರ್ಯಕ್‌ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಚಾತುರ್ಯ ಇದೇನೆಂದು ಸಭೆ ಸೋಜಿಗ ಪಡುವಂತಹ ನಡತೆ, ವಾಣಿ ಅದರದು. ವರ್ಣ ಮಾತ್ರ ಸ್ವರ ರುಚಿಕರವಾದ ಆರ್ಯೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ, ಅಸ್ಖಲಿತವಾಗಿ, ಸುಲಲಿತವೆಂಬಂತೆ ಅದು ಹೇಳಿತು. ಹರಕೆ ರಾಜನಿಗೆ ಜಯವಾಗಲಿ ಎಂದು. ಆದರೆ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಭಾವ ದುಸ್ಸಹವಾಗಬಲ್ಲದು.

ಸ್ತನಯುಗಂ ಅಶ್ರುಸ್ನಾತಂ
ಸಮೀಪತರವರ್ತಿ ಹೃದಯಶೋಕಾಗ್ನೇಃ
ಚರತಿ ವಿಮುಕ್ತಾಹಾರಂ
ವ್ರತಂ ಇವ ಭವತೋ ರಿಪು ಸ್ತ್ರೀಣಾಂ

ರಾಜನಿಗೆ ಜಯವಾಗಲಿ ಎನ್ನಿ. ರಾಜನ ಹಗೆಗಳು ಹೆಸರಿಲ್ಲದೆ ಅಳಿಯಲಿ ಎನ್ನಿ. ಅವರ ಹೆಂಡಿರು ವಿಧವೆಯರಾಗಲಿ ಎಂಬ ಬರ್ಬರತೆಯ ಮೂಲಕ ಏಕೆ ಹರಸಬೇಕು? ಇವನಿಗೆ ಕೆಡುಕು ಮಾಡದ ಹೆಣ್ಣುಗಳ ಅಳಲು, ವೈಧವ್ಯದ ನೋವು, ಬೇಗೆ, ಕಣ್ಣೀರುಗಳನ್ನು ಮಹಾಪೂರಕವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿ, ಹೆಣ್ಣುಗಳಾದ ಅವರಿಗೆ ತಾಳಲಾಗದ ಅಳುವನ್ನು ತರುವುದು ಏನು ವೀರ ವರ್ತನೆ? ಹಿಂದೂ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ವೈಧವ್ಯದುಃಖ ಅಳಿಯ ತೀರದ್ದು: ನುಡಿದು ಮುಗಿಯದ್ದು. ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಆ ಚಿತ್ರದ ಉರಿಬೇಗೆಯನ್ನು ಬಾಯಿ ಚಪ್ಪರಿಸುತ್ತ ವರ್ಣಿಸಬಾರದೆನ್ನಿಸು ತ್ತದೆ. ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯವೇ ಈ ಬಗೆಯ ಉಕ್ತಿ ಚಮತ್ಕಾರ

ವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಮೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಮಾತನ್ನು ನುಡಿಯು ತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಶ್ಲೇಷೆಯ ಅಂಶ ಅಂಶವೂ ಅನಾರ್ಯ:

ವೀರರ ವೀರ, ನಿನ್ನ ಹಗೆಗಳ ಮಡದಿಯರ ಎರಡೂ ಸ್ತನ. ಕಣ್ಣೀರಿಂದ ಮಿಂದು, ಎದೆಗಿಚ್ಚಿಂದ ಬೆಂದು, ವಿಮುಕ್ತಾಹಾರ ವಾಗಿ, ತಪಸ್ಸನ್ನು ಆಚರಿಸುವುವು. ವ್ರತಕ್ಕೆ ಸ್ನಾನ, ಬೆಂಕಿಯ ತಾಪ, ಆಹಾರವಿಲ್ಲದ 'ಉಪವಾಸ' ಬೇಕಷ್ಟೆ? ಇಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ವ್ರತವಿದೆ ನೋಡಿ: ಶೂದ್ರಕನು ಗೆದ್ದ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವನ ಹಗೆಗಳ ಮಡದಿಯರ ಐದನೆತ ಹರಿಯಿತು; ಅತಿ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಉರಿಯುವ ಎದೆಗಿಚ್ಚಿಂದ ಅವರ ಸ್ತನ ಬೇಯುತ್ತಿವೆ; ಸುರಿ ಯುವ ಕಣ್ಣೀರಿಂದ ಸ್ನಾನಮಾಡುತ್ತಿವೆ; ಸೌಮಂಗಲ್ಯ ಸೂಚಿ ಯಾಗಿ ಮೇಲಾಡುವ ಕೊರಲ ಮುತ್ತಿನಹಾರ ಇಲ್ಲವಾಗಿದೆ. ಇದು ಯಾವ ಬಗೆಯ ಗೆಲವನ್ನು ಮೆರಸುವ ಧರ್ಮವೃತ್ತಿಯೊ ಸಹೃದಯರು ಯೋಚಿಸಬೇಕು. ಹರಸುವುದಾದರೂ ಯಾರು? ಗಿಳಿ. ವೈಶಂಪಾಯನ—ಪುಂಡರೀಕ! ಪ್ರೇಮದ ಅಗಲಿಕೆ ಎಂಥದು, ಅದರ ಪರಿಣಾಮವೇನು ಎಂಬುದರ ಅರಿವು ಯಾರಿಗಾದರೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದು ಶಕ್ಯವಾದರೆ ಮೂರು ಹುಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಿ ತಿಳಿದಿದೆ—ಗಿಳಿ. ತನ್ನ ಅಗಲಿಕೆಯಿಂದ ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ಏನಾಗಿದ್ದಾಳೆಂದು ಅದಕ್ಕೆ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಪ್ರೇಮದ ಶುಚಿಸಂಪತ್ತಿ ಯನ್ನು ಬೆಳಗುವ ಮಹಾಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಂಗಳಾ ಚರಣದಂತಿರುವ ಈ ಪದ್ಯವನ್ನು ಗಿಳಿಯ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಸುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ ವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಕವಿ ಈ ನಮ್ಮ ವಿಪರೀತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಯೋಚಿಸ ಲಿಲ್ಲ ನಿಜ. ಅದಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಪಾಂಡಿತ್ಯವಿತ್ತು ಎಂದು ತೋರಿಸಿ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುವುದು, ಶೂದ್ರಕನ ಕೌತುಕವನ್ನು ಕೆರಳಿಸುವುದು ಅವನ ಉದ್ದೇಶ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿನ ವೈಧವ್ಯ, ಅಳಲು, ಮುತ್ತಿನಹಾರ,

ತಪಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯೂ ಆಗಿರಬಹುದು. ಉಕ್ತಿಚಾತುರ್ಯದ ಮೂಲಕ ಅರ್ಥಪ್ರೌಢಿಯನ್ನು ಕಾಣಿಸುವ ಪದ್ಯವನ್ನು ಬರೆದು ಜಗತ್ತಿನ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಬೇಡಿದ—ಕವಿ. ಆ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಕೊಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಕಾವ್ಯದ ಮೊದಲ ರಾಜಾಶೀರ್ವಾದವಾಗಿ ಇಂತಹ ಪದ್ಯ ಇರುವುದು ಬೇಡವೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಾದಂಬರಿಯಿಂದ ಚಂದ್ರಾಪೀಡನು ಮೊದಲ ಸಲ ಬೀಳ್ಕೊಳ್ಳಲು ಬಂದಾಗ ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಸುವ ಮಾತು ದಿವ್ಯವಾದುದು. ಒಟ್ಟು ಆ ಬೆಳಗ್ಗಿನ ಸನ್ನಿವೇಶವೇ ಬಹುರಮಣೀಯ :

ಒಂದು ದಿನದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಂದು ವಿಶ್ರಮಿಸಿ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿ ಆತನನ್ನು ಮಹಾಶ್ವೇತೆ ಕರೆದುತಂದಿದ್ದಳು. ಬಂದದ್ದಾಯಿತು. ಊರು ನೋಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಊರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಉತ್ಸವ ಉಂಟುಮಾಡಿ ಆಯಿತು. ಯಾರು ಸುಖಪಟ್ಟರೆ ಊರು ಸುಖಪಡಬಲ್ಲದಿತ್ತೊ ಆಕೆಯನ್ನು ಪಡಿಸಿಯಾಯಿತು. ಆತನು ಹಿಂದಿರುಗುವುದು ಯಾರಿಗೂ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅಗತ್ಯ. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಕುಮಾರನು ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಬಾಯಿಂದ ಮಾತು ಹೊರಡದು ಮಹಾಶ್ವೇತೆಯ ಮುಖವನ್ನು ದೀನಮಂದಹಾಸದಿಂದ ನೋಡಿದ್ದಾನೆ. ಆಕೆಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಕಾದಂಬರಿಯಂನ್ನು ಕುರಿತು ಮಹಾಶ್ವೇತೆ,—

ಬೆಳುದಿಂಗಳಿಂದ ಕರಗುವ ಚಂದ್ರಶಿಲೆಯಂತೆ, ನಿನ್ನ ಗುಣಗಳಿಂದ, ಚಂದ್ರಮುಖಿ, ಸಾಂದನಾಗಿ ನರೇಂದ್ರನು ನುಡಿಯಲೂ ಆರನಾಗಿದ್ದಾನೆ ; ಹೋದೆಡೆಯನ್ನರಿಯದೆ ಬಿಡದೆ ಹುಡುಕುತ್ತ,

ಹೇಗಿರುವನೊ ಎನ್ನುತ್ತ ಉಮ್ಮಳದಿಂದ ಹಿಂದುಳಿದ ರಾಜಲೋಕ ವೆಲ್ಲ ಕುಮಾರನನ್ನು ಕಾಣುವವರೆಗೂ ಮರುಗದೆ ಇರದು;

ಕಮಲಿನಿಗೆ ಕಮಲಬಂಧುಗೆ
ಕುಮುದಿನಿಗೆ ಆ ಕುಮುದಿನೀಶ್ವರಂಗೆ ಎಂತೀಗಳ್
ತಮಗೆ ಅಂತಿರ್ಪ ಎಡೆಗಳ್ ದೂ
ರಮಾದೊಡಂ ಪ್ರೀತಿ ಮಾಣದು ಆಕಲ್ಪಾಂತಂ

ಅದರಿಂದ ಅರಸಂಗೆ ಪೋಗಲ್ವೇಳ್ಕುಂ–ಅನ್ನುವಳು. ಈ ಪದ್ಯದ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ರಸಪೋಷಣೆ ಮಾಡುವ ಪದ್ಯಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಲವಿಲ್ಲ. ಹೋಗಲೇಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ಪಣೆ ಬೇಡುತ್ತಾನೆ. ಒಂದು ದಿನದ ಕಂಡ ಮಟ್ಟಿಗೆ ನಮಗೇ ಅಗಲುವುದು ಹೀಗೆ ಕಷ್ಟವಾದರೆ ಜೊತೆಯುವರು ಇನ್ನೆಷ್ಟು ಕಾತರರಾಗಿರಬೇಡ! ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಡುವುದು ನಿನಗೆಷ್ಟು ಕಷ್ಟವೊ ಕೇಳುವುದು ಆತನಿಗೂ ಅಷ್ಟೇ ಕಷ್ಟವೆಂದು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಮಾಡುವುದೇನು? ಬೇರೆ ದಾರಿಯಿಲ್ಲ. ನಿಮಗೆ ಒಂದು ತತ್ವ ತಿಳಿಯಬೇಕು: ಪ್ರೇಮ ನಿಜವಾದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಗಲಿಕೆಯಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿಬಾರದು. ಆಕಲ್ಪಾಂತಂ ಕಲ್ಪಗಳು ಮುಗಿಯುವವರೆಗೂ ಅದು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ, ಬಾಣ ಹೇಳುವಂತೆ 'ಆಪ್ರಳಯಂ' –ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಪ್ರಳಯ ಬಂದೀತು, ಪ್ರೀತಿ ಕುಂದದು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವೇನೆನ್ನುವಿರೊ? ನಾನಂ.[೧] ನೀವು ಯೋಚಿಸ ಕೆಲಸವಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮ ಪ್ರೇಮ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಎತ್ತುವುದು, ಉಳಿಸುವುದು. ಅಗಲಿ ದೂರವಿರುವುದು

---

೧ ನಾನು ಎಂಬುದನ್ನು ಆಕೆ ನುಡಿದಿಲ್ಲ—ಅದು ಧ್ವನಿತ. ಆಕೆಯ ಮನಸ್ಸು, ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಹಾಗಿವೆ. ಆ ವಿಶ್ವಾಸದಲ್ಲಿ ಬದುಕಿದ್ದಾಳೆ. ಪ್ರಳಯವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಸಲು ವ್ರತ ಹೊತ್ತಿದ್ದಾಳೆ.

ನೋವೆಂಬುದಿಲ್ಲ ನಿಜ. ನಾನು ಅನುಭವಿಸಿಲ್ಲವೆ? ಅನುಭವಿಸು ತ್ತಿಲ್ಲವೆ? ಅಗಲಿಕೆಯಿಂದ ಪುಂಡರೀಕನಿಗೆ ಏನು ತಾಪ ಬರಲಿಲ್ಲ? ನನ್ನ ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಇದರ ಸತ್ಯ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿದೆ. ಕುಮುದಕ್ಕೂ ಚಂದ್ರನಿಗೂ ಎಷ್ಟು ದೂರವಿಲ್ಲ? ಕಮಲಕ್ಕೂ ಸೂರ್ಯನಿಗೂ ಇನ್ನೆಷ್ಟಿಲ್ಲ? ಅವಕ್ಕಿರುವ ಪ್ರೇಮ ಇವೊತ್ತಿನದೆ? ಇಲ್ಲವೆ ನಾಳೆಗೆ ಮುಗಿಯು ವದೊ? ಧ್ರುವ ಸತ್ಯವಲ್ಲವೆ? ಅಂತಪ್ಪ ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಪ್ರಳಯಂ ಪ್ರೀತಿ ಮಾಣದು. ಚಿಂತೆ ಬೇಡ, ಕಳಿಸಿಕೊಡು ಎಂದು ಆಕೆ ನುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ.

ಅಗಲಿ ಪ್ರಿಯನನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ದುಃಖವನ್ನನುಭವಿಸು ತ್ತಿರುವ ಆಕೆ ಈಗ ಯಜಮಾನಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ. ಅರಿಯದ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಪ್ರೇಮದ ತೊಡಕಿಗೆ ತಾನಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿಹಾಕಿ ಇದರಿಂದ ಇನ್ನು ಯಾವ ನೋವು ಹುಟ್ಟಿ ಕೊಳ್ಳುವುದೋ ಎಣಿಸದೆ ಪ್ರಿಯರ ಅಗಲಿಕೆಗೆ ಕರಗಹೊತ್ತ ಳೆಂಬಂತೆ ಅಗಲಿಕೆಗೆ ಅಪ್ಪಣೆಕೊಡು ಎಂದು ಪ್ರಾಣಸಮಾನಳಾದ ಗೆಳತಿಯನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಎಂತಹ ಪ್ರಸಂಗ! ಕಮಲ ಸೂರ್ಯರ, ನೈದಿಲೆ ಚಂದ್ರರ ಸಾಮ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹುಟ್ಟಿದಂದಿನಿಂದ ಬಂದು ಬಂದು ಅದರ ಅರ್ಥಶಕ್ತಿ ಸವೆದುಹೋಗಿದೆಯೇನೊ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಎಂತಹ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತಿದೆ, ಅವುಗಳ ಶಾಶ್ವತ ಸಂಬಂಧ! ಅದರ ಸಮಾನಾವಾದ ಅಮೃತ ಸತ್ವ, ತನ್ನ ಪುಂಡರೀಕರ ಪ್ರೇಮ ; ಕಾದಂಬರಿಯ ಚಂದ್ರಾಪೀಡರ ಪ್ರೇಮಾನು ಬಂಧ. ಅಷ್ಟೇ ಸತ್ಯ ಅಷ್ಟೇ ಗಾಢ. ಈ ಸಂಗತಿ ಸನ್ನಿವೇಶಕ್ಕೆ ತಿಳಿವಿನ ಬೆಳಕನ್ನು ಬೀರಿ ತಾಳ್ಮೆ ಬೇಡುತ್ತದೆ. ಮೂರು ಅನಂತ ಪ್ರಪಂಚಗಳ ಕೆಳೆಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿ ಅರ್ಥ ಬೆಳೆದು

ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಭೂಮಿ ಆಕಾಶಗಳನ್ನೂ ಮಾನವ ಜೀವವನ್ನೂ ಜೀವನದ ಪ್ರೇಮವನ್ನೂ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಇನ್ನೊಂದು ತ್ರಿಲೋಕೀ ಸಹಚರಿ ಸತ್ವವೆಂದು ತೋರಿಸಿಕೊಡುವುದು. ಭಾವಪೋಷಣೆ ಮಾಡುವುದು. ಚಾರಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಸ್ಥೈರ್ಯ ತಂದುಕೊಡುವುದು.

ಕವಿಶಕ್ತಿ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಮಿಗಿಲಿದುದಾವುದನ್ನು ಮಾಡಬಲ್ಲದು? ಈ ಬಗೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿ, ಉಕ್ತಿಗಳಿಂದಲೇ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಸಫಲತೆ.

ಕೆ.ಸ. ೨೧೮೮೦ ಎಂಯುಪಿಎಂ—೧೦,೦೦೦ ಪ್ರತಿಗಳು—೨೬—೫—೮೪

ಕೆಲವು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳು

ಬೆಲೆ: ೨೫ ಪೈಸೆಗಳು

೧. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ—ಎಸ್. ವಿ. ರಂಗಣ್ಣ
೨. ಹಂಪೆಯ ಹರಿಹರ—ಡಿ. ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್
೩. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ—ಕೆ. ವೆಂಕಟರಾಮಪ್ಪ
೪. ಪಂಪ—ತೀ. ನಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯ
೫. ಕರ್ಣಾಟಕ ಕಾದಂಬರಿ—ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ
೬. ಕಾಳಿದಾಸನ ಕಾವ್ಯಗಳು—ಎಸ್. ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್
೭. ಭಾಸ—ಡಾ॥ ಎಚ್. ಎಲ್. ಹರಿಯಪ್ಪ
೮. ಸರ್ವಜ್ಞಕವಿ—ಎ. ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರೀ
೯. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪ್ರಬಂಧಗಳು—ಎಸ್. ಮಂಜುನಾಥ್
೧೦. ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ—ಎಸ್. ವಿ. ಪರಮೇಶ್ವರಭಟ್ಟ
೧೧. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ವಾಣಿ—ಎಸ್. ವಿ. ರಂಗಣ್ಣ
೧೨. ನಯಸೇನ—ಜಿ. ವೆಂಕಟಸುಬ್ಬಯ್ಯ
೧೩. ತೆಲುಗು ಚಾಟುಪದ್ಯಗಳು—ಕೆ. ವೆಂಕಟರಾಮಪ್ಪ
೧೪. ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ—ಎನ್. ಅನಂತರಂಗಾಚಾರ್
೧೫. ಮುದ್ದಣ—ತ. ಸು. ಶಾಮರಾವ್
೧೬. ಜನಪದ ಮುಕ್ತಕಗಳು—ಎಚ್. ಎಂ. ಶಂಕರನಾರಾಯಣರಾವ್
೧೭. ಭಾವಗೀತೆ—ಎಸ್. ವಿ. ಪರಮೇಶ್ವರಭಟ್ಟ
೧೮. ಮಹಾಭಾರತ—ಡಾ॥ ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ
೧೯. ನೇಮಿಚಂದ್ರ—ಎನ್. ಅನಂತರಂಗಾಚಾರ್
೨೦. ಶ್ರೀನಾಥ—ಕೆ. ವೆಂಕಟರಾಮಪ್ಪ
೨೧. ಷಡಕ್ಷರದೇವ—ದೇ. ಜವರೇಗೌಡ
೨೨. ಚಿತ್ರಾಂಗದಾ—ಉ. ಕಾ. ಸುಬ್ಬರಾಯಾಚಾರ್
೨೩. ಸಂಚಿಯ ಹೊನ್ನಮ್ಮ—ಎಚ್. ಎಂ. ಶಂಕರನಾರಾಯಣರಾವ್
೨೪. ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣ—ಉ. ಕಾ. ಸುಬ್ಬರಾಯಾಚಾರ್
೨೫. ಮಹಾಕವಿ ಬಾಣ—ಟಿ. ಎಸ್. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ
೨೬. ತುಳಸೀದಾಸ—ಡಾ॥ ಹಿರಣ್ಮಯ

೨೭. ವೇಮನ—ಕೆ. ವೆಂಕಟರಾಮಪ್ಪ
೨೮. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅನುಭಾವ ಸಾಹಿತ್ಯ—ಡಾ॥ ಎಚ್. ತಿಪ್ಪೇರುದ್ರಸ್ವಾಮಿ
೨೯. ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು—ಡಾ॥ ಟಿ. ಜಿ. ಸಿದ್ದಪ್ಪಾರಾಧ್ಯ
೩೦. ಕಾಳಿದಾಸನ ನಾಟಕಗಳು—ಡಾ॥ ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ
೩೧. ಅಣ್ಣನ ಆದರ್ಶ—ಡಾ॥ ಟಿ. ಜಿ. ಸಿದ್ದಪ್ಪಾರಾಧ್ಯ
೩೨. ಹೊಸಗನ್ನಡ ಭಾವಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನ ವಿಕಾಸ—ದೇವಂಗಿ ಟಿ. ಚಂದ್ರಶೇಖರ
೩೩. ಸೂರದಾಸ—ಎಂ. ಎಸ್. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ
೩೪. ಜನ್ನ—ಡಾ॥ ಸಿ. ಪಿ. ಕೃಷ್ಣಕುಮಾರ್
೩೫. ರತ್ನಾಕರ ಮಹಾಕವಿ—ಜಿ. ಬ್ರಹ್ಮಪ್ಪ
೩೬. ಮಾಘಕವಿ—ವಿದ್ವಾನ್ ಎಂ. ಜಿ. ನಂಜುಂಡಾರಾಧ್ಯ
೩೭. ನಿಜಗುಣ ಶಿವಯೋಗಿ—ಎಚ್. ಗಂಗಾಧರನ್
೩೮. ಮುದ್ರಾರಾಕ್ಷಸ—ಡಾ॥ ಎನ್. ಎಸ್. ಅನಂತರಂಗಾಚಾರ್
೩೯. ರಾಘವಾಂಕ—ರಾಮೇಗೌಡ
೪೦. ಮೂರನೆಯ ಮಂಗರಸ ಕವಿ—ಹಂಪ ನಾಗರಾಜಯ್ಯ
೪೧. ನಾಗಚಂದ್ರ—ಡಾ॥ ಸಿ. ಪಿ. ಕೃಷ್ಣಕುಮಾರ್
೪೨. ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ—ಹಂಪ ನಾಗರಾಜಯ್ಯ
೪೩. ಮಹಾಕವಿ ಭಾರವಿ—ವಿದ್ವಾನ್ ಎಂ. ಜಿ. ನಂಜುಂಡಾರಾಧ್ಯ
೪೪. ಕವಿ ಮುರಾರಿ—ವಿದ್ವಾನ್ ಎಂ. ಜಿ. ನಂಜುಂಡಾರಾಧ್ಯ
೪೫. ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣ—ಓ. ಎನ್. ಲಿಂಗಣ್ಣಯ್ಯ
೪೬. ಕವಿ ಶ್ರೀಹರ್ಷ—ವಿದ್ವಾನ್ ಎಂ. ಜಿ. ನಂಜುಂಡಾರಾಧ್ಯ
೪೭. ಕಬೀರದಾಸ—ಡಾ॥ ಹಿರಣ್ಮಯಿ
೪೮. ವಿದ್ಯಾಪತಿ—ಎಂ. ಎಸ್. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ
೪೯. ಕವಿ ಭಟ್ಟನಾರಾಯಣ—ವಿದ್ವಾನ್ ಎಂ. ಜಿ. ನಂಜುಂಡಾರಾಧ್ಯ
೫೦. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿ—ಗುರುಪಾದ ಕೆ. ಹೆಗಡೆ
೫೧. ಪೊನ್ನ—ಎನ್. ಅನಂತರಂಗಾಚಾರ್
೫೨. ಎಡೆಯೂರು ತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯತಿ—ಓ. ಎನ್. ಲಿಂಗಣ್ಣಯ್ಯ
೫೩. ದೇವರ ದಾಸಿಮಯ್ಯ—ಕೆ. ಅನಂತರಾಮು
೫೪. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯ—ಡಾ॥ ಆರ್. ಎಸ್. ಶಿವಗಣೇಶಮೂರ್ತಿ
೫೫. ಚಾಮುಂಡರಾಯ—ಡಾ॥ ಟಿ. ವಿ. ವೆಂಕಟಾಚಲಶಾಸ್ತ್ರೀ
೫೬. ಶ್ರೀ ಸಮರ್ಥ ರಾಮದಾಸರು—ಬಿ. ಪಿ. ಚಂದ್ರಾಬಾಯಿ
೫೭. ಉಪಭಾಷಾ ಅಧ್ಯಯನ—ಶಾಲಿನಿ ರಘುನಾಥ